

Знаний в усьому світі поет, письменник, науковець громадський і політичний діяч Іван Франко народився 27 серпня 1856 р. у с. Нагуєвичі Дрогобицького повіту у Східній Галичині в родині заможного селянина-коваля. Навчався спершу у школі села Ясениця-Сільна, а потім у так званій нормальній школі при василіанському монастирі у Дрогобичі. У 1875 р. закінчив Дрогобицьку гімназію. Змалечку дуже багато читав: це були твори європейських класиків, культурологічні, історіософські праці, популярні книжки на природничі теми. Інтенсивній самоосвіті гімназиста сприяла зібрана ним бібліотека, в якій нараховувалося близько 500 книжок українською та іншими європейськими мовами.

У 1875 р. здібний і обдарований випускник гімназії Іван Франко став студентом філософського факультету Львівського університету.

Першими літературними спробами Франка були вірші й повість «Петрії і Довбушуки», надруковані у студентському часописі «Друт», членом редакції якого він став з 1875 року. Активна громадсько-політична і видавнича діяльність та листування з М. Драгомановим привернули увагу поліції, і 1877 р. Франко був заарештований за соціалістичну пропаганду. Після восьмимісячного ув'язнення він ще активніше долучився до громадсько-політичної роботи, допомагав в організації гуртків у Львові, дописував до польської газети «Ргаса», знайомився із працями К. Маркса й Ф. Енгельса, разом із М. Павликом заснував у 1878 р. часопис «Громадський Друт», який після конфіскації виходив під назвами «Дзвін» і «Молот».

У 1880 р. Франка вдруге заарештовують, обвинувачуючи в підбурюванні селян проти влади. Після тримісячного ув'язнення він перебував під наглядом поліції і був змушений припинити навчання в університеті.

У 1881 р. Франко став співвидавцем часопису «Світ», після закриття якого у 1882 р. працював у редакції часопису

«Зоря» і в газеті «Діло» (1883–1885 рр.). Розійшовшись із народовцями, які побоювалися його радикально-соціалістичних і революційних ідей, намагався заснувати незалежний орган і для здобуття підтримки двічі їздив до Києва, де познайомився з київськими культурними діячами М. Лисенком і М. Старицьким. Та ці спроби були марними. Після невдачі з українським часописом Франко став співредактором польської газети «Kurier Lwowski». Період своєї десятирічної (1887–1897 рр.) праці у польській і австрійській пресі він назвав «у наймах у сусідів».

У 1888 р. деякий час працював у часописі «Правда», а в 1890 р. за підтримкою М. Драгоманова став співзасновником Русько-Української Радикальної Партії, підготувавши для неї програму. У 1895, 1897 і 1898 рр. ця партія висувала Франка послом віденського парламенту і галицького сейму, але через провокації ідеологічних і політичних супротивників ці спроби успіху не мали. У 1899 р. у Радикальній Партії почалася криза, і Франко спільно з народовцями заснував Національно-Демократичну Партію, з якою співпрацював до 1904 р., а згодом узагалі припинив активну участь у політичному житті. На громадсько-політичній ниві Франко довгі роки співпрацював із М. Драгомановим, цінуючи у ньому «європейського політика», але зрештою розійшовся у питанні національної самостійності.

Іванові Франку належить ініціатива ширшого вживання в Галичині назви «українці» замість «русини» — так традиційно називали себе корінні галичани. В «Одвертому листі до галицької української молодіж» Франко писав: «Ми мусимо навчитися чути себе українцями — не галицькими, не буковинськими, а українцями без соціальних кордонів...».

Паралельно з активною громадською і літературною діяльністю Франко продовжував свої студії: спершу в Чернівецькому університеті (1891 р.), готуючи дисертацію про

І. Вишенського, а згодом у Віденському. Там 1 липня 1893 р. він захистив докторську дисертацію про духовний роман «Варлаам і Йоасаф».

У 1894 р. Франко габілітувався у Львівському університеті з історії української літератури, але професури не здобув через опір галицьких чиновницьких кіл. У 1894–1897 рр. видавав часопис «Житє і Слово», в якому з-поміж інших з'явилася його стаття «Соціалізм і соціал-демократизм» (1897 р.) із гострою критикою української соціал-демократії та соціалізму Маркса й Енгельса.

З 1894 р. із приїздом М. Грушевського до Львова тісно співпрацював з НТШ (у 1899 р. став його дійсним членом, у 1904 — почесним), публікуючи у «Записках НТШ» більшість своїх наукових праць та рецензій. Крім того, працював у Етнографічній комісії, очолював філологічну секцію НТШ (1898–1908). Саме завдяки Франку і Грушевському НТШ стало фактичною академією наук напередодні Першої світової війни.

З 1908 р. стан здоров'я Франка значно погіршився, однак він продовжував працювати і в останній період написав «Нарис історії українсько-руської літератури» (1910 р.), «Студії над українськими народними піснями» (1913 р.), зробив велику кількість перекладів з античних поетів. За неповний рік до смерті поет здійснив 232 переклади й переспіви обсягом близько 7000 поетичних рядків.

Помер Іван Франко 28 травня 1916 р. у Львові. Через два дні відбулося кількатисячне урочисте прощання на Личаківському цвинтарі. Спочатку його поховали в чужому склепі і лише через 10 років останки Франка були перенесені в окрему могилу.

Усебічно обдарований, енциклопедично освічений і надзвичайно працьовитий, Франко проявив себе на багатьох ділянках української культури — проза, драматургія, критика та історія літератури, перекладацтво й видавничі справи.

Новаторською одразу стала його поетична збірка «З вершин і низин» (1887 р.), яка надихала на революційні зрушення молоде покоління. Вершиною інтимної лірики Франка є його «Зів'яле листя» (1896 р.). У збірці «Мій Ізмарagd» (1897 р.) переважають філософські мотиви, а програмова збірка «Semper tiro» (1906 р.) є містичним кредо поета-борця. Велику майстерність виявив Франко і в епічних поемах «Панські жарти» (1887 р.), «Смерть Каїна» (1889 р.), «Іван Вишенський» (1900 р.), «Мойсей» (1905 р.).

Проза Івана Франка охоплює понад 100 оповідань, новел та десятків повістей і романів. Це твори «бориславського циклу» (від 1877 р.), збірки «В поті чола» (1890 р.) і «Галицькі образки» (1897 р.), історичні повісті «Захар Беркут» (1882 р.), «Герой поневоли» (1904 р.), «Великий шум» (1907 р.), «Перехресні стежки» (1899–1900 рр.) та ін.

Із драматичних творів широко відомі «Украдене щастя» (1893 р.), «Сон князя Святослава» (1895 р.), п'єси «Останній крейцар» (1879 р.), «Будка ч. 27» (1893 р.), «Кам'яна душа»

(1895 р.) тощо. Крім того, Іван Франко відомий у світі як перекладач: він перекладав із 14 мов, зокрема твори Гомера, Данте, Шекспіра, Гете, Золя, Пушкіна, Лермонтова, Чернишевського, Герцена, Некрасова, Міцкевича та ін.

Величезною є й наукова спадщина Франка. Свої філософсько-соціологічні й суспільно-політичні ідеї він виклав у студіях «Наука і jej stanowisko wobec klas prasciujacych» (1878 р.), «Мислі о еволюції в історії людськості» (1881–1882 рр.), «Найновіші напрямки в народознавстві» (1895 р.), «Соціалізм і соціал-демократизм» (1897 р.), «Що таке поступ?» (1903 р.).

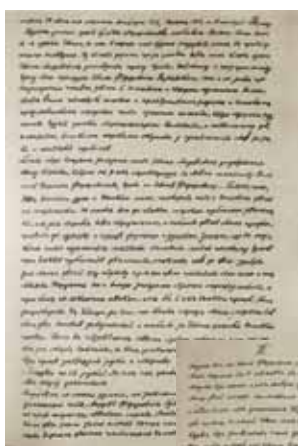
Праці з теорії й історії літератури та літературної критики є цінним внеском в українське літературознавство. А найбільшою науковою працею Франка є 5-томове видання «Апокрифи і легенди з українських рукописів» (1896–1910) — монументальна збірка текстів рукописного матеріалу з наукового аналізу. До студій Франка зі

старої і середньої доби належать «Св. Климент у Корсуні» (1902–1904 рр.), «Карпато-руське письменство XVII–XVIII ст.» (1900 р.) та ін. Із нової літератури Франко присвятив увагу творчості І. Котляревського, М. Шашкевича, Т. Шевченка, Ю. Федьковича, О. Кониського, Лесі Українки, В. Самійленка, В. Винниченка. Теоретичні погляди про завдання літератури сформулював у студіях «Із секретів поетичної творчості» (1898 р.), і «Теорія і розвій історії літератури» (1899 р.).

У царині мовознавства Франко зосередив увагу на питанні літературної мови: «Етимологія і фонетика в южно-руській літературі», «Літературна мова і діалекти» (1907 р.), «Причинки до української ономастики» (1906 р.) та ін. Він обстоював думку про єдину українську літературну мову, вироблену на наддніпрянських діалектах і збагачену західно-українськими говірками.

У галузі фольклору й етнографії Іван Франко зібрав багато джерельного матеріалу, який публікував у журналах «Світ», «Друг», «Житє і Слово», «Зоря», «Киевская Старина», «ЗНТШ» та ін. До важливих студій із фольклору належать: «Дещо про Борислав» (1882 р.), «Жіноча неволя в руських піснях народних» (1883 р.), «Jak powstaja pieśni ludowe?» (1887 р.), «Вояцька пісня» (1888 р.), «Наші коляди» (1889 р.), «Із уст народу» (1894–1895), «Eine ethnologische Expedition in das Wojkenland» (1905 р.), «Огляд праць над етнографією Галичини в XIX ст.» (1928 р.), «Студії над українськими народними піснями» (окреме видання 1913 р.).

Тісно пов'язані із численними соціологічними, суспільно-політичними й економічними історичними розвідками Франка (загалом близько 100 друкованих праць), зокрема «Польське повстання в Галичині 1846 р.» (1884 р.), «Панщина та її скасування в 1848 р. в Галичині» (1898 р.), «Лук'ян Кобилиця. Епізод з історії Гуцульщини в першій половині XIX ст.», «Причинки до історії 1848 р.», «Дещо про стосунки польсько-руські» (1895 р.), «Поляки й русини» (1897 р.) та багато інших.

Сторінка автографа праці «Життя Івана Федоровича і його часу»

mi am Leopoli m
PP SOC: KSV erige.

Joannes Casimirus Ex. Significamus Ex.

veram Actis Metrice Regni Capuchinorum. Materie compa
rior Archiepiscopus Pater Antonius Sikonki Societatis Jesu. Re
ladm in Chre Bis Dni Michaeli in Pragueni. Praeputio Ep
Et Bresten' Supremi Legatus in Illa Polonia. Insular ad
oscerendum Pnuilegium Poloni Polignitum PP Societatis

et super noviter erigendam ubi den. Auditor... nobis non per honig
trum, manu Nostra subscriptum Et sigillo
saluum Et llatum, omnique Insuperanti n
dem Actis descrum authentice extracti
tis etique talis. Joannes
morian: Evidentiam de ire
entia,
re ni

is guchingus corum gubernaculis ad
descripta antiquita
udam. Illa in vna
e vna. In fe
mior exuent. be
Idem ipse cry
dem in Palatinu
demans auspium
demans gualita is erat dunt Gneson in ginnasio anatis sac

У 2011 р. Львівський національний університет імені Івана Франка відзначає 350-річчя від дня заснування. Його історичний шлях бере свій початок із часів пізнього середньовіччя та ранньомодерної доби і пролягає крізь століття й епохи, густо насичені подіями різного характеру, соціально-політичної сутності і значення.

Львівський університет у 1661–1918 рр.: від Першої до Другої Речі Посполитої

На межі XVII ст. роль міст, насамперед як центрів розвитку національних культур, помітно зростає. Найпершими культурно-освітніми осередками у цьому процесі стали братства, що мали й певне політичне значення, були центрами поширення ідей гуманізму.

Важливу роль у збереженні й розвитку української культури відіграло найдавніше на українських землях львівське Успенське братство, яке розгорнуло як на той час активне книгодрукування і забезпечило поширення своїх видань на етнічних українських та інших теренах. У 1585 р. братство заснувало школу, яку планувало згодом перетворити у вищий навчальний заклад. У стінах Львівської братської школи здобули освіту і працювали визначні діячі української культури кінця XVI — першої половини XVII ст.: брати Лаврентій і Стефан Зизанії, Кирило Ставровецький, Іов Борецький. За прикладом Львова, братські школи були створені й в інших українських

містах тодішньої Речі Посполитої. Під їхнім впливом виникали початкові школи, але до середини XVII ст. тут не було жодного вишу. Польська влада вбачала у створенні університету політичну небезпеку, тому українська молодь мусила здобувати освіту в найближчому Ягеллонському університеті у Кракові, інших європейських вишах.

За результатами Гадяцького договору 1658 р. між Україною та Річчю Посполитою, польський уряд дозволив відкрити на території України дві академії, яким обіцяв надати такі ж права, які мав Ягеллонський університет. Ймовірно, що саме Львів мав стати одним із тих міст де планувалося відкрити вищий навчальний заклад.

У цей час у Галичині активізував діяльність орден єзуїтів, заснований у 1534 р. Ігнатієм Лойолою та затверджений Папою Римським Павлом III у 1540 р. Єзуїти відіграли значну роль у контрреформації, активно займалися наукою, освітньою та місіонерською діяльністю. Ще в 1608 р. у Львові було відкрито єзуїтську колегію, яку представники ордену прагнули перетворити на академію. Відтак 20 січня 1661 р. король Речі Посполитої Ян II Казимир Ваза (1648–1668 рр.) підписав диплом, яким надав Львівській єзуїтській колегії «гідність академії і титул університету» з правом викладання всіх тогочасних університетських дисциплін та присудження вчених ступенів. Ця дата стала першою сторінкою тривалої і багатой на події історії Львівського університету.

У 1661–1773 рр. виш перебував у підпорядкуванні ордену єзуїтів. Він складався з філософського й теологічного факультетів. Керівництво університетом здійснювали ректор, його помічники-префекти та чотири радники. Всі вони підлягали владі генерала ордену єзуїтів. Склад студентів поповнювався випускниками єзуїтської колегії, яка продовжувала свою діяльність як середня школа і входила до структури Львівського університету.

Виш був розташований у центрі міста. Його головне приміщення знаходилося на теперішній вулиці Театральній. Поряд розміщувалися допоміжні установи — бібліотека, друкарня (найбільша у Львові, у 1700–1773 рр. вона видала понад 500 назв книг з філософії, географії, історії, фізики тощо).

Кількісний склад студентів і викладачів Львівського університету протягом тривалого часу був відносно стабільним. Так у 1677 р. кількість студентів й учнів колегії наближалася до 500 осіб, яких навчало 8 викладачів. У середині XVIII ст. кількість студентів і учнів становила близько 700, викладачів — 15–17 осіб. За соціальним походженням студенти колегії та університету належали до заможних верств населення, переважно — польської шляхти. До 75% студентів становили католики, решту — уніати.

На першому етапі існування Львівського університету навчання проводилося за програмою єзуїтських шкіл, розробленою ще наприкінці XVI ст. Згідно з нею, філософський факультет був підготовчим: студенти протягом 2–3 років опановували філософську систему Арістотеля — сукупність логіки, фізики та метафізики; у складі фізики розглядалися елементи математики, астрономії, біології, метеорології; у складі метафізики — питання психології та етики; вивчалися також історія, географія, грецька мова. Навчання на теологічному факультеті тривало 4 роки: тут викладалися історія церкви, Старий і Новий Заповіти, догматичне і моральне богослов'я, канонічне право, казуїстика, староврейська мова. Навчання у виші завершувалося здобуттям наукових ступенів ліценціата, бакалавра, магістра, доктора.

Майже постійними були зв'язки Львівського університету з науковими та культурними закладами Європи, Наддніпрянської України, зокрема з Києво-Могилянською академією, Чернігівським, Харківським і Переяславським колегіумами. У друкарні вишу видавалися книги науковців Києво-Могилянської академії. Так у 1745–1746 рр. тут вийшли друком праці київського вченого Мануїла Козачинського. Відбувався обмін навчальною літературою. В рукописному фонді Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського зберігаються тексти лекцій з філософії, які читалися у Львівському університеті, та записи диспутів, що проводилися тут у XVII–XVIII ст.

У 1772 р., в результаті першого поділу Речі Посполитої, її південні землі (Руське та Белзьке воєводства, а також частина Краківського й Сандомирського), на які було поширено назву «Галичина», опинилися у складі Австрійської

Акт про заснування Львівської єзуїтської академії, наданий польським королем Яном Казимиром II, 1661 р.

(з 1867 р. Австро-Угорської) імперії, де перебували аж до розпаду монархії Габсбургів у 1918 р. Новостворена австрійська провінція, адміністративним центром якої став Львів, отримала назву «Королівство Галіції і Лодомерії».

У 1773 р. Папа Римський Климент XIV під тиском католицьких монархів Європи змушений був розпустити орден єзуїтів. Це спричинилося й до ліквідації культурно-освітніх інституцій, керованих орденом. Був закритий і Львівський університет.

Керуючись усвідомленням необхідності готувати для новоствореної провінції кадри різних спеціальностей (чиновників, суддів, учителів, медиків, священників), австрійський уряд відновив діяльність Львівського університету. Це було здійснено на підставі диплому, виданого імператором Йосифом II (1780–

1790 рр.) у жовтні 1784 р., а його урочисте відкриття відбулося 16 листопада.

Під приміщення вишу виділили будинок колишнього монастиря ордену тринітаріїв на вулиці Краківській. Відновлений Львівський університет, відомий як Йосифінський університет, у складі 4 факультетів (філософського, юридичного, медичного та теологічного) зрівнювався у правах з іншими вишами монархії Габсбургів. Зокрема йому надавалося право захисту ліценціатських, магістерських та докторських праць. За своїм підпорядкуванням крайовій владі провінції та змістом програм 3 факультетів (окрім теологічного), відновлений Львівський університет мав світський характер. Проте органи влади регламентували всі сторони життя і діяльності вишу, позбавляючи його декларованої самостійності. Система вищої освіти, створена за Йосифа II, збереглася з незначними змінами до революції 1848–1849 рр.

Управління університетом здійснював сенат (консисто́рія), до якого входили ректор, декани та сеньйори (найстарші за віком і стажем професори). Сенат розглядав лише питання загального керівництва; поточні справи вирішували декани разом з очолюваними ними колегіями, куди входили професори факультетів.

Будинок колишнього монастиря, де розміщувалася єзуїтська академія

Першим ректором відновленого Львівського університету став чеський релігійний діяч, католицький єпископ Перемишльський Антоні Вацлав Бетанський (1715 р., Прага, Чехія — 1786 р., Бжозув, Польща). Посада була швидше почесною, позаяк сам ректор мешкав переважно у Бжозуві та Перемишлі, а його обов'язки *in absentia Excellentissimi Domini Rectoris Magnifici* виконував священник, теолог, декан теологічного факультету Ян Баптист Фінзігер (у 1786 р. він відмовився від пропозиції зайняти вакантну посаду ректора Львівського університету на користь подальшого перебування на посаді декана теологічного факультету). Завдяки своєму впливу А. В. Бетанський сприяв залученню до Львівського університету найкращих тогочасних фахівців, допомагав закладові матеріально: саме його коштом були куплені срібне ректорське берло, урочисті вбрання ректора та деканів.

*Антоні Вацлав Бетанський,
перший ректор університету
(1784–1785 рр.)*

Багато студентів вишу були випускниками Академічної гімназії у Львові — навчального закладу, заснованого при Львівському університеті у 1784 р. на базі Терезіанської королівської державної гімназії.

Студенти університету спершу 3 роки навчалися на філософському факультеті, який вважався підготовчим. Тут викладалися фізика, математика, логіка, метафізика, моральна філософія, натуральна філософія (природознавство), географія, історія, мови, література. Після закінчення філософського факультету студенти переходили на інші 3 факультети, де навчання тривало 4 роки. Як правило, навчання на всіх факультетах велося латинською мовою.

Навчальна програма юридичного факультету передбачала вивчення натурального права, історії римського права та адміністрації (на першому курсі), цивільного та кримінального права (на другому), церковного права (на третьому), політичних наук (на четвертому). На першому курсі медичного факультету викладали анатомію, на другому — фізіологію та хірургію, на третьому — фармакогнозію та акушерство, на четвертому проводилися клінічні заняття. Виробничою базою факультету були хірургічна та акушерська школи. Теологічний факультет готував, зокрема, греко-католицьких священників.

У 1787–1809 рр. при Львівському університеті існувала навчальна установа «Studium Ruthenum», заснована Йосифом II для підготовки священників із числа тих слухачів, які не знали латинської мови. Програма навчання у «Studium Ruthenum» була такою ж, як і в «Studium Latinum» для тих студентів, що знали латинську мову, але викладання проводилось тогочасною українською мовою. Професорами «Studium Ruthenum» були відомі вчені і громадські діячі П. Лодій (логіка, метафізика й етика), І. Земанчик (математика й фізика) та інші. «Studium Ruthenum» був тимчасовим навчальним закладом, тому коли кількість студентів, що знали латинську мову, збільшилася, його поступово ліквідували. Багато священників,

які закінчили «Studium Ruthenum», відіграли значну роль у національному відродженні українців Галичини.

У 1805–1817 рр. Львівський університет існував у формі ліцею. Він складався з філософського, юридичного, теологічного факультетів та хірургічної школи. На філософському факультеті та в хірургічній школі навчання тривало 2, на юридичному та теологічному факультетах — 3 роки.

У 1815 р., згідно з рішенням Віденського конгресу, створено Краківську республіку й Австрія втратила єдиний університет, який на той час існував у Галичині — Ягеллонський. У 1816 р. у Царстві Польському в складі Російської імперії відкрито Варшавський університет. Побоюючись масового виїзду польської молоді з Галичини на навчання до Кра-

кова та Варшави, австрійський імператор Франц I (1792–1835 рр.) 7 серпня 1817 р. наказав відновити університет у Львові. Відтоді Львівський університет, що отримав ім'я Франца I, складався з філософського, юридичного та теологічного факультетів. Виш розташовувався у своїй попередній будівлі — на вулиці Краківській.

Кількість кафедр в університеті відповідала кількості професорів: професор уособлював собою кафедру — забезпечував читання лекційного курсу і проведення практичних занять; лише деякі професори мали при собі помічників-асистентів. Навчальний рік (починався 1 вересня, закінчувався 30 червня) складався з 2 семестрів. Семестрові іспити приймалися в січні та червні.

Кількість студентів у 1817–1848 рр. відома лише за окремі роки. Так у 1817/1818 н. р. налічувалося 869, у 1827/1828 н. р. — 1643, у 1847/1848 н. р. — 944 студенти, здебільшого дітей заможних верств. Скажімо у 1847/1848 н. р. 35,1% студентів були дітьми чиновників, 22,3% — священників, 11,7% — землевласницької шляхти, 10,5% — дрібних власників і купців, 4,4% — представників вільних професій, 4,2% — селян, 3,8% — ремісників; щодо 8,2% відомості відсутні.

Серед студентів Львівського університету постійно переважали поляки. Приміром у 1847/1848 н. р. вони становили 57%, українці — 37,4%. Перевага студентів-поляків була зумовлена, зокрема, великим впливом польської молоді з усієї Галичини на навчання до Львова (до ліквідації Краківської республіки з наступним приєднанням її території до Королівства Галиції та Лодомерії (1846 р.) Львівський університет залишався єдиним вищим провінції).

Друга половина XVIII ст. відома як епоха Просвітництва. В цей час у Львівському університеті працювало багато вчених-енциклопедистів, які зробили вагомий внесок у розвиток точних та природничих наук.

Фізик, професор фізики і механіки, викладач теоретичної та експериментальної фізики Ігнацій Мартинович (1755–1795 рр.) був першим деканом філософського факультету відновленого Львівського університету (1785/1786 н. р.). Завдяки його зусиллям збірка приладів

фізичного кабінету вишу поповнилася однією з перших у Галичині електричною машиною. Під час роботи у Львівському університеті І. Мартинович написав ґрунтовну працю «Praellectiones physicae experimentalis» (1787 р.).

Іншим відомим фізиком, який працював у Львівському університеті, був Франц Гюсман (1741–1806 рр.) — єзуїт, професор астрономії, автор дослідження «Beitrag zur Bestimmung des Alters unserer Erde» (1782–1783 рр.).

Розвиткові фізики у виші сприяли також професори — українець із Закарпаття Іван Земанчик та німець Август Кунцек, які були ректорами Львівського університету відповідно у 1803/1804 рр. та 1832/1833 рр.

Першим професором хімії і ботаніки (1784–1805 рр.) відновленого Львівського університету був хімік та фармаколог Свіберг Бурхард Шіверек (1742–1806 рр.). У 1786–1788 рр. та 1805–1806 рр. він керував Ботанічним садом вишу, утворення якого ініціював. С. Б. Шіверек відомий також як засновник Гербарію Львівського університету (1783 р.).

Одним із найбільших українських енциклопедистів кінця XVIII — початку XIX ст. був закарпатець Петро Лодій (1764–1829 рр.) — професор Львівського (1787–1802 рр.), Ягеллонського (1802/1803) та Петербурзького (1819–1829 рр.) університетів, автор праць «Логічні настанови», «Теорія загальних прав», «Ономастикон», «Метафізика», «Теория общих прав, содержащая в себе философское учение об естественном всеобщем государственном праве».

Світового визнання набули праці Бальтазара Гакета (Аке) (1739–1815 рр.) — ученого-енциклопедиста, члена багатьох європейських наукових товариств, зокрема Королівського товариства природодослідників Великої Британії, Природодослідного товариства Берліна, Ботанічного та Економічного товариств Великого Герцогства Тоскани. У 1787–1805 рр. він обіймав посаду професора натуральної історії медичного факультету Львівського університету, читав українською мовою курс лекцій з натуральної історії. Б. Гакет цікавився ботанікою (його іменем названо рід *Hasquetia* і новий вид *Pedicularis hasqueti*), географією (у 1794 р. вперше правильно оконтурив гірську систему Карпат) етнографією, хімією, геологією, мінералогією, палеонтологією (вивчав геологічну будову і корисні копалини Передкарпаття, Карпат і Волині; зібрав велику колекцію бурштину та інших мінералів, започаткувавши Мінералогічний музей Львівського університету). Науковий доробок Б. Гакета надзвичайно різноманітний за тематикою і охоплює більшість галузей тогочасних знань. Це, зокрема, праці, написані у львівський період його життя: «Neueste physikalisch-politische Reisen in den Jahren 1788 und 1789 durch die Dacischen und Sarmthischen oder Nordlichen Karpathen» (1790–1796 рр.) та «Physische und technische Beschreibung der Flintsteine» (1792 р.).

Ідеї Французької революції 1789–1799 рр., які готували просвітники, та європейського романтизму (ідеолог — німецький філософ Йоганн Гердер) завдяки діяльності масонських лож (друга половина XVIII — початок XIX ст.) та наполеонівським війнам (1799–1815 рр.) проникали в середовище інтелігенції бездержавних народів Центрально-Східної Європи, створювали передумови їхнього національного відродження.

Чеський історик Мірослав Грох у праці «Соціальні передумови національного відродження в Європі» (1985 р.) запропонував узагальнену схему розвитку національних рухів серед «малих європейських націй»:

фаза «А» — період «наукового зацікавлення». На цьому етапі «національна» інтелігенція формує лінгвістичне, історичне, соціально-психологічне підґрунтя національного відродження; розгортаються дослідження у сфері етнографії, філології, історії, які формують образ нації, що «відроджується»;

фаза «В» — період «патріотичної агітації». Наукові дослідження трансформуються в ідеологічні конструкції, що поширюються серед освічених верств і сприяють їх «націоналізації». Це період формування «національної свідомості»;

фаза «С» — внаслідок «патріотичної агітації» виникає масовий національний рух, який, у свою чергу, має призвести до незалежності нації.

На теренах Східної Галичини чільне місце у кожному з цих етапів належало студентам та працівникам Львівського університету.

Так фазу «А» національного відродження українців Наддністрянщини найкраще ілюструє діяльність «Руської Трійці» — гуртка західноукраїнських студентів, що діяв у 1833–1837 рр. і ставив собі за мету піднесення освіти, пробудження національної свідомості українців, відродження

Герби Львівського університету та чотирьох його факультетів, 1784 р.

української культури в Галичині. Назва гуртка походить від числа ініціаторів його утворення: Маркіян Шашкевич (1811–1843 рр.), Іван Вагилевич (1811–1866 рр.), Яків Головацький (1814–1888 рр.), які навчалися одночасно у Львівській духовній семінарії та Львівському університеті.

«Руська Трійця» зосередила свою діяльність на збиранні, дослідженні й публікації духовних надбань українців, основними складовими яких вважала народну українську мову та кириличну абетку (праці «Азбука та абецаadlo» М. Шашкевича, «Статті про південно-руську мову» І. Вагилевича, «Розправа о язичі южноруськім (малоруськім) та його нарiччях» Я. Головацького), історичну пам'ять (перший переклад українською народною мовою «Слова про Ігорів похід», здійснений І. Вагилевичем та М. Шашкевичем), звичаї та обряди, фольклор (зібрання фольклорно-етнографічних матеріалів під час численних експедицій, укладання збірників української усної народної творчості).

Гуртківці впорядкували та спробували видати збірки власних текстів «Син Русі» (1833 р.) та фольклорних записів і оригінальних творів «Зоря» (1834 р.). Проте за ідейне спрямування і використання української народної мови їх заборонила віденська цензура.

Стараннями «Руської Трійці» у грудні 1836 р. (з поміткою «1837 р.») в угорському місті Буда вийшов альманах «Русалка Дністровая», що започаткував становлення нової української літератури на західноукраїнських землях. Альманах став рішучим виступом проти впровадження «абецадла» й аргументом на користь використання абетки за фонетичним принципом на основі живої народної української мови. Австрійська влада заборонила «Русалку Дністровую» й почала переслідування його авторів і укладачів. Незважаючи на це, М. Шашкевич, І. Вагилевич та Я. Головацький продовжили діяльність, спрямовану на національне відродження українців Галичини: публікації народознавчих, історичних досліджень, фольклорних записів, зокрема «Гуцули, мешканці східного Карпатського підгір'я» (1838, 1844 рр.), «Бойки, русько-слов'янський люд в Галичині» (1841 р.), «Лемки — мешканці Західного Прикарпаття» (рукопис) І. Вагилевича; «Велика Хорватія або Галицько-Карпатська Русь», «Мандрівка по Галицькій та Угорській Русі» (обидві — 1841 р.), «Народні пісні Галицької та Угорської Русі» Я. Головацького (1878 р.); робота над створенням словника та граматики української мови, публікація «Грамастик» І. Вагилевича (1845 р.) та Я. Головацького (1849 р.), «Читанки», укладеної М. Шашкевичем (1850 р.).

Апогеєм фази «В» національного відродження бездержавних народів Центрально-Східної Європи стали революції 1848–1849 рр., відомі як «весна народів».

Під час революційних подій у поліетнічній Австрійській імперії у складі національної гвардії у Львові брав участь «Академічний легіон» (Студентський легіон у Львові) — збройне студентське формування, створене

*Антоній Анжелович,
ректор університету
(1796–1797 рр.)*

в березні 1848 р. у Львові та Кракові на зразок Віденського легіону. Проте якщо в Кракові «Академічний легіон» існував місяць, то у Львові — 8 місяців, до 2 листопада 1848 р., тобто капітуляції Львова.

У той час будинок Львівського університету на вулиці Краківській став місцем ораторських виступів та запису студентської молоді до легіону. Його комендантом був обраний популярний серед студентів діяч — філософ, психолог, філолог, з 1837 р. директор бібліотеки Львівського університету Францішек Діонісій Гаспар фон Строньський (1803–1865 рр.). На чолі делегації 21 березня 1848 р. він звернувся до генерал-губернатора Галичини графа Франца Стадіона із проханням видати студентам зброю: на неї очікувало близько

тисячі осіб. Опівдні зброю було складено на вози і завезено на подвір'я університету. Туди ж прибув і губернатор, який виголосив перед студентами промову. Вони склали присягу на вірність австрійському імператору Фердинанду I (1835–1848 рр.) і керівництву легіону. Його командир Ф. Стороньський за браком досвіду керування озброєним підрозділом передав свої повноваження офіцеру А. Ніковичу.

2 березня 1848 р. Ф. Стадіон звернувся з відозвою до молоді, наголосивши на заслугі студентів у підтриманні спокою та порядку в місті, водночас закликав з 27 березня 1848 р. повернутися до навчання, залишивши невеликий озброєний загін для несення служби. Однак заняття не почалися. Під впливом подій у Кракові, де австрійське військо обстріляло місто, студентський легіон залишився в університеті з повним озброєнням. На цей час він налічував 6 сотень у середньому по 180 осіб, тобто загалом становив близько 1200 осіб. Часто між студентами та австрійськими солдатами виникали збройні конфлікти.

У жовтні 1848 р. «Академічний легіон» вітав революційний Відень і віденських студентів словами подяки за революційні події: «Браття! Народи Східної Європи завдячують вам освітою, теперішнім пробудженням і свободою». У листопаді цього ж року він брав участь у Львівському повстанні. Командувач австрійських військ у Галичині генерал Вільгельм Гаммерштайн, скориставшись фактом сутички солдатів із національними гвардійцями у Львові, 1 листопада дав наказ оточити місто. Це спричинило протести, спорудження барикад. Студентський легіон займав оборону вздовж вулиці Краківської. В рапортах офіцерів Національної гвардії йшлося про надзвичайну сміливість і хоробрість студентства, активність у спорудженні барикад. Після тривалого бомбардування австрійськими військами 2 листопада 1848 р. місто капітулювало. Склав зброю і «Академічний легіон». Його було розформовано, а частину учасників репресовано.

Під час повстання 2 листопада 1848 р. Львівський університет зазнав великих матеріальних втрат, адже в результаті артилерійського обстрілу згоріло його приміщення. Під час пожежі було втрачено більшість документів університетського архіву. Надзвичайно багато для

Стара університетська бібліотека у Львові після пожежі.
Художник невідомий, 1848 р.

вишу в той час зробив Ф.-Д.-Г. фон Строньський. Він рятував книги бібліотеки Львівського університету (з 50 000 томів після пожежі університету залишилося 13 000), а згодом домогся надзвичайного урядового кредиту для відновлення бібліотечного фонду, сприяв отриманню дарів від уряду та меценатів.

Під впливом революційних подій 1848 р. австрійський уряд став активніше вдаватися до політики національного лавірування, зокрема зробив низку поступок українському національному руху. Так 12 грудня 1848 р. у Львівському університеті відкрито кафедру української словесності з українською мовою викладання, завідувачем і професором якої до 1867 р. був Я. Головацький. У 1858/1859 н. р. він також обіймав посаду декана філософського факультету, а 1863/1864 рр. — ректора Львівського університету.

Після поразки революції 1848–1849 рр. у суспільно-політичному житті Австрійської імперії утвердився період так званого «бахівського абсолютизму», названого за іменем міністра внутрішніх справ монархії Александра Баха. Під тиском влади саморозпустилась українська громадсько-політична організація Головна Руська Рада (1848–1851 рр.). Проте її першому голові — теологу, педагогу, греко-католицькому священику Григорію Яхимовичу (1792–1863 рр.) у 1860/1861 н. р. ще вдалося обійняти посаду ректора Львівського університету. Тиск на українство посилювався з другої половини 1860-х рр.

Ситуація для галицьких українців ускладнювалася тим, що в Галичині «бахівську» політику проводив намісник краю у 1843–1859 рр. польський граф Агенор Голуховський. За час свого правління він поступово заміщував австрійських чиновників у місцевому службовому апараті польськими. Це відкривало шлях до домінування польської еліти у політичному житті Галичини.

Ще у 1846 р., після провалу можливості поділу Галичини на Східну (українці) та Західну (поляки), спричиненого діями А. Голуховського, відносини між представниками цих національностей у краї перебували в постійному напруженні. Поляки хотіли зміцнити своє становище у всій Галичині: у 1859 р. А. Голуховський намагався навіть запровадити латинську абетку для українських видань.

Кінець десятирічному періоду післяреволюційної реакції поклали зовнішньополітичні невдачі монархії

Габсбургів. У 1859 р. Австрійська імперія зазнала поразки в австро-франко-сардинській війні. 20 жовтня 1860 р. цісар Франц Йосиф I підписав Жовтневий диплом, що проголошував широкі права крайових сеймів, зокрема й Галицького. Цей документ поклав кінець політиці «бахівського абсолютизму» і знайшов утілення в Лютневому патенті (26 лютого 1861 р.), який гарантував права і свободи усім жителями Дунайської монархії.

У 1866 р. Австрійська імперія зазнала поразки у війні з Прусією. Воєнні невдачі наново піднесли роль національного питання у внутрішньополітичному житті монархії. У 1867 р. внаслідок досягнення австро-угорського компромісу Австрійська імперія перетворилася на дуалістичну Австро-Угорську імперію. Галичина і Буковина ввійшли до її австрійської частини (Цислейтанії), а Закарпаття — до угорської (Транслейтанії).

Стосовно Галичини австро-угорська угода доповнювалася австро-польським компромісом, який розширив політичні права поляків у краї. За його умовами, намісник Галичини обов'язково повинен був призначатися з польської аристократії, а у Відні польські інтереси мав пильнувати окремий «міністр для справ Галичини» (з 1871 р.). Уся соціально-економічна та освітня політика галицької влади була спрямована насамперед на задоволення польських інтересів. Так у 1869 р. польську мову було визнано офіційною в адміністрації, судочинстві та освіті в Галичині, а у 1871 р. полонізовано Львівський університет.

У другій половині XIX — на початку XX ст. серед українців Галичини існувало декілька ідейно-політичних течій, зокрема русофільство, народовство, радикалізм.

Спроби досягнення порозуміння між українцями та поляками не припинялися, про що свідчать українсько-польські угоди 1861, 1869, 1875, 1881, 1882 рр.

З 1851 р. Львівський університет розташовувався на вулиці святого Миколая (тепер — М. Грушевського), в будинку, який не задовільняв потреби в навчальних і лабораторних приміщеннях.

У 1894 р. у виші відкрито медичний факультет (згодом на вулиці Пекарській було збудовано його навчально-клінічні корпуси).

Отже, наприкінці XIX — на початку XX ст. Львівський університет знову складався з 4 факультетів: теологічного, юридичного, медичного та філософського. Останній, що й надалі об'єднував кафедри як природничих, так і гуманітарних наук, уже не мав підготовчого характеру.

До складу факультетів входили також інститути (заклади), які відповідали сучасному статусові кафедр (мали свої приміщення, обладнання, бібліотеки).

У 1852 р. Ф.-Д.-Г. фон Строньський домогся перенесення бібліотеки Львівського університету (35 000 томів) з трапезної монастиря отців домініканів до колишнього єзуїтського монастиря «ad sanctum Nicolaum». Завдяки його старанням 14 січня 1853 р. її було відкрито для загального користування. У 1905 р. бібліотека Львівського університету отримала нове приміщення на вулиці Мохнацького (тепер — М. Драгоманова).

4 квітня 1894 р. зусиллями відомого австрійського історика Людвіга Фінкля (1858–1930 рр.) створено Архів Львівського університету. Саме він обіймав посаду директора

цього структурного підрозділу вишу від моменту його створення й аж до своєї смерті.

Зміни у соціальній структурі Дунайської монархії після революції 1848–1849 рр., спричинені ліквідацією феодальних та утвердженням капіталістичних суспільно-економічних відносин, зумовили докорінні зрушення в соціальному складі та правовому статусі студентства.

Хоча прийом на факультети Львівського університету проводився без вступних іспитів — лише на підставі свідоцтва про середню освіту, з причини високої плати за навчання, відсутності державних і порівняно незначної кількості благодійних стипендій, навчання у вищій було доступне не всім охочим. Та попри все, процес демократизації складу студентів відбувався. Так у зимовому семестрі 1882/1883 н. р. 77,5% студентів Львівського університету становили діти заможних верств, 7,6% — селян, 5,6% — ремісників і робітників, 4,8% — представників вільних професій, 4,5% — учителів. Натомість у літньому семестрі 1906/1907 н. р. — відповідно 59,5%, 14,1%, 4,8%, 9,0%, 8,5%; 4,1% складали діти інших верств населення.

Перешкодою в навчанні для значної кількості молоді, зокрема сільської, була також відсутність доступного житла. Перші гуртожитки для студентів Львівського університету були побудовані наприкінці XIX ст. На початку XX ст. їх було лише 3 (2 для поляків, 1 для українців).

Національний склад студентства Львівського університету у другій половині XIX — на початку XX ст. виглядав так: у 1870/1871 н. р. студентів-поляків — 47,6%, у 1900/1901 н. р. — 47,6%, у 1913/1914 н. р. — 44,6%, українців, відповідно, — 41,0%, 31,3%, 25,9%, євреїв — 4,6%, 20,0%, 28,1%.

Отже, у результаті дискримінаційної політики щодо українського населення Східної Галичини частка студентів-українців була набагато меншою, аніж їх частка у загальній кількості населення краю. До того ж вона постійно зменшувалася.

У другій половині XIX — на початку XX ст. студентство Львівського університету поділялося на звичайних (ординарних — випускників класичних гімназій, що мали атестат зрілості), надзвичайних (екстраординарних, які закінчили реальні гімназії і вчительські семінари; окрему групу становили ті, хто вивчав фармакогнозію (фармацевти) на філософському факультеті) студентів, а також вільних слухачів (як правило, жінки, що відвідували лекції за домовленістю з викладачами).

Навчальний рік у Львівському університеті розпочинався 1 жовтня і тривав до кінця липня. За кількістю студентів (переважну більшість становили звичайні студенти) Львівський університет не поступався багатьом європейським вишам, а серед університетів Австрії займав одне з провідних місць (напередодні Першої світової війни — друге). За даними зимових семестрів відомо, що 1851/1852 н. р. у Львівському університеті навчалось 699 студентів (на юридичному факультеті — 302, на філософському — 89, на теологічному — 308), у 1900/1901 н. р. — 2060 (відповідно 1284, 309, 340, на медичному факультеті — 127), у 1913/1914 н. р. — 5871 (відповідно 3493, 1229, 358, 791).

У другій половині XIX — на початку XX ст. кафедра у вищій й надалі ототожнювалася з професором, який вів самостійний курс. Викладацький персонал складався з

професорів, приват-доцентів, суплентів і лекторів. Професори поділялися на звичайних (ординарних, посадово вищі), надзвичайних (екстраординарних) і титулярних (почесних).

Звичайних і надзвичайних професорів на посадах затверджував австрійський уряд. Щодо наукової і педагогічної кваліфікації між ними не було принципової різниці; як правило, вони відрізнялися лише стажем роботи у вищій та, відповідно, рівнем платні.

До титулярних належали професори-пенсіонери, які за власним бажанням могли бути частково залучені до навчального процесу.

Приват-доценти не вважалися державними службовцями. За свою роботу вони отримували платню, залежну від кількості студентів, які записувалися на їхні заняття, оплачуючи їх. Приват-доценти мали обмежені права в управлінні як факультетом, так й університетом у цілому.

Для отримання права викладання у Львівському університеті (доцентури) необхідно було стати доктором певної галузі науки (докторат був єдиним науковим ступенем), а згодом пройти габілітацію — після відповідної апробації опублікованої наукової праці здати колоквиум зі спеціальності і провести пробну публічну лекцію перед спеціальною комісією та професорською колегією вишу. Позитивна оцінка лекції комісією давала підставу надати габілітантові «*venia docendi*» («*venia legendi*»). Це рішення набувало юридичної сили після затвердження Міністерством освіти і віровизнань австрійського уряду, яке пильно стежило, щоб у вищих імперії не працювали політично неблагонадійні особи. Про це яскраво свідчить недопущення до викладання у Львівському університеті Івана Франка (1856–1916 рр.). У 1894/1895 н.р. він, відомий на той час письменник, публіцист, учений та громадський діяч, даремно клопотав про отримання права викладати на кафедрі української словесності. Захистивши до того у Віденському університеті докторат, 18 березня 1895 р. І. Франко успішно здав габілітаційний колоквиум з української мови та етнографії, а згодом блискуче прочитав лекцію про поему Т. Шевченка «Наймичка». Габілітаційна комісія високо оцінила його наукову працю про українського культурного діяча та письменника-полеміста ранньомодерної доби Івана Вишенського, проте доцентури І. Франко не отримав: проти нього виступили деякі професори та намісник Галичини граф Казимир Бадені (1846–1909 рр.). Як наслідок, 18 липня 1895 р. Міністерство освіти і віровизнань Австро-Угорщини відмовило у проханні сенату Львівського університету призначити І. Франка приват-доцентом кафедри української словесності (спроба І. Франка 1907 р. стати приват-доцентом цієї кафедри також не дала результату).

Якщо потрібно було негайно заступити професора або приват-доцента через його хворобу або від'їзд, до викладання допускали суплентів (асистентів або тих, хто не працював у вищій). У разі, якщо суплент був доктором і пройшов успішно габілітацію, Міністерством освіти і віровизнань могло призначити його на посаду приват-доцента або навіть надзвичайного професора.

Лектори викладали мови на філософському і теологічному факультетах, отримуючи платню на тих самих засадах, що й приват-доценти.

Динаміка чисельності викладацького складу в другій половині XIX — на початку XX ст. була такою: 1850/1851 н. р. — 27 (19 професорів, 8 суплентів і лекторів), 1899/1900 н. р. — 105 (60 професорів, почесний професор, 39 приват-доцентів, 6 суплентів і лекторів), 1913/1914 н. р. — 169 (відповідно 83, 4, 66, 16). Найбільше викладачів працювало на філософському факультеті, який охоплював різноманітні гуманітарні та природничі спеціальності, найменше — на теологічному факультеті. У 1913/1914 н. р. педагогічний персонал філософського факультету налічував 74, медичного — 47, юридичного — 31, теологічного — 17 осіб (на них також працювало близько 70 асистентів).

Визначним ученим і діячем науки сенат Львівського університету присвоював звання почесного доктора (*doctor honoris causa*). Зокрема в 1912 р. його удостоїлась лауреат Нобелівських премій в галузі фізики (1903 р.) та хімії (1911 р.) Марія Кюрі-Склодовська.

У другій половині XIX — на початку XX ст. Львівський університет перетворився на один із найбільших наукових центрів Австро-Угорщини.

Математика у Львівському університеті розвивалася насамперед зусиллями його випускників, відомих учених Вавжинця (Лаврентія) Жмурка (1824–1889 рр.), Юзефа Пузини (1856–1919 рр.), а також вихованця польських вишів Вацлава Серпінського (1882–1969 рр.).

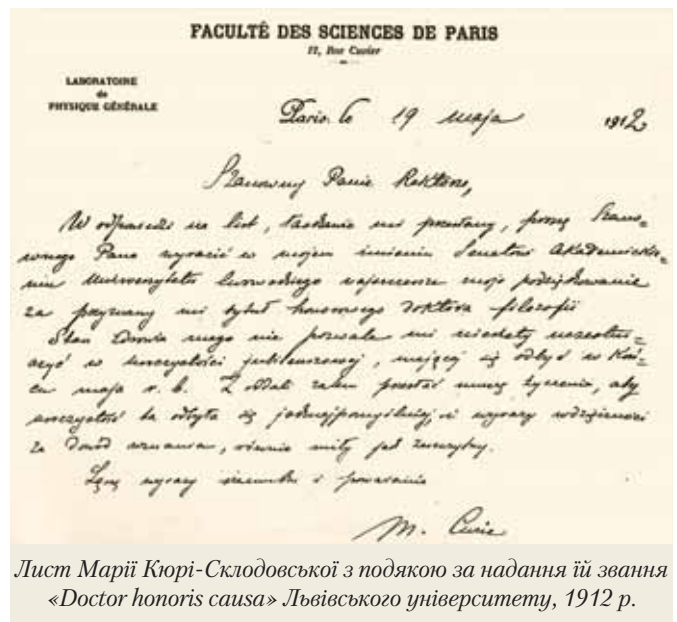
В. Жмурко — професор математики (1872–1888 рр.), декан філософського факультету (1878/1879 н. р.), ректор (1885/1886 н. р.) Львівського університету, що цікавився теорією диференційних рівнянь та геометрією, відомий і як конструктор приладів для креслення кривих, демонстрованих на всесвітніх виставках у Відні (1873 р.), Лондоні (1876 р.) та Парижі (1878 р.). Його перу належить праця «Wykład matematyki na podstawie ilości o dowolnych kierunkach» (1861, 1864 рр.).

Ю. Пузина — доцент (1885–1889 рр.), надзвичайний (1889–1892 рр.), звичайний (1892–1919 рр.) професор, декан філософського факультету (1894/1895 н. р.), ректор (1904/1905 н. р.) Львівського університету, керівник Львівського математичного товариства (1917–1919 рр.), був автором одного з найбільш ґрунтовних досліджень із проблем теорії функцій «Teorija funkcji analitycznych» (1898–1890 рр.).

В. Серпінський, який з 1908 р. читав лекції з математики, а з 1910 р. був надзвичайним професором та завідувачем кафедри математики у Львівському університеті, в 1910 р. прочитав перший у світі курс із теорії множин.

Перший завідувач кафедри (1873–1899 рр.) теоретичної фізики Львівського університету професор Оскар Фабіан (1849–1899 рр.) зробив внесок у розвиток фізики (теорія пружності, гравітація), математики (числові ряди, логарифми), метеорології. У період роботи у Львівському університеті він написав праці «Matematyka dla szkół srednich» (1876 р., у співавторстві) та «Zarys mechaniki analitycznej jako wstęp do fizyki umięjetnej» (1886 р.).

Наступний завідувач кафедри (1899–1913 рр.) теоретичної фізики Мар'ян Смолуховський (1872–1917 рр.) був одним із головних тогочасних експертів з теорії флуктуацій, молекулярної теорії та термодинаміки.

Лист Марії Кюрі-Склодовської з подякою за надання їй звання «Doctor honoris causa» Львівського університету, 1912 р.

Багато для розвитку фізики у виші (сприяв створенню 1897 р. будинку для фізичного інституту, обладнав фізичну лабораторію приладами для демонстрацій і практичних вправ з окремих розділів фізики) зробив Ігнацій Закшевський (1860 р. – ?) — випускник філософського факультету Львівського університету (1882 р.), що пройшов довгий викладацько-науковий шлях: асистент (1882–1886 рр.), звичайний професор (1893–1897 рр.), завідувач кафедри експериментальної фізики (1892–1920 рр.), декан філософського факультету (1900/1901 н. р.) Львівського університету. У 1914 р. І. Закшевському пропонували обійняти посаду ректора вишу, проте він відмовився. Головними науковими зацікавленнями вченого були питання густини і теплоти танення льоду, залежності теплоємності твердих тіл від температури.

Одним із найбільш ерудованих учених другої половини XIX — початку XX ст. був фізик, математик, астроном, біолог, агроном, бібліотекар та громадський діяч Войцех (Адальберт) Урбанський (1820–1903 рр.). У 1850–1856 рр. він обіймав посаду приват-доцента (викладав електростатику, гальванізм, електромагнетизм), а в 1857–1859 рр. — заступника професора та завідувача кафедри фізики Львівського університету. У 1859–1892 рр. учений очолював бібліотеку вишу, займався упорядкуванням її фондів, опрацюванням нумізматичної колекції.

Доцентом (1900–1905 рр.), надзвичайним (1905–1912 рр.) та звичайним (з 1912 р.) професором астрономії Львівського університету був Марцін Ернст (1869–1930 рр.). Завдяки його старанням було відновлено Астрономічну обсерваторію Львівського університету (1907 р.), яку вчений очолював до кінця життя. М. Ернст започаткував регулярні астрономічні спостереження для визначення часу та координат, спостереження планет, комет, змінних зір, метеорів, затемнень Сонця. У 1911 р. у Львові світ побачила його праця «Astronomia popularna».

У 1872–1895 рр. професором та завідувачем кафедри хімії, в 1895–1911 завідувачем кафедри органічної хімії, у 1882/1883 н. р. ректором Львівського університету був Броніслав Радзішевський (1838–1914 рр.) — відомий

польський хімік та політичний діяч. Саме він став ініціатором будівництва корпусу хімічного факультету (1890–1892 рр.) та створення медичного факультету Львівського університету. На жаль, Б. Радзішевський відзначався антиукраїнською позицією — у 1907 р. він відкрито виступив проти створення у Львівському університеті кафедри органічної хімії з українською мовою викладання. Проте наукові досягнення вченого значні: він був співрозробником польської хімічної термінології, відкрив спосіб синтезу амідів карбонових кислот взаємодією нітрилів із пероксидом водню в лужному середовищі (реакція Радзішевського).

Учнем Б. Радзішевського був хімік-органік, асистент (1898–1906 рр.), доцент (1906–1911 рр.), професор і завідувач (з 1911 р.) кафедри органічної хімії Львівського університету, автор дослідження «Chemia organiczna» (1910–1912 рр.) Станіслав Опольський (1876–1918 рр.).

Одним із найвідоміших у Центрально-Східній Європі другої половини XIX — початку XX ст. геологів був Рудольф Зубер (1858–1924 рр.) — приват-доцент (1884–1885 рр.), професор (1893–1905 рр.), завідувач (1905–1924 рр.) кафедри геології Львівського університету. Учений цікавився геологією Карпат, нафтою та мінеральними водами (відкрите Р. Зубером у 1914 р. в Криниці джерело, що має лікувальні властивості, назване на його честь). У науковому доробку вченого — праця «Geologia pokladow naftowych w Karpatach Galicyjskich» (1899 р.).

Серед географів, що працювали в другій половині XIX — на початку XX ст. у Львівському університеті, насамперед потрібно назвати Антоні Ремана (1840–1917 рр.), засновника, завідувача кафедри географії (1882–1910 рр.), завідувача Інституту географії (1883–1910 рр.), декана філософського факультету (1887/1888 н. р.), ректора Львівського університету. У 1890–1892 рр. учений був редактором часопису «Kosmos».

У другій половині XIX ст. у Львівському університеті працював відомий біолог і медик Бенедикт Тадеуш Дибовський (1833–1930 рр.). Будучи у 1882–1906 рр. професором, а у 1883–1906 рр. завідувачем кафедри зоології, він впорядкував, систематизував та суттєво поповнив колекції кабінету натуральної історії філософського факультету Львівського університету, домігшись його перетворення на Зоологічний музей вишу (1885 р.). У 1886/1887 н. р. Б. Дибовський обіймав посаду декана філософського факультету Львівського університету. У 1900 р. він був обраний ректором, проте вчений відмовився від посади.

У другій половині XIX ст. у Львівському університеті працювали видатні українські філологи. Автор ґрунтовної багатотомової «Історії літератури руської» (1887–1894 рр.) Омелян Огоновський (1833–1894 рр.) після відставки Я. Головацького в 1867 р. очолив кафедру української словесності. Після його смерті у 1895 р. кафедру очолив Олександр Колесса (1867–1945 рр.).

Зразок студентського документа (індекс), 1904 р.

Бажаючи забезпечити внутрішню стабільність у державі на випадок початку можливих воєнних дій, австрійський уряд зробив спробу примирити між собою українців і поляків. Ця позиція збігалася з бажанням частини лідерів Київської громади, що діяла на Наддніпрянщині, передусім — Володимира Антоновича та Олександра Кониського. Вони пов'язували свої надії на розв'язання українського питання з майбутнім російсько-австрійським воєнним конфліктом, а тому готові були йти на співпрацю з урядовими австрійськими і польськими колами в Галичині. Під тиском обидвох сторін старше покоління народовців 1890 р. уклало у Галицькому крайовому сеймі компроміс з польськими депутатами — так звану «Нову еру» в польсько-українських відносинах (її ініціатором із

польського боку був намісник Галичини у 1888–1895 рр. К. Бадені; угоду між поляками і українцями підписав лідер українського сеймового клубу Юліан Романчук). За умовами «Нової ери» польська сторона, зокрема, зобов'язалася дати згоду на відкриття української кафедри історії у Львівському університеті. «Новоерівська» політика з причини обмеженості поступок не знаходила достатньої підтримки в українському політикумі, зокрема зазнавала критики з боку І. Франка та Михайло Павлика. У 1891 р. від неї відійшли Юліан Романчук і очолювана ним «Народна Рада». «Нову еру» підтримували народовські лідери Олександр Барвінський, Анатоль Вахнянин та галицький митрополит Сильвестр Сембратович. Проте її політика зазнала краху вже у 1894 р.

У цьому ж році у Львівському університеті відкрито обіцяну кафедру історії з українською мовою викладання — кафедру загальної історії зі спеціальним оглядом Східної Європи. Її очолив випускник Київського університету, учень В. Антоновича Михайло Грушевський (1866–1934 рр.). 11 квітня 1894 р. йому присвоєне звання звичайного професора, й до 1914 р. учений

Обкладинка журналу «Товариш», засновником якого був І. Франко, 1888 р.

був завідувачем кафедри, навколо якої сформувалася його історична школа: Іван Крип'якевич, Степан Томашівський, Мирон Кордуба, Омелян Терлецький, Іван Шпитковський та інші.

У 1896 р. були внесені зміни у виборчий закон до Австрійського райхсрату на користь поляків. У 1897 р. під час парламентських виборів у Галичині К. Бадені, на той час голова уряду Австро-Угорщини, розгорнув збройний антиукраїнський терор (криваві «баденівські вибори»), в результаті якого були загиблі й заарештовані.

Значні суперечності мали вияв у змісті, характері та ідейно-політичній спрямованості студентського руху, що відзначався строкатістю й неоднорідністю. Студентські організації, які виникли у другій половині XIX — на початку XX ст. з культурно-освітньою, науковою та громадсько-політичною метою, організовувалися переважно за національною ознакою. У 1867 р. створено товариство польських і частково єврейських студентів консервативних поглядів «Czytelnia akademicka», зорієнтоване антиукраїнськи. Ліберальна польська та єврейська молодь заснувала товариство «Zjednoczenie», а після його заборони владою — товариство «Wspolna nauka».

Першим статутним українським студентським товариством стала «Академічна бесіда», заснована 16 жовтня 1870 р. у Львові як читальня. Її головою було обрано діяча русофільської орієнтації Ореста Авдиківського. На чергових зборах, де були присутні 80 студентів, під час обговорення статуту щодо характеру («малорусского» чи «русского»), який матиме провід товариства, відбулася сутичка між прихильниками народовецького та русофільського таборів, унаслідок якої 13 прихильників русофільського напрямку вийшли з «Академічної бесіди» і заснували окреме товариство «Академічний кружок» (його друкованим органом був журнал «Друг»). У березні 1871 р. «Академічна бесіда», не бажаючи посилювати розкол в українській студентській громаді, ухвалила рішення про самоліквідацію і передачу майна на користь іншого товариства — «Дружнього лихваря» (створене 10 грудня 1870 р.).

Коли членами проводу «Академічного кружка» стали І. Франко, М. Павлик та Іван Белей, він змінив характер на народовецький і у 1876–1877 рр. був об'єднаний з «Дружнім лихварем». Проте ситуація в товаристві радикально змінилась після арешту студентів-соціалістів у 1877 рр. «Академічний кружок» втратив провідну позицію у студентському житті Львова. Одночасно в товаристві перемогли послідовники русофільського спрямування. У 1895 р. товариство змінило назву на «Друг», проіснувавши до 1939 р.

Іншим суспільно-освітнім товариством львівського українського студентства була «Академічна громада», що виникла внаслідок об'єднання студентських товариств «Академічне братство» (створене у 1882 р.) та «Ватра» (створене у 1892 р.) на загальних зборах 26 січня 1896 р. у присутності українських професорів Львівського університету Павла Стебельського, Олександра Колесси та Михайла Грушевського. «Академічна громада» діяла з перервами до 1921 р. Наприкінці XIX ст. товариство дедалі більше уваги приділяло політичним проблемам, видавало журнал «Молода Україна» (1900–1902, 1905, 1910 рр.).

Демонстрації до 50-річчя відміни панщини (1898 р.), перше (1899 р.), друге (14 липня 1900 р.), третє (8 жовтня 1901 р.), четверте (19 листопада 1901 р.) віча української академічної молоді — усі ці політичні акції на зламі XIX–XX ст. були організовані членами «Академічної громади».

На початку XX ст. Львівський університет став ареною запеклої боротьби українського студентства із польськими владними структурами та радикально налаштованими польськими студентами за право заснування українського університету у Львові, що стало одним з проявів фази «С» національного відродження українців Галичини. Питання, яке не виходило раніше за рамки дискусій у вузьких колах інтелігенції та петицій до уряду, набуло тепер загальнонаціонального резонансу.

Наймасштабнішим проявом непокори українського студентства, до якої були причетними члени «Академічної громади», стала сецесія українських студентів Львівського університету 1901–1902 рр. — організована акція припинення навчання у виші студентами-українцями. Здійснена на знак протесту проти репресійних заходів адміністрації щодо організаторів українських студентських віч та демонстрацій, проти закликів до погромів українського студентства, вона була виявом масового протесту на одному з етапів боротьби за український університет у Львові. Сецесії передувала низка провокаційних дій польської адміністрації Львівського університету: інавгураційна промова в польському шовіністичному дусі ректора вишу Людвіка Антона Ридигера (1850–1920 рр.), заборона професору М. Грушевському виступати українською мовою на засіданні Ради філософського факультету, а деканам теологічного факультету — заповнювати студентські індекси рідною мовою, антиукраїнська промова в Австрійському райхсраті професора класичної філології Людвіка Цвіклінського (1852–1942 рр.).

19 листопада 1901 р. на загальному вічі українські студенти висловили недовіру сенату Львівського університету та окремим професорам, вимагали заснування окремого українського університету, проведення повної утраквізації вишу. Завершив віче демонстративний похід українських студентів вулицями Львова. Внаслідок тенденційного слідства, проведеного університетським сенатом, з вишу відрахували 5 українських студентів (Є. Косевича, В. Темницького, М. Щуровського, Є. Бурачинського, В. Пачовського) як ініціаторів листопадового віча та демонстрацій. У відповідь на дії адміністрації університету українські студенти скликали 1 грудня 1901 р. нове віче, на якому прийняли рішення: «...виписатися разом з книги горожан Львівського університету; не вписуватися на цей університет так довго, доки загал русько-української молоді не сконстатує, що можна це зробити без пониження академічної і національної честі». Вже 3 грудня 1901 р. 440 українських студентів (присутні на той час у Львові) подали заяву ректору про колективний вихід з університету. Протягом наступного тижня навчання у Львові припинило близько 600 українців, які відразу подали заяви про прийом на навчання до університетів Кракова, Відня і Чернівців.

Сецесія отримала широку підтримку серед української громадськості Галичини, Буковини та Наддніпрянщини.

Українські товариства, інституції, сільські громади надіслали понад тисячу петицій до Австрійського райхсрату на підтримку студентських вимог. Зі студентськими діями солідаризувався й митрополит Української греко-католицької церкви Андрей Шептицький. Він дав дозвіл студентам-теологам виїхати на навчання в інші австрійські університети і протягом цілого року утримував їх за власний кошт. Сецесію підтримала і частина польського студентства Кракова, Любліна, Львова та інших міст Австро-Угорщини. Студенти-слов'яни Берліна, Парижа, Цюриха у резолюціях та постановах зборів своїх організацій і товариств визнавали домагання українських студентів справедливими. Однак переважна частина польського студентства і місцевої преси Галичини негативно поставилась до вимог українських студентів Львова.

Конкретних наслідків сецесія не принесла, позаяк австрійський уряд зігнував усі вимоги її учасників. Позитивним стало ознайомлення європейської громадськості зі станом національної освіти в Галичині. На думку деяких тогочасних українських суспільно-політичних діячів краю, сецесія мала і негативні наслідки, бо призвела до послаблення організованого українського студентського руху. Зокрема М. Павлик зазначав: «Вихід наших академіків Львівського університету був помилкою, з огляду на практичні результати, які можна було досягти лише на місці — боротьбою». Сецесія закінчилася у липні 1902 р., коли на з'їзді української молоді у Львові було прийнято рішення про повернення українців до Львівського університету.

25 липня 1902 р., 15 жовтня 1903 р., 18 березня 1904 р., 30 травня 1905 р. «Академічна громада» провела нові студентські віча, відбулися сутички з польськими студентами.

Лідери українських студентів, прихильники соціал-демократичних ідей — студент юридичного факультету Адам Коцко (1884–1910 рр.) та студент філософського факультету Мирослав Січинський (1887–1979 рр.) закликали українське студентство до радикальніших суспільно-політичних акцій.

Так у помсту за розправу місцевої польської адміністрації над українськими селянами та фальсифікацію виборів 12 квітня 1908 р. М. Січинський застрелив у Львові намісника Галичини Анджея Потоцького. Хоча відповідальність за цей акт не взяла на себе жодна політична організація, він викликав схвал більшості українських діячів, за винятком митрополита А. Шептицького, який суворо засудив його як прояв політичного терору. М. Січинський був заарештований і засуджений до смертної кари, заміненої 20-річним ув'язненням.

12–13 серпня 1909 р. у Львові відбувся з'їзд академічної молоді Австро-Угорщини. Одним із його наслідків стало створення Українського студентського союзу, який об'єднав товариства українських студентів вишів Австро-Угорщини. Члени товариства вели бесіди, заняття з історії, географії, природничих наук, економіки та іноземних мов у читальнях, на ремісничих і робітничих гуртках, організували бібліотечну справу, засновували нові читальні, крамниці, каси взаємодопомоги, спортивні організації.

Найдраматичнішою подією в боротьбі за український університет у Львові стало віче українського студентства 1 липня 1910 р. Польські студенти збудували у приміщенні

університету барикади, щоб перешкодити студентам-українцям вийти й розпочати запланований похід вулицями Львова. Під час сутички пострілом в обличчя був смертельно поранений А. Коцко, який через декілька годин помер. Його похорон на Личаківському цвинтарі 4 липня 1910 р. перетворився в багатотисячну українську маніфестацію. З промовами над могилою виступили Кость Левицький, М. Грушевський, Кирило Трильовський, Осип Назарук, Лонгин Цегельський. Пожертви на будівництво пам'ятника А. Коцку були зібрані українською громадськістю Галичини та українцями США.

Наслідком боротьби за український університет у Львові стало те, що Міхал Бобжинський (1849–1935 рр.) — новий намісник Галичини, який обійняв цю посаду після вбивства А. Потоцького, обіцяв українцям позитивне вирішення цього питання. Будучи в 1893–1901 рр. почесним професором польського і німецького права Львівського університету (викладав історію парламентаризму у Польщі та історію італійців у Польщі), він розумів усі нюанси цієї складної ситуації. Проте початок Першої світової війни вніс свої корективи у розвиток подій.

Після початку Першої світової війни діяльність Львівського університету протягом 11 місяців (з серпня 1914 р. до червня 1915 р.) була паралізована. Приміщення вишу перебувало у віданні військового керівництва (під час російської окупації Галичини у вересні 1914 р. — червні 1915 р. — російського), заняття не проводилися. У Львові залишалось тільки 59 професорів і приват-доцентів, керівництво вишу і більша частина викладачів переїхали до Відня і головну увагу приділяли влаштуванню студентів, евакуйованих зі Львова, на навчання у Віденському, Празькому та інших університетах Австро-Угорської імперії, пошуку засобів для матеріальної підтримки львівських викладачів та студентів.

У липні 1915 р., після відступу російських військ, Львівський університет відновив діяльність. У 1915/1916 та 1917/1918 н.р. вона не припинялася. На початку 1917/1918 н.р. у виші налічувалося 156 викладачів, зокрема, 86 професорів, 57 приват-доцентів, суплент і 12 лекторів. У цей час у Львівському університеті навчалося 2138 студентів: на юридичному факультеті — 673, на медичному — 666, на філософському — 525, на теологічному — 274.

Львівський університет Яна Казимира (1918–1939 рр.)

Після розпаду Австро-Угорської імперії та поразки українців у польсько-українській війні 1918–1919 рр. Східна Галичина була анексована відновленою польською державою — Другою Річчю Посполитою. Приєднання цих українських етнічних земель до складу Польщі затвердило рішення Ради послів Антанти 14 березня 1923 р.

Одразу після проголошення незалежності Польщі на її етнічних теренах, які перебували у складі колишньої Російської імперії, керівництво Львівського університету встановило зв'язки з її Міністерством віровизнань та освіти. Ректорат вишу наполягав на тому, щоб воно поширило свої повноваження й на університет у Львові.

18 листопада 1918 р. Міністерство віровизнань та освіти Польщі спеціальним розпорядженням оголосило,

що бере Львівський університет під свою опіку, й присвоїло йому ім'я польського короля Яна Казимира.

Кафедри з українською мовою викладання були закриті. Мовою викладання у виші стала винятково польська; лише на теологічному факультеті окремі дисципліни читалися латиною.

Діяльність Львівського університету регламентувалася розпорядженнями та постановами уряду Другої Речі Посполитої (зокрема Міністерства віровизнань та освіти), рішеннями академічного сенату та статутом вишу. Новий статут Львівського університету прийнято в 1924 р., наступні — в 1929 та 1934 рр.

Згідно з ними, вищим керівним органом Львівського університету був академічний сенат, до складу якого входили ректор, проректор, декани факультетів і по одному представнику від кожної факультетської ради викладачів (до її складу входили всі професори, а також 2 представники від доцентів; щороку факультетська рада обирала нового декана). Дорадчим органом академічного сенату був малий сенат, що складався з ректора, проректора та деканів факультетів.

Академічний сенат, очолений ректором, займався науковими, навчальними, фінансовими та дисциплінарними справами вишу. Для вирішення окремих справ при ньому створили постійно діючі спеціальні комісії: бюджетну, бібліотечну, студентських справ та інші.

Ректора Львівського університету за традицією обирали спочатку щорічно, а з 1934 р. — раз на 2 роки — на зборах електорів (виборних представників факультетських рад). Рішення зборів про обрання ректора затверджував президент Другої Речі Посполитої.

У перші роки існування Львівський університет Яна Казимира складався з 4 факультетів: юридичного, філософського, медичного та теологічного. Згодом, розпорядженням Міністерства віровизнань та освіти від 31 жовтня 1924 р., філософський факультет поділено на гуманістичний та математично-природничий. У складі 5 факультетів Львівський університет проіснував до встановлення на західноукраїнських землях радянської влади.

Уся навчальна й наукова робота у виші проводилася на кафедрах, в інститутах, відділеннях і клініках. На початку 1920-х рр. тут діяло 55 кафедр, 19 відділень, 6 клінік, 2 поліклініки, наукова бібліотека, архів, ботанічний сад.

На юридичному факультеті було 14 кафедр, на філософському — 21 кафедра, 17 відділень та бібліотека, на медичному — 10 кафедр, 2 відділення, 6 клінік. На гуманістичному факультеті в 1927/1928 н. р. функціонувало 34 кафедри, на математично-природничому та медичному — по 19. Кількість кафедр у виші відповідала чисельності звичайних і надзвичайних професорів.

До складу інституту входило декілька однорідних кафедр; ним керував призначений факультетською радою один із їх завідувачів.

Відділенням називалася профільна спеціалізація на факультеті з однією чи кількома кафедрами. Наприклад,

*Юліус Макаревич,
ректор університету
(1923–1924 рр.)*

на математично-природничому факультеті в 1928/1929 н. р. були відділення математики, фізики, хімії, астрономії, біологічних наук (ботаніка, зоологія, палеонтологія), геологічних наук (кристалогія, мінералогія, петрографія), географічних наук (геофізика та метеорологія). До 1924/1925 н. р. на філософському факультеті існувало фармацевтичне відділення для підготовки провізорів. У 1930 р. його відновили у складі медичного факультету вишу. На гуманістичному факультеті існували відділення історії, історії мистецтва, історії та теорії музики, орієнталістики (арабська, староврейсько-арамейська, турецька, іранська, монгольська та індійська мови), слов'янознавства, філології (польська, англійська, французька мови), антропології.

До початку 1930-х рр. серед викладачів університету не було жодного професора та доцента з українців. Лише в 1933 р. право викладання східно- і південнослов'янських літератур, палеографії та дипломатики отримав як надзвичайний доцент Іларіон Свенціцький (1876–1956 рр.). У 1928/1929 н. р. на численні клопотання українців у Львівському університеті відкрито кафедру руської (української) філології, яку до 1939 р. очолював філолог-україніст, автор праці «Gwara maloruska Moszkowiec i Siwki Naddniestrzańskie» (1926 р.), поляк Ян Янув (1888–1952 рр.). До його наукових інтересів, зокрема, належали: українська діалектологія, зв'язки української та польської мов, польська лексикологія, дослідження старопольських текстів.

Під тиском громадськості Міністерство віровизнань та освіти Другої Речі Посполитої в березні 1936 р. прийняло рішення, яким зобов'язувало раду гуманістичного факультету розглянути питання про відкриття у Львівському університеті кафедри історії української літератури. Проте ректорат вишу зволікав із його виконанням, і цієї кафедри за Польщі так і не було відкрито.

До наукових установ Львівського університету належала загальноуніверситетська наукова бібліотека, фонди якої поповнювалися за рахунок надходжень обов'язкових примірників від видавництв Польщі, а також купівлі, взаємообміну літературою та пожертвувань. Бібліотека утримувалася на кошти урядових дотацій та внесків студентів за право працювати в ній. Штат її наукових працівників у 1924 р. становив 27 осіб. У 1927/1928 н. р. у бібліотеці налічувалося 350 тис. томів літератури, 222 інкунабули, 1207 рукописів, 276 грамот, 751 автограф, 508 медалей і 11 179 монет.

Університетський архів розміщувався у старому приміщенні на вулиці Миколая. Після смерті Л. Фінкля директором архіву Львівського університету став його учень — архівіст, історик-медієвіст Теофіл Еміль Модельський (1881–1967 рр.), який перебував на цій посаді в 1930–1939 рр.

За кількістю студентів Львівський університет був одним із найбільших вишів Другої Речі Посполитої (у 1934/1935 н. р. він займав третє місце після Варшавського та Ягеллонського університетів). У 1919/1920 н. р. у виші навчалося 2647 студентів, зокрема на юридичному

факультеті — 1032, філософському — 736, медичному — 825, теологічному — 54; у 1921/1922 н. р. — відповідно 5185, 2450, 1406, 1243, 86; 1924/1925 н. р. — 5788 осіб, зокрема на юридичному — 1872, гуманістичному — 1638, математично-природничому — 1268, медичному — 942, теологічному — 68; у 1929/1930 н. р. — відповідно 6100, 2314, 2077, 925, 603, 181; у 1932/1933 н. р. — 7358, 3720, 1560, 1036, 844, 198; у 1934/1935 н. р. — 5900, 3015, 892, 870, 901, 222; у 1937/1938 н. р. — 5026, 2443, 819, 685, 845, 234.

Львівський університет мав переважно гуманітарний профіль. Половина загальної кількості студентів вишу навчалася на юридичному факультеті. Це пояснюється тим, що прийом на нього практично не обмежувався. Різка ж зростання на початку 1930-х рр. кількості студентів юридичного факультету не було випадковим: у роки світової економічної кризи 1929–1933 рр., в умовах зростання масового безробіття, зокрема й серед інтелігенції, значна частина випускників гімназій вважала за доцільне здобути саме фах юриста, що давало більшу гарантію отримання постійного заробітку.

Водночас різко скоротилася кількість студентів гуманістичного та математично-природничого факультетів. Вирішальне значення тут мало зростання безробіття серед учителів, безперспективність пошуків роботи після закінчення університету. На скороченні напливу студентів на ці факультети позначилося також підвищення плати за навчання.

На теологічному факультеті, порівняно із другою половиною XIX — початком XX ст., кількість студентів у 1920–1930-х рр. скоротилася. Натомість на медичному факультеті у міжвоєнний період не спостерігалось різкого спаду чи зростання кількості студентів.

На відміну від австрійських часів, коли формально кожна особа, що мала документ про закінчення гімназії, могла записатися на той чи той факультет, у міжвоєнний період прийом регулювали академічний сенат і факультетські ради: вони могли обмежити чи розширити набір на окремі факультети і навіть призначити вступні іспити.

Незважаючи на декларовану конституцією Польської держави загальнодоступність освіти, навчання в університеті було платним. Студенти перших курсів гуманістичного та юридичного факультетів у 1929 р. сплачували за навчання 159, а математично-природничого — 189 злотих на рік. Із часом плата зросла. У 1932 р. вона становила на I курсі — 270, а на IV — 200 злотих. Відстрочками оплати за навчання користувалася лише незначна частина студентів: від 5% на перших до 20% на старших курсах.

Студенти повинні були також окремо вносити плату під час складання іспитів. Наприклад, у 1936 р. студент платив до університетської каси за прийом звичайного іспиту 4 злотих, письмового та усного — 5 злотих і 50 грошів, а повторного — 9 злотих.

Державні стипендії могло одержати близько 1,5–2% загальної кількості студентів. На початок 1920-х Львівський

*Гертсман,
ректор університету
(1927–1928, 1932–1933 рр.)*

університет мав 5 гуртожитків, згодом — 7, що забезпечували житлом до 800 осіб.

На 1934/1935 н. р. соціальний склад студентів (6048 осіб) виглядав так: діти службовців та представників вільних професій — 44,4%; тих, хто перебував на державному пенсіоні, — 15,3%; селян — 12,9%; дрібних підприємців — 12,7%; робітників — 8,8%; великих підприємців, поміщиків та орендарів — 5,7%; інших категорій — 0,2%.

Урядом Другої Речі Посполитої було прийнято низку постанов, що обмежували доступ у Львівський університет української молоді з гімназійною освітою, зокрема, студентами вишу могли стати лише ті особи чоловічої статі, які пройшли службу в польському війську, мали польське громадянство і закінчили гімназії з польською мовою викладання.

У 1921/1922 н. р. із 5158 студентів лише 111 осіб становили українці.

Ще восени 1920 р. в українських студентських організаціях львівські професори-українці почали проводити систематичні університетські курси. У 1920–1921 рр. на них записалося вже доволі багато студентів. Керівником курсів був Василь Щурат. У липні 1921 р. під час загальноукраїнського з'їзду студентів у Львові вирішено організувати таємний (приватний) український університет у складі 3 факультетів: філософського, юридичного та медичного. Згідно з цією ухвалою організовано Український таємний університет у Львові, ректором якого став В. Щурат. Фінансове забезпечення вишу надійшло від емігрантів США, зокрема, Української робітничої громади Нью-Йорка, а також від збору коштів по всій Галичині, проведеного українськими студентами. 15 листопада 1921 р. розпочалися записи студентів на навчання до вишу й водночас урядові репресії проти них.

Канцелярія Українського таємного університету у Львові розміщувалася в приміщенні «Академічної громади», за що польська влада ліквідувала це товариство. Проте канцелярія вціліла й надалі законспірувалася так, що до кінця існування Українського таємного університету поліції не вдалося її викрити. Вона проводила записи студентів, налагодила порядок викладання, створила архів тощо. 26 вересня 1921 р. студент Українського таємного університету у Львові, колишній поручник УГА С. Федак здійснив організований Українською військовою організацією атентат на голову Другої Речі Посполитої Юзефа Пілсудського. Й хоча Український таємний університет у Львові не був причетний до цієї акції, польська влада розпочала жорстокі репресії проти українського студентства. Проте це не зупинило діяльності вишу, і 23 жовтня 1921 р. відбулася інавгурація університетських викладачів, що мала легальний характер під виглядом відкритих читань у Товаристві наукових викладів ім. Петра Могили. Польські репресивні органи були дезорієнтовані і про всяк випадок, у зв'язку з атентатом, заарештували В. Щурата, секретаря університету Богдана Барвінського (1880–1958 рр.) та деяких професорів, що перебували

у слідчій в'язниці декілька місяців. Відбулися й масові арешти українських студентів під час занять, що які організовувалися на приватних квартирах, в офісах українських адвокатів тощо. Проте навчання в Українському таємному університеті у Львові не припинилося. Наприкінці червня 1922 р. у вищі завершився перший навчальний рік. В Українському таємному університеті у Львові цього року діяло 58 кафедр, зокрема на філософському факультеті — 26, на юридичному — 22, на медичному — 10, а також 8 кафедр на технічних студіях.

У 1924/1925 н. р. на філософському факультеті викладали С. Балей, М. Галущинський, Б. Барвінський, І. Брик, Я. Гординський, Ф. Колесса, І. Свенціцький, В. Шурат, М. Кордуба, І. Крип'якевич, С. Кархут, В. Кучер, Ю. Гірняк, В. Левицький, М. Чайковський, Р. Цегельський, О. Тисовський, Л. Білецький, П. Холодний, А. Генсьорський, І. Зілінський, Ю. Полянський, П. Лушпинський, Ю. Рудницький, І. Раковський, О. Макарушка, О. Роздольський, М. Возняк. Там навчалася 235 звичайних та 230 надзвичайних студентів. Загалом у цей час в Українському таємному університеті у Львові було 1528 студентів.

Наступний навчальний рік мав розпочатися інавгурацією в Музичному товаристві ім. М. Лисенка. Проте поліція заборонила зібрання. Українська студентська громада, що зібралася під будинком товариства, на знак протесту заспівала український гімн «Не пора...». Після безуспішних спроб поліції розігнати зібрання студенти пішли з демонстрацією вулицями Львова. Навчальний рік також був перерваний безправними виборами, які українська громада бойкотувала. Сенат Українського таємного університету у Львові звернувся з меморіалом до Союзу народів у Женеві і до Ради послів Антанти в Парижі відстояти політичні права українців, зокрема на освіту, проте відповіді не отримав.

Після визнання 14 березня 1923 р. Радою послів Антанти прав Польщі на Східну Галичину становище українців у краї значно погіршилося: почастишали арешти, штрафи. У 1924/1925 н. р. вони набули таких масштабів, що навчання в Українському таємному університеті у Львові було припинено на необмежений час.

У середині 1920-х рр. кількість студентів Львівського університету Яна Казимира зросла через припинення українською молоддю бойкоту вишу та певні тимчасові поступки польської влади. В 1925/1926 н. р. у Львівському університеті навчалася 50% римо-католиків (поляків), 35% юдеїв (євреїв), 14% греко-католиків (українців), 1% представників інших віровизнань (національностей). У 1932/1933 н. р. відповідно — 52,9%, 30%, 14%, 3,1%; у 1937/1938% — 70,1%, 10,5%, 14,4%.

Засідання Сенату університету

У 1920-30-х рр. у Львівському університеті навчалася надзвичайно мала кількість студентів з інших країн. Зокрема в 1929/1930 н. р. їх було лише 15 (майже усі — з Югославії).

Навчальний рік у Львівському університеті розпочинався 1 жовтня і закінчувався 30 червня. I-й триместр тривав з 1 жовтня до 16 грудня, II-й — з 6 січня до 3 березня, III-й — з 20 квітня до 30 червня. Між окремими триместрами були канікули або іспити. Річне навчання тривало 180 робочих днів, тобто 30 тижнів. Студенти юридичного, гуманістичного та математично-природничого факультетів навчалися по 4 роки, теологічного — 5 років, а медичного — 5 років і триместр.

Навчальний процес польського періоду історії Львівського університету не відрізнявся від навчання в попередній, австрійській період. Основною формою навчання залишалися лекції, семінарські та практичні заняття, які проводили професори та доценти, а також асистенти під керівництвом професорів.

Студенти зобов'язані були щороку відвідувати певну кількість лекційних годин і брати участь у роботі хоча б одного спеціального семінару відповідної кафедри.

Контрольними підсумками навчальної і наукової роботи студентів були курсові іспити, колоквиуми та семінарські письмові роботи. Екзаменаційні комісії працювали двічі на рік — восени та навесні.

Першим ученим ступенем після закінчення університету був магістр. На юридичному факультеті його отримував кожен студент, який закінчив 4 курси і склав усі іспити. Натомість на гуманістичному факультеті магістром ставав той, хто закінчив навчання, склав курсові і спеціальний додатковий усний іспит та написав наукову роботу.

Щоб здобути звання доктора, потрібно було не раніше аніж через 2 роки після здобуття ступеня магістра представити дисертацію і скласти спеціальні профільні іспити. Здобуття докторського ступеня (промоція) відбувалося у визначений день у присутності ректора та

декана відповідного факультету. Після урочистих церемоній, зокрема, прийняття присяги, докторант отримував диплом доктора. В 1926/1927 н. р. проміжні іспити у Львівському університеті склали та отримали ступінь доктора 104 особи (серед них — 19 жінок): 50 євреїв, 48 поляків, 5 українців та докторант з Югославії.

Проте отримання наукового ступеня доктора ще не надавало права викладати у виші. Для цього необхідно було стати доцентом — пройти габілітацію. На звання доцента міг претендувати лише доктор, який підготував габілітаційну працю (чи комплекс праць). Нею вважалося дослідження, опубліковане польською мовою або мовою габілітаційної дисципліни.

Навчальну та наукову роботу у виші здійснювали професори, доценти, викладачі, асистенти та ад'юнкти. Динаміка кількості професорсько-викладацького складу Львівського університету у міжвоєнний період виглядає так: у 1919/1920 н. р. — 212 осіб, зокрема 76 звичайних, надзвичайних професорів та їхніх заступників, 51 доцент, зокрема й із титулом професора, 77 асистентів, 8 викладачів; у 1921/1922 н. р. — відповідно 300, 91, 46, 149, 14; у 1926/1927 н. р. — 304, 99, 42, 150, 13; у 1931/1932 н. р. (з 7 почесними професорами) — 446, 94, 80, 208, 57; у 1937/1938 н. р. — 445, 91, 88, 240, 26. У 1938/1939 н. р. у виші працювало 52 звичайних, 19 надзвичайних, 9 почесних професорів, 10 професорів-пенсіонерів, 103 доценти, 84 викладачі.

Професор читав курси лекцій, проводив практичні та семінарські заняття (не менше 250 годин на рік), приймав іспити з прочитаних дисциплін, керував кафедрою, займався науковою роботою, брав участь у засіданнях факультетської ради і роботі університетських комісій, виконував адміністративні, референтські та дисциплінарні функції.

Частину викладацького складу вишу становили асистенти, викладачі та ад'юнкти. Вони працювали на кафедрах, у відділеннях, інститутах і клініках під керівництвом професорів, проводили семінарські та практичні заняття. На посадах допоміжного наукового персоналу працювали магістри, а інколи (наприклад, на медичному факультеті) доктори або габілітовані доценти.

Львівський університет, як і раніше, присвоював звання почесного доктора (*Doctor honoris causa*).

Спочатку виш розташовувався у своїх колишніх приміщеннях на вулицях Миколая, Длугоша та Пекарській. На основі рішення сейму і сенату від 23 квітня 1923 р. йому було передано будівлю колишнього Галицького крайового сейму, споруджену в 1877–1881 рр. за проектом архітектора Юліуша Гохбергера в дусі віденського неоренесансу. Вона стала головним корпусом Львівського університету, що дало змогу значно розширити аудиторний фонд. Проте через зростання кількості студентів нестача приміщень відчувалася й надалі. У 1928–1934 рр. для Львівського університету побудовано новий лекційний зал на 600 місць — «*colegium maximum*» (тепер приміщення Студентського клубу).

У міжвоєнний період Львівський університет залишався великим науковим центром. Саме тоді зусиллями математиків Львівського університету, насамперед Стефана

Банаха та Гуго Діонізія Штейнгауса, сформувалася Львівська математична школа.

С. Банах (1892–1945 рр.) — надзвичайний (1922–1927 рр.), звичайний (з 1927 р.) професор Львівського університету, засновник функціонального аналізу (обгрунтував його основи і довів фундаментальні твердження, увів термінологію) автор досліджень «*Rachunek różniczkowy i całkowy*» (1929–1930 рр.), «*Théorie des opérations linéaires*» (1932 р.), «*Mechanika*» (1938 р.).

Г. Д. Штейнгаус (1887–1972 рр.) — надзвичайний (1920–1923 рр.), звичайний (1923–1939 рр.) професор, декан математично-природничого факультету (1931/1932, 1937/1938 н. р.), займався функціональним аналізом, теоріями рядів Фур'є, ортогональних розвинень, ймовірностей, ігор, автор праці «*Kalejdoskop Matematyczny*» (1938 р.).

С. Банах та Г. Штейнгаус розпочали співпрацю в 1916 р. У 1928 р. вони заснували журнал «*Studia Mathematica*» (1929–1940 рр.), навколо якого й формувалася Львівська математична школа. До неї належали: Вацлав Серпінський (1882–1969 рр.) — надзвичайний професор, який займався теоріями множин, чисел та функцій дійсної змінної, а також топологією; Станіслав Рувевіч (1889–1941 рр.) — приват-доцент (1918–1920 рр.), надзвичайний (1921–1924 рр.), звичайний (1924–1934 рр.) професор, завідувач кафедри математики, декан математично-природничого факультету (1932/1933 н. р.), цікавився математичним аналізом, теоріями чисел та функцій дійсної змінної, був співавтором праці «*Wstęp do matematyki. Elementy algebry wyższej i teorii liczb*» (1927 р.); Євстахій Жилінський (1889–1954 рр.) — надзвичайний (1919–1922 рр.), звичайний (1922–1939 рр.) професор, декан математично-природничого факультету (1929/1930 н. р.), досліджував алгебру і теорію чисел, основи математики, автор праці «*Geometria analityczna*» (1938 р.); Владислав Нікліборц (1899–1948 рр.) — читав курси з математики та механіки (1927–1937 рр.), займався теорією диференціальних рівнянь, гідродинамікою, класичною і небесною механікою; Павел Юліуш Шаудер (1899–1943 рр.) — приват-доцент (1927–1933 рр.), асистент (1933–1939 рр.) кафедри механіки, досліджував функціональний аналіз, топологію, теорію інтеграла, співавтор методу нерухої точки Лере-Шаудера; Стефан Качмаж (1895–1939 рр.) — доцент математично-природничого факультету (1930–1939 рр.), вивчав теорії функцій дійсної змінної та ортогональних рядів; Владислав Орліч (1903–1990 рр.) — приват-доцент кафедри теорії функцій (1935–1937 рр.), досліджував ортогональні ряди та функціональний аналіз, співавтор підручника «*Математика для середніх класів загальноосвітніх шкіл*» (1938 р.); Герман Ауербах (1901–1942 рр.) доцент (1936–1939 рр.) математично-природничого факультету, член редакційної колегії журналу «*Studia Mathematica*» (1936–1940 рр.), досліджував теорії функцій дійсної змінної та ймовірностей; Станіслав Мазур (1905–1981 рр.) — приват-доцент кафедри геометрії (1936–1939 рр.), цікавився функціональним аналізом, автор праці «*O zbiorach i funkcjonalach wypukłych w przestrzeniach liniowych*» (1936 р.).

У 1921 р. математики Львівського університету брали участь у заснуванні у Варшаві Польського математичного товариства, яке мало секцію у Львові.

У 1920–1930-х рр. відомі львівські науковці, зокрема, й викладачі математики Львівського університету, полюбляли збиратися для відпочинку та наукових дискусій у так званій «Шкоцькій» кав'ярні (тепер проспект Шевченка, 27 — приміщення банку «Універсальний»). Саме тут була створена «Шкоцька книга» («Ksiąga Szkocka»), що містить 193 математичні проблеми, перша з яких записана С. Банакхом у 1935 р.

Фізика у Львівському університеті у міжвоєнний період розвивалася насамперед завдяки дослідженням Романа Негруша, Станіслава Лорії, Леопольда Інфельда, Войцеха Рубіновича.

Р. Негруш (1874–1926 рр.) з 1918 р. був надзвичайним, а з 1920 р. звичайним професором фізики, у 1920–1926 рр. — завідувачем кафедри експериментальної фізики Львівського університету. Вчений цікавився фізичною хімією та електрохімією. У 1920 р. він керував будівництвом машин для друку банкнот Другої Речі Посполитої.

Всесвітньовідомий фізик С. Лорія (1883–1958 рр.) — професор кафедр теоретичної фізики (1918–1927 рр.) та експериментальної фізики (1927 р.) Львівського університету, цікавився дисперсією та поглинанням світла в парах металів, флуоресценцією. Цій проблематиці, зокрема, присвячена його праця «Indirectly Excited Fluorescence Spectra» (1925 р.).

Доцент кафедри теоретичної фізики Львівського університету Л. Інфельд (1898–1968 рр.) у 1936–1938 рр. працював у Принстоні з Альбертом Ейнштейном, був співавтором теорії рівнянь руху в загальній теорії відносності Ейнштейна-Інфельда-Гоффмана.

Професор (1937–1946 рр.), завідувач (до 1941 р.) кафедри теоретичної фізики Львівського університету В. Рубінович (1889–1974 рр.), який займався квантовою теорією випромінювання та математичною фізикою, теорією дифракції, сформулював правило відбору і поляризації електричного дипольного (1918 р.) та квадрупольного (1928–1930 рр.) випромінювання, розробив теорію електричного випромінювання, вирішив проблему «заборонених» спектральних ліній.

У 1933–1935 рр. на посаді асистента кафедри теоретичної фізики розпочав працювати у Львівському університеті Василь Міліянчук (1905–1958 рр.), майбутній завідувач цієї кафедри.

Дослідження з астрономії у міжвоєнний період у Львівському університеті проводив професор Еугеніуш Рибка (1898–1988 рр.), який започаткував астрофотометричні спостереження зірок, видав каталог фотовізуальних величин 635 біляполюсних зірок, поповнив інструментарій Астрономічної обсерваторії Львівського університету.

Серед найбільш відомих хіміків, які працювали у вищій міжвоєнний період, — Станіслав Толлочко та Віктор Мар'ян Кемуля.

С. Толлочко (1868–1935 рр.) — засновник та завідувач кафедри неорганічної хімії Львівського університету (1905–1935 рр.), займався розчинністю кристалічних речовин, хімією неводних розчинів, електрохімією, фотохімією, аналітичною хімією; автор праці «Chemja w zakresie wiadomości początkowych» (1928 р.).

В. М. Кемуля (1902–1985 рр.) — видатний вчений у галузі аналітичної хімії, фотохімії та електрохімії. У 1921–1925 рр. він навчався у Львівському університеті під керівництвом С. Толлочка. У 1925–1928 рр. був асистентом, 1928–1931 рр. — старшим асистентом, 1931–1932 рр. — ад'юнктом, 1932–1935 рр. — доцентом кафедри неорганічної хімії Львівського університету; В. М. Кемуля — засновник та перший завідувач кафедри фізичної та колоїдної хімії вищу (1936–1941 рр.).

Дослідження з біології проводили Бенедикт Фулінський (1881–1942 рр.), Казімеж Ян Антоні Сембрат (1902–1988 рр.), Ян-Володимир Носкевіч (1890–1963 рр.), Ян Мечислав Бадіян (1904–1942 рр.) та інші.

У галузі геології у Львівському університеті Яна Казимира працювали: кристалограф, мінералог, учень Володимира Вернадського Зигмунд Вейберг (1872–1944 рр.); педагог у галузі кристалографії і рентгенографії мінералів Людвіг Хробак (1896–1982 рр.); дослідник у галузі мінералогії і петрографії, у 1933–1939 рр. завідувач кафедри мінералогії і петрографії Львівського університету Юліан Токарський (1883–1961 рр.); геолог та етнограф, у 1914–1932 рр. завідувач кафедри геології і палеонтології, у 1922/1923 н. р. декан філософського факультету, у 1926/1927 н. р. ректор Львівського університету Йосип Семірадський (1858–1933 рр.); геолог, палеонтолог, у 1912–1920 рр. доцент, у 1920–1923 надзвичайний, у 1923–1945 звичайний професор кафедри геології Львівського університету, 1923 р. організатор, у 1927–1937 рр. голова Львівського відділення Польського геологічного товариства Войцех Роголя (1884–1947 рр.); метеоролог, геофізик, астрофізик, географ, геохімік, мандрівник і полярний дослідник, у 1921–1939 рр. засновник і завідувач кафедри геофізики і метеорології, 1930–1932 рр. директор-наставник Астрономічної обсерваторії Львівського університету Генрик Броніслав Арцтовський (1871–1958 рр.).

З географів варто насамперед назвати доцента Август Ціргоффера (1893–1969 рр.), який займався регіональною географією, геоморфологією, кліматологією і гідрографією, географією населення, був автором праці «Pólnospa krawiedz Podola w świetle rzeźby powierzchni kredowej» (1927 р.).

У міжвоєнний період у Львівському університеті сформувалася Львівсько-Варшавська філософська школа. Її засновником був Казімеж Єжи Адольф Твардовський (1866–1938 рр.) — філософ, психолог, педагог і громадський діяч, ректор Львівського університету в 1914–1917 рр. До наукових інтересів ученого належали епістемологія, філософія мови, філософія логіки, математична логіка і логічна семантика, психологія, педагогіка. З-під його пера вийшли праці «Psychologia wobec filozofii i fizyologii» (1897 р.), «Wyobrazenia i pojecia» (1898 р.), «Zasadnicze pojecia dydaktyki i logiki» (1901 р.), «O metodzie psychologii: przyczynek do metodologii porównawczej badań naukowych» (1904 р.), «Przepisy egzaminacyjne dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich» (1911), «O istocie pojęć» (1924 р.).

Львівсько-Варшавська філософська школа К. Твардовського була заснована у 1920–1930-х рр. на основі ідей брентанізму, позитивізму та аналітичної філософії.

Основним напрямом її діяльності були дослідження логіки, гносеології, онтології, методології тощо.

Серед представників Львівсько-Варшавської філософської школи — Ян Леопольд Лукасевич (1876–1956 рр.), що сформулював і розв'язав задачу аксіоматизації невивідних висловів, розробив бездужкову мову для формалізації логічних висловів, здійснив аналіз силогістики Аристотеля з позицій математичної логіки; Альфред Тарський (1901–1983 рр.), який сформулював семантичну дефініцію істини для дедуктивних наук, розробив теорію семантичних моделей, самостійно виявив парадокс у теорії множин, відомий сьогодні як парадокс Банаха-Тарського; Казимеж Йозеф Станіслав Айдукевич (1890–1963 рр.), доцент кафедри філософії Львівського університету (1921–1925 рр.), першим використав аксіоматичні правила відкидання, сформулював низку положень, які стосуються аксіоматизації силогістики Аристотеля, а також правила нескінченної індукції, виконав аналіз логічного складу мови з поділом її на семантичні категорії.

Відомим істориком філософії та аксіологом був Владислав Татаркевич (1886–1980 рр.), який розглядав історію філософії крізь призму особистості філософа; детально описав походження, розвиток і значення понять мистецтва, прекрасного, форми, творчості, естетичного переживання, здійснив семантичний аналіз категорії щастя.

Учнем засновника феноменології Едмунда Гусерля був феноменолог, філолог-германіст Роман Вітольд Ингарден (1893–1970 рр.) — доцент (1924–1933 рр.), професор (з 1933 р.), завідувач (1933–1939 рр.) кафедри філософії Львівського університету. Він подав докази реального існування світу, накреслив формальну будову самостійно існуючого предмета, сформулював оригінальну онтологічну концепцію, доводив взаємну незалежність теорії пізнання та інших наук, здійснив аналіз структури художнього твору, способів і форм естетичного сприйняття.

Історична наука у Львівському університеті розвивалася на кафедрах історії стародавнього світу, історії середніх віків, історії нового часу, історії Польщі, а також в інституті соціально-економічної історії. Вона була представлена іменами видатних учених Костянтина Хілінського (1880–1938 рр.), Яна Птасьніка (1876–1930), Т. Е. Модельського (1881–1966 рр.), Францішка Буяка (1875–1953 рр.) та багатьох інших.

У галузі історії права працювали Освальд Маріан Бальцер (1858–1933 рр.), Пшемислав Роман Домбковський (1877–1950 рр.), Кароль Вільгельм Кораньї (1897–1964 рр.); у галузі цивільного права і процесу — Маврицій Аллерганд (1868–1942 рр.), Каміль Стефко (1875–1966 рр.), Ернест Кароль Антоні Францішек Юзеф Тіль (1846–1926 рр.); кримінального права — Юліуш Маркевич (1872–1955 рр.); міжнародного публічного права — Людвік Ерліх (1889–1968 рр.).

Класичну філологію розвивали насамперед звичайний професор (1905–1933 рр.), ректор (1930/1931 н. р.) Львівського університету Станіслав Вітковський (1866–1950 рр.) та професор Львівського університету (1920–1946 рр.) Ричард Ганшинець (1888–1958 рр.).

Найвідомішим тогочасним філологом-романістом був Зигмунт Черни (1888–1975 рр.) — лінгвіст, перекладач,

літературний критик, у 1924–1946 рр. професор Львівського університету, автор праць у галузі мовно-літературної дидактики та підручників французької мови.

Індоевропеїст і семітолог Єжи Курилович (1895–1978 рр.), професор, у 1929–1939 рр. завідувач кафедри загального мовознавства Львівського університету досліджував проблеми індоевропейського мовознавства та структурної лінгвістики. Цій тематиці присвячені праці вченого, зокрема «с indo-européen et hittite» (1927 р.), «Podstawy psychologiczne semantyki» (1927 р.), «Études indoeuropéennes» (1935 р.).

Міжнародні зв'язки істориків Львівського університету мали багате минуле ще з часів існування Австро-Угорської монархії. До 1918 р. співпраця львівських учених із закордонними науковцями зосереджувалась у таких напрямках: навчання молодих науковців у європейських вишах; наукові пошуки в архівах та бібліотеках країн Європи; участь у міжнародних конгресах, з'їздах і конференціях; читання лекцій на запрошення закордонних університетів і товариств; публікація наукових праць іноземців, наукові інтереси яких поширювались на історію даної країни. У Другій Речі Посполитій з'явилися нові пріоритети міжнародної співпраці учених. Провідний до 1918 р. австро-угорський напрямок зберігався й упродовж 1920–30-х рр. Активно розвивались наукові контакти з Чехо-Словаччиною. Розвивалася співпраця з країнами-союзницями Польщі, зокрема Францією. З початку 1920-х рр. до Львівського університету неодноразово приїжджали іноземні делегації викладачів і студентів із Франції та Бельгії. Держава через Міністерство іноземних справ і Міністерство віровизнаний та освіти тепер корегувала та контролювала вектори міжнародної співпраці Львівського університету, надавала фінансову підтримку, протегувала науковий обмін. Створений урядом у 1928 р. Фонд національної культури повинен був сприяти розвитку культури та науки, в т. ч. й у галузі міжнародного співробітництва. Проте у міжвоєнні роки державі все-таки не вдалося повністю монополізувати всі сфери міжнародних інтелектуальних контактів. Вони й надалі переважно залежали від конкретних науковців, їхніх особистих зв'язків і наукових інтересів.

Львівський державний університет імені Івана Франка: в умовах радянської системи

На початку Другої світової війни, 17 вересня 1939 р., Червона армія СРСР перейшла кордон Польщі та 22 вересня зайняла Львів. 26–28 жовтня 1939 р. у місті були скликані Народні Збори Західної України, які прийняли декларацію про встановлення на цих теренах радянської влади та входження Західної України до УРСР. 1 листопада 1939 р. Верховна Рада СРСР прийняла закон «Про включення Західної України до складу СРСР», а 14 листопада Верховна Рада УРСР — закон «Про воз'єднання Західної України з УРСР».

Радянська влада прагнула домогтися широкої підтримки своєї політики населенням Західної України. Особливого значення надавалося організації українського університету у Львові. Декларуючи його створення на базі майже суцільно польського вишу, керівництво СРСР нібито задовільняло тривалу програмну мету українського руху.

Головний корпус університету, 1941 р.

Спираючись на незначну частину студентства, прихильного до комуністичних ідей, та використовуючи масову політичну тривогу тих днів, 28 вересня 1939 р. радянські політичні діячі провели у Львівському університеті мітинг, у якому взяло участь більше тисячі осіб.

2 грудня 1940 р. було обговорено і затверджено новий університетський статут, у якому зазначалося, що метою Львівського університету є підготовка кадрів, «здатних опанувати передову науку і техніку, озброєних знаннями наукового соціалізму, готових захищати Радянську Батьківщину і безмежно відданих справі побудови комуністичного суспільства». У статуті підкреслювалося, що правом вступу до вишу користуються всі громадяни, незалежно від їхнього соціального походження, статі, расової та національної приналежності.

За радянським зразком організації вищих навчальних закладів обов'язки з керівництва усією навчальною, науковою, виховною і адміністративною діяльністю Львівського університету покладалися на ректора, а планування і поточний контроль за діяльністю відповідних ланок вишу — на проректорів, деканів та завідувачів кафедр. Ректорами Львівського державного університету імені Івана Франка за радянської доби були: у 1939–1940 рр. — історик Михайло Марченко (1902 р., с. Гатне, тепер Києво-Святошинського району Київської області — 1983 р., м. Київ); у 1940–1941 рр. — історик Георгій (Юрій) Биченко (?—1942 р.); 1944 р. — в. о. ректора юрист Микола Паше-Озерський (1889 р.,

м. Млава Плоцької губернії, тепер Польща — 1962 р., м. Воронеж, Росія); 1944–1948 рр. — історик Іван Белякевич (1905 р., м. Херсон — 1984 р., м. Львів); 1948–1951 рр. — математик-механік Гурій Савін (1907 р., м. Весьгонськ Тверської губернії, Росія — 1975 р., м. Київ); 1951–1963 р. — мінеролог Євген Лазаренко (1912 р., м. Харків — 1979 р., м. Київ); 1963–1981 рр. — фізик Микола Максимович (1914 р., с. Добратичі Люблінського воєводства, Польща — 1981 р., м. Київ); 1981–1990 рр. — історик Володимир Чугайов (1924 р., м. Кам'янець-Подільський — 2000, м. Львів); з 1990 року — фізик Іван Вакарчук (1947 р. н.).

Для вирішення питань навчальної, методичної, наукової роботи, присудження вчених ступенів і наукових звань створено також колегіальні органи — вчену раду Львівського університету та вчені ради факультетів.

Статутом також визначався термін навчання у Львівському університеті: — 4 роки на гуманітарних факультетах, 5 — на природничих. Основною навчально-науковою одиницею вишу стала кафедра, яка виконувала навчальну роботу за планами і програмами, затвердженими Народним комісаріатом освіти УРСР, розробляла програми спеціальних курсів і семінарів, веда наукову роботу. РНК УРСР було видано кошти на поновлення та обладнання кабінетів, лабораторій, розширення стипендіального забезпечення студентів.

На прохання колективу професорів і студентів вишу, а також громадських організацій Львова президія Верхов-

ної Ради УРСР указом від 8 січня 1940 р. присвоїла Львівському державному університету ім'я Івана Франка.

Дії радянської влади для українського населення зовні виглядали привабливими, тому знаходили позитивний відгук у частини інтелігенції. Водночас на неї чинився психологічний тиск, спертий на вихваляння «преваг» радянського соціалістичного ладу, «батьківської турботи комуністичної партії і уряду про добро народу», а також на реальні погрози придушити усі ворожі елементи.

Під час українізації Львівського університету, здійснюваної радянською владою, до наукової та викладацької роботи у виші були залучені відомі західноукраїнські вчені, зокрема літературознавці Михайло Возняк (1881–1954 рр.) і Василь Щурат (1871–1948 рр.), фольклорист і музикознавець Філарет Колесса (1871–1947 рр.), історик Іван Крип'якевич (1886–1967 рр.), філолог-германіст Михайло Рудницький (1889–1975 рр.), філолог-україніст і письменник Степан Тудор (Олексюк) (1892–1941 рр.), математики Мирон Зарицький (1889–1961 рр.), Володимир Левицький (1872–1956 рр.), Микола Чайковський (1887–1970 рр.).

Проте за національним складом викладачів і, особливо, студентів Львівський університет й при «перших совітах» залишався польським (у 1940/1941 н. р. студенти-українці становили 35,6%). До львівських викладачів-поляків навіть долучалися науковці з окупованих нацистами польських теренів.

ЦК КП(б)У з метою радянзації Львова і західних областей УРСР надавав великого значення оновленню викладацького складу Львівського університету. Тому Народний комісаріат освіти УРСР із самого початку встановлення в Західній Україні радянської влади направив до вишу близько 45 науковців із Києва та Харкова, зокрема істориків Андрія Скабу (1905—1986 рр.) та Василя Осечинського (1904–1981 рр.), філософа Андрія Брагінця (1903–1963 рр.), хіміка Федора Деркача (1908–1987 рр.), юриста Петра Недбайла (1907–1974 рр.).

У перші післявоєнні роки ця практика продовжилася. Львівський університет поповнився науковими кадрами зі сходу України та з інших радянських республік.

Поряд із посередніми викладачами з ділянки суспільних наук вже у 1945–1946 рр. до вишу прибуло багато талановитих учених, які спричинилися до становлення Львівського університету як важливого осередку української науки і культури. Серед них: геологи — академік АН УРСР Володимир Сельський (1883–1951 рр.), який у 1945 р. організував у Львівському університеті кафедру геофізики; професор Олег Вялов (1904–1988 рр.), у 1945–1957 рр. завідувач кафедри історичної геології та палеонтології, засновник львівської школи палеонтологів і стратиграфів; біологи — член-кореспондент АН УРСР Михайло Попов (1893–1955 рр.), у 1945–1948 рр. завідувач кафедри вищих рослин, описав близько 300 нових видів і родів рослин; професор Лев Литвинов (1901–1963 рр.), у 1946–1961 рр. завідувач кафедри мікробіології і ґрунтознавства, досліджував стійкість рослин до дії несприятливих чинників,

*Марченко
Михайло Іванович,
ректор університету
(1939–1940 рр.)*

розвивав сільськогосподарську мікробіологію; професор Андрій Лазаренко (1901–1979 рр.), у 1946–1959 рр. завідувач кафедри морфології і систематики нижчих рослин (з 1955 р. морфології і систематики рослин), у 1946–1950 рр. директор, у 1950–1958 рр. науковий керівник Ботанічного саду, займався бріологією, застосував вивчені мохи для розкриття закономірностей розподілу рослин та історії розвитку флори СРСР, описав 42 нові види та 6 родів листяних мохів, організував групу з вивчення флори Карпат, лабораторію (пізніше відділ) експериментальної морфології рослин Львівського науково-природознавчого музею; математики — член-кореспондент АН УРСР Г. Савін, у 1945–1949 рр. завідувач кафедри теоретичної механіки, у

1948–1952 рр. ректор Львівського університету, 1949–1952 рр. організатор, завідувач кафедри теорії пружності; член-кореспондент АН УРСР Борис Гнеденко (1912–1995 рр.), у 1945–1950 рр. завідувач кафедри теорії ймовірностей та математичної статистики, досліджував теорії ймовірностей, масового обслуговування, надійності, займався обчислювальною математикою і програмуванням. Серед новоприбулих були також філологи-русисти професор Роман Волков (1885–1959 рр.), доцент Михайло Пархоменко (1910 р. н.), історик, кандидат історичних наук Ганна Глядковська (1886–1962 рр.).

Але до того, як Львівський університет поповнив свій викладацький склад цими знаними науковцями, він зазнав надзвичайно великих утрат під час Другої світової війни. Окупація Львова нацистською Німеччиною, що розпочалася 30 червня 1941 р., зупинила діяльність вишу. Частина його викладачів було мобілізовано до війська, деякі перед відступом Червоної армії організовано відійшли у радянський тил. Відступаючи, радянські каральні органи чинили криваві розправи над політичними в'язнями львівських тюрем. За звітом начальника тюремного управління НКВС УРСР, до 30 червня 1941 р. розстріляно 2464 в'язня, серед яких були й колишні викладачі та студенти Львівського університету.

Такими ж кривавими жорстокостями започаткували свою окупацію Львова німецькі нацисти. В ніч із 3 на 4 липня 1941 р. у парково-лісовій зоні між вулицями Вулицею і Кадетською (сучасними А. Сахарова і Гвардійською) вони розстріляли близько 70 осіб, зокрема й колишніх викладачів Львівського університету: літературознавця, письменника, перекладача Тадеуша Бой-Желенського (1874 р. н.), геодезиста Каспера Вайгля (1880 р. н.), математика Владзімежа Стожка (1883 р. н.), докторів медицини Яна Грека (1875 р. н.), Тадеуша Островського (1881 р. н.), Станіслава Міхала Прогульського (1874 р. н.), Романа Ренцького (1867 р. н.), Владзімежа Яна Серадзького (1870 р. н.), Адама Яна Соловія (1859 р. н.), Антонія Цешинського (1882 р. н.), лікарів-хірургів Владислава Стефана Добжанецького (1897 р. н.) та Генрика Гіляровича (1890 р. н.), лікаря-окуліста Єжи Владислава Гжендзельського (1901 р. н.), лікаря-патологоанатома Вітольда Валеріана Новіцького (1878 р. н.), теолога Владислава Коморницького (1911 р. н.), юриста й

економіста Генрика Коровіча (1888 р. н.), юриста, останнього ректора Львівського університету Яна Казимира Романа Юзефа Лшоншана де Бер'є (1883 р. н.).

Нацисти закрили всі виші України. «Комісаром» недіючого Львівського університету вони призначили філолога-україніста, професора Василя Сімовича (1880–1944 рр.), формально доручивши йому збереження університетського майна. Незабаром у головному корпусі вишу розмістився ландкомісаріат, а згодом — спеціальний військовий суд.

У часи німецької окупації Львівський університет зазнав величезних матеріальних втрат: найбільше постраждав головний корпус вишу, під час бомбардування було знищено актовий зал із цінними меблями, ліпниною та настінними малюнками. Нацисти вивезли обладнання кабінетів і лабораторій фізико-математичного і природничого факультетів, фонди кафедральних бібліотек, а також Наукової бібліотеки Львівського університету (близько 20 тисяч томів найцінніших книг, 5 тисяч стародруків та інкунабул, 500 цінних рукописів; зруйновано її головний читальний зал).

Взимку 1941–1942 рр. зі співробітників та студентів Львівського університету створено низку підпільних антинацистських груп, що наприкінці літа злилися в «Народну гвардію ім. І. Франка». Чимало викладачів та студентів вишу були учасниками Другої світової війни й доклали зусиль до звільнення Львова від нацистської окупації 27 липня 1944 р.

Уже 30 липня були скликані збори викладачів і технічних працівників Львівського університету, на які з'явилося 127 осіб. Перед присутніми виступав заступник голови РНК УРСР письменник Микола Бажан, який задекларував наміри радянської влади перетворити Львівський університет на «оплот української радянської науки, на навчальний світоц культури волелюбного українського народу».

На початку серпня 1944 р. обком КП(б)У та облвиконком прийняли постанову, в якій вказувалося на необхідність повністю відновити роботу Львівського університету в складі факультетів і відділів, що діяли до 29 червня 1941 р. Цією ж постановою за університетом закріплювалися всі приміщення та майно, що належали йому до нацистської окупації. 30 серпня вона була затверджена РНК УРСР. Для відбудови Львівського університету в 1944 р. асигновано 1 мільйон карбованців.

У зв'язку з важким післявоєнним станом вишу заняття проводилися у 2 зміни. Лише в 1947/1948 н. р. після відновлення матеріальної бази та професорсько-викладацького складу Львівського університету заняття на всіх факультетах знову стали проводитися в одну зміну.

Оновлювалася матеріальна база вишу: за новими вимогами оформлено головний корпус, зокрема актову залу;

*Паше-Озерський
Микола Миколайович,
ректор університету
(1944 р.)*

*Белякевич
Іван Іванович,
ректор університету
(1944–1948 р.)*

побудовано два гуртожитки в районі вулиці Пасічної, навчальний корпус на вулиці М. Драгоманова; створено нові науково-дослідні лабораторії: хімії полімерів, ґрунтознавства та геохімії ландшафтів, поліграфічну та кінофотолабораторії; збільшено книжковий фонд наукової бібліотеки, який на 1985 р. становив 2,7 млн одиниць.

Водночас громадсько-політичне життя Львівського університету офіційно й надалі залишалося у межах принципів тоталітарного режиму

з «керівною» роллю комуністичної партії.

З 1944 р. і до останніх днів СРСР у виші виникали й діяли українські підпільні групи та організації, які намагалися пробудити національну свідомість українців, донести до них правду про злочини радянського режиму. Численими були випадки обмеження української молоді у громадянських правах, зокрема у праві на освіту, лише з мотивів політичної благонадійності. У 1946–1947 рр. у Львівському університеті діяла Організація боротьби за волю України (ОБЗВУ), очолена студентами Петром Січком (філологічний факультет) та Мироном Слюсарем (юридичний факультет). Вона налагодила випуск і розповсюдження антирадянських листівок, надсилала листи в урядові інстанції. Після викриття організації органами державної безпеки її членів заарештували.

У 1964–1967 рр. у Львівському університеті діяла філія підпільного Українського національного фронту. В 1972 р. на тривалий термін були засуджені за «очорнення сучасної радянської дійсності» випускники вишу Ігор та Ірина Калинці.

У 1973 р. КДБ було проведено кампанію гучного осуду групи студентів історичного та філологічного факультетів, які відкрито висловлювалися щодо радянської національної політики, обмеження сфери функціонування української мови, наступу русифікації, поширювали антирадянські гасла. Зі Львівського університету були відраховані близько 10 студентів історичного та філологічного факультетів, зокрема відмінники навчання Іван Сварник, Мар'яна Долинська, Степан Случ (керівник групи), Леонід Філонов, Ігор Кожан, Роман Козович, Ігор Худий. У націоналістичному ухилі в історичних дослідженнях на початку 1970-х рр. звинуватили завідувача кафедри історії УРСР професора Миколу Кравця (1928 р. н.), професора кафедри історії СРСР Олександра Карпенка (1921 р. н.), завідувача кафедри історії СРСР Юрія Сливку (1930 р. н.), які були змушені залишити університет.

У наступні роки радянська влада уважно стежила за тим, щоб громадське життя і моральна атмосфера на факультетах залишалася в межах «застою», який особливо гнітюче впливав на гуманітарні науки: Державний комітет у справах преси та облїти на місцях санкціонували друк лише тих видань, які не виходили за межі офіційної

ідеології марксизму-ленінізму й постулатів політики комуністичної партії.

Після приєднання Західної України до складу УРСР у 1939 р. Львівський університет зазнав структурної реорганізації: ліквідовано теологічний факультет, медичний факультет перетворено на Львівський медичний інститут. На січень 1940 р. виш складався з 52 кафедр, що об'єднувалися у 5 факультетів: історичний, філологічний, юридичний, природничий та фізико-математичний. З 15 січня 1940 р. Львівський університет почав працювати на основі статуту і програм радянських університетів: він мав готувати спеціалістів для системи народної освіти, судочинства, народного господарства, вищої школи і науково-дослідних установ.

Філологічний факультет Львівського університету спершу складався з 8 відділів: української мови та літератури, російської мови та літератури, слов'янської, класичної, німецької, французької, англійської філології та логіки і психології. Після ліквідації останнього на факультеті діяло 14 кафедр: української мови, української літератури, російської мови, російської літератури, слов'янських мов, слов'янських літератур, загального мовознавства, західної літератури, класичної філології, англійської філології, французької філології, німецької філології, східних мов, фольклору й етнографії. У 1948 р. на факультеті відкрито відділ іспанської мови, а 1953 р. — відділення журналістики. У другій половині ХХ ст. кількість кафедр факультету зменшилася до 5 (українського мовознавства, української літератури, слов'янської філології, російської літератури, російської мови і загального мовознавства). У 1980 р. останню поділено на кафедру російської мови та кафедру загального мовознавства.

Деканами філологічного факультету в радянський період були: 1940–1941 рр. — В. Сімович, який першим у науковому світі застосував поняття структурного закону до аналізу історичних змін у морфологічній і фонетичній будові української мови; 1946–1947 рр. — М. Рудницький, літературознавець, критик, редактор, автор праць «Між ідеєю та формою» (1932 р.), «Від Мирного до Хвильового» (1936 р.); 1952–1958 рр. — літературознавець Василь Лесин (1914–1991 рр.): у 1948 р., вітаючи майбутнього декана філологічного факультету із захистом кандидатської дисертації про творчість Леся Мартовича, М. Возняк подарував йому книгу з написом: «Першому кандидатові філологічних наук з літератури кафедри української літератури у Львівському Державному Університеті імені Івана Франка Василеві Максимовичу Лесину на згадку про 24 лютого 1948 року. М. Возняк»; 1949–1950, 1958–1964 рр. — літературознавець Олексій Мороз (1908–1984 рр.), основними науковими зацікавленнями якого були життя та творчість І. Франка; 1966–1969 рр. — літературознавець, перекладач, педагог Прокіп Гонтар (1919–1989 рр.), який вивчав культурні, зокрема й літературні зв'язки слов'янських народів; 1979–1973 рр. — літературознавець, письменник, перекладач Іван Дорошенко (1924–1985 рр.), дослідник історії української класичної літератури, творчості І. Франка, літературного процесу другої половини ХХ ст.; 1979–1986 рр. — мовознавець-славіст Костянтин Трофимович (1923–1993 рр.), який займався порівняльною граматикую слов'янських

мов, першим в СРСР почав викладати верхньолужицьку мову для студентів-славістів, автор праць «Серболужицька мова. Лекції для студентів філологічного факультету» (1964 р.) та «Нариси з історії серболужицької літературної мови. Лекції для студентів філологічного факультету» (1970 р.); 1986–1995 рр. — Михайло Гнатюк (1947 р.н.) — філолог-україніст, історик та теоретик літератури, літературознавець, автор досліджень з теорії літератури, порівняльного літературознавства, історії українського літературознавства, франкознавства.

Історичний факультет до червня 1940 р. об'єднував 7 кафедр: класичної археології, стародавньої історії, історії середніх віків, історії УРСР, історії народів СРСР, історії нового часу, історії і теорії мистецтва. У перші повоєнні роки його структура виглядала так: кафедри історії стародавнього світу й археології, історії середніх віків, історії УРСР, історії народів СРСР, історії південних і західних слов'ян, історії нового часу. У 1948–1949 рр. об'єднанням кафедр історії західних і південних слов'ян та історії нового часу створено кафедру історії нового часу і країн Сходу, яка існувала до 1952 р., коли з неї виокремлено кафедру історії південних і західних слов'ян; об'єднано кафедри історії стародавнього світу й археології та історії середніх віків; ліквідовано кафедру історії УРСР (відновлено 1957 р.). До початку 1990-х рр. у складі історичного факультету було 5 кафедр: історії УРСР (у 1988 р. перейменована на кафедру історії та етнографії України), історії СРСР, історії стародавнього світу і середніх віків, нової і новітньої історії, історії південних і західних слов'ян.

У радянський період історичний факультет очолювали: 1939–1941, 1947–1948 рр. — А. Брагінець, філософ, історик, автор праць «Філософські і суспільно-політичні погляди Івана Франка», (1956 р.), «Нариси історії філософії» (1965 р.); 1944–1945 рр. — І. Крип'якевич, представник історичної школи М. Грушевського, автор ґрунтовних досліджень «Богдан Хмельницький» (1954 р.), «Галицько-Волинське князівство»; 1945–1946 рр. — Володимир Горбатюк (1912–1953 рр.), у доробку якого праці «Кирило-Мефодіївське товариство і Т. Г. Шевченко» (1940 р.), «М. Грушевський та його так звана школа (історіографічні замітки)» (1946 р.), «До питання про утворення української народності» (1949 р.); 1948–1950 рр. — Олександр Цибко (1906–1976 рр.), автор розвідок «Революційно-визвольна боротьба трудящих Західної України за воз'єднання з УРСР 1934–1939 рр.» (1963 р.), «Народні збори Західної України» (1964 р.), «Барикадна битва пролетаріату Львова в квітні 1936 р.» (1967 р.); 1950–1952 рр. — Іван Беякевич (1905–1984 рр.), ректор Львівського університету у 1944–1948 рр.; 1952–1959 рр. — Іван Донець (1902 р. н.), історик, педагог (кандидатська дисертація — «Київська Русь в програмі середньої школи», 1953 р.); 1959–1973 рр. — Петро Челак (1921–2005 рр.), який досліджував історію західноукраїнських земель у міжвоєнний період, робітництво післявоєнних років; 1973–1976 рр. — Володимир Чорний (1931 р. н.), історик-славіст, провідний український експерт із питань історії Болгарії; 1976–1994 рр. — Степан Макарчук (1930 р. н.), етнолог, історик, джерелознавець, один з ініціаторів відновлення у Львівському університеті досліджень у галузі етнології.

Перший навчальний рік на юридичному факультеті радянського Львівського університету розпочався 15 січня 1940 р. Заняття проводили чимало польських професорів вишу: К. Кораній, К. Пшебиловський, С. Розмарін, С. Ерліх; М. Аллерганд і Р. Льоншан де Бер'є викладали цивільне право, а Ю. Макаревич — кримінальне. До роботи залучили й місцеву українську інтелігенцію: останнього ректора Українського таємного університету у Львові правознавця Євгена Давидяка (1879–1961 рр.), адвоката Миколу Топольницького (1896 р. н.). У перші післявоєнні роки навчальний процес на юридичному факультеті забезпечували 3 кафедри: історії, теорії держави і права, цивільного права і процесу, кримінального права і процесу. У 1950 р. відкрито кафедру державного і адміністративного права.

Деканами юридичного факультету в радянську добу, зокрема, були: 1939–1941, 1946–1958 рр. — П. Недбайло, автор першого радянського україномовного підручника «Основи теорії держави і права» (1959 р.); 1944–1946 рр. — Пшемислав Домбковський (1877–1950 рр.) — декан юридичного факультету Львівського університету у 1920/1921 та 1925/1926 н. р.; 1958–1962 рр. — Володимир Калинович (1907 р. н.), який читав курси «Історія держави і права зарубіжних країн» та «Основи римського цивільного права»; 1962–1968, 1972–1977 рр. — Володимир Сокуренок (1921–1994 рр.), автор праці «Основні принципи радянського права» (1959 р.), член делегації СРСР на Першій всесвітній конференції з прав людини (Тегеран, 1968 р.).

У жовтні 1939 р. на базі математично-природничого факультету створено природничий факультет, що існував по червень 1941 р. Його очолював мінералог Стефан Біскупський (1900–1942 рр.). Факультет складався з 4 відділів: біологічного (кафедри анатомії і цитології рослин, біохімії, загальної зоології, зоології та порівняльної анатомії, мікробіології, морфології та систематики рослин, фізіології тварин, фізіології рослин); хімічного (кафедри загальної хімії, неорганічної та аналітичної хімії, органічної хімії, фізичної та колоїдної хімії); геологічного (кафедри геології, геофізики і метеорології, кристалографії, мінералогії, палеонтології, петрографії); географічного (кафедри географії та антропології).

У 1944 р. біологічний відділ природничого факультету перетворено на біологічний факультет, який об'єднував кафедри зоології хребетних, зоології безхребетних, нижчих рослин, вищих рослин, мікробіології і ґрунтознавства (у 1946–1969 рр. — кафедра мікробіології), фізіології людини і тварин, біохімії.

У період перебування України у складі СРСР деканами біологічного факультету Львівського університету були: 1944–1946 рр. — Ян-Володимир Носкевич (1890–1963 рр.), біолог-зоолог, найбільший у Європі експерт з біології диких бджіл; 1946–1948, 1950–1951, 1954–1960 рр. — Федір Страутман (1912–1967 рр.), зоолог, учасник створення першої радянської енциклопедії; 1948 р. — Сергій Гребінський (1905–1987 рр.), ботанік, засновник наукового напрямку з вивчення фізіологічно-біохімічних основ росту рослин та різних способів його стимулювання для підвищення врожаю та якості рослинної продукції; 1949 р. — Павло Ярошенко (1906–1978 рр.), геоботанік, розробив питання еволюції фітоценозів і завдяки цьому — еволюції окремих

Студенти фізико-математичного факультету на заняттях у лабораторії, 1945 р.

видів рослин; 1951–1954 рр. — Іван Медяник (1919 р. н.), біолог-фізіолог, автор праці «Вікові закономірності регуляції функцій печінки» (1958 р.); 1960–1965, 1971–1977 рр. Мирон Деркач (1931 р. н.), біолог-фізіолог, біофізик, був провідним спеціалістом з фундаментальних наук Секретаріату ЮНЕСКО, директором Регіонального бюро ЮНЕСКО для Південної та Центральної Азії, представником ЮНЕСКО в Індії, сформулював принципи дедуктивної стратегії слухового сприймання мови; 1965–1971 рр. — Василь Цибух (1914–1989 рр.), агроном, вивів нові сорти озимої пшениці та ячменю; 1977–1990 рр. — Ірина Шостаківська (1924–1999 рр.), біолог-фізіолог, фундатор наукового напрямку зі з'ясування реалізації клітинних механізмів нейрогуморального регулювання метаболічного забезпечення секреції травних залоз; 1990–1995 рр. — Ярослав Чайка (1941 р. н.), біолог-біохімік, займається дослідженням радіаційної біохімії.

На час виділення хімічного факультету з природничого у 1944/1945 н. р. тут було лише 10 викладачів, переважно поляків, які працювали у виші в міжвоєнний період. Після закінчення Другої світової війни вони емігрували до Польщі, тому колектив викладачів хімічного факультету довелося укомплектовувати. Наприкінці 1944 р. — на початку 1945 р. до університету прибули доценти Микола Землянський (1905–1976 рр.), який очолив кафедру органічної хімії, Дмитро Грицан (1909–1993 рр.), який став керівником кафедри фізичної і колоїдної хімії, Никифор Круговий (1902–1962 рр.) — завідувач новоствореної кафедри аналітичної хімії; кафедрою неорганічної хімії завідував її колишній очільник професор Владзімеж Тшебятівський (1906–1982 рр.), а з осені 1945 р. — Євген Черкашин (1905–1982 рр.).

Основними напрямками науково-дослідної роботи хімічного факультету були: фізико-хімічний аналіз металічних систем і кристалохімія інтерметалічних систем (кафедра неорганічної хімії), комплексні сполуки з органічними оксикислотами та іонообмінна й осадкова хроматографія (кафедра аналітичної хімії), синтез фосфоорганічних сполук (кафедра органічної хімії), дослідження фізико-хімічних властивостей дисперсних систем (кафедра фізичної та колоїдної хімії).

Посади деканів хімічного факультету в часи існування УРСР обіймали: 1945–1964 рр. — Федір Деркач (1908–1987 рр.), хімік-неорганік, що багато уваги приділяв підготовці спеціалістів із числа талановитої молоді західних областей УРСР, ініціатор реконструкції будинку хімічного факультету, як проректор з наукової роботи розширив участь науковців вишу у виконанні госпдоговірних робіт, удосконалив діяльність аспірантури; 1964–1967, 1970–1971 рр. — Євген Гладішевський (1924 р. н.), хімік-неорганік, дослідник кристалохімії інтерметалічних сполук, діаграм фазових рівноваг, взаємної розчинності інтерметалічних сполук, кристалічної структури та фізичних властивостей сполук, ініціатор щорічного підсумкового видання «Наукова робота Львівського університету» (з 1974 р.); 1967–1970, 1974–1985 рр. — Юрій Кузьма (1934–2005 рр.), який вивчав взаємодію металів, у тому числі рідкісноземельних з р-елементами (В, С, Al, Si, P, Ge, As та ін.); 1971–1974 рр. — Георгій Сторож (1921–2004 рр.), фізико-хімік, дослідник колоїдно-хімічних властивостей розчинів; 1985–1990 роки — Михайло Солтис (1936 р. н.), фізико-хімік, автор праць з проблематики фізико-хімії поверхневих явищ полімерів та дисперсних систем, моделювання процесів хімії та хімічних технологій; з 1990 р. — Я. Каличак (1947 р. н.), хімік-неорганік, досліджує взаємодію рідкісно- та лужноземельних металів із перехідними металами та індієм, кристалічну структуру та властивості інтерметалідів.

Геологічний факультет Львівського університету відкрито в 1945 р. Він складався з кафедр мінералогії, кристалографії (закрита 1965 р.), петрографії, геофізики (1948 р. об'єднана з кафедрою петрографії), загальної геології, історичної геології і палеонтології, геології СРСР (закрита 1964 р.), методів розшуків та розвідки родовищ корисних копалин (створена 1955 р.).

Основними напрямками досліджень учених факультету були: теоретична мінералогія і геохімія та мінералогія і геохімія окремих геологічних регіонів (регіональні мінералого-геохімічні дослідження охоплювали низку районів УРСР, зокрема Донбас, Волинь, Поділля, Прикарпаття, Закарпаття, а також СРСР — Урал, Якутію, Забайкалля); проблеми теоретичної мінералогії та петрографії і петрографії України; тектоніка та магматизм глибинних розломів; вивчення умов утворення і геології родовищ горючих корисних копалин; розв'язання регіональних геологостратиграфічних питань; докембрійські утворення, кварцові родовища СРСР, залізородні родовища західних областей УРСР.

У радянський час геологічним факультетом Львівського університету керували: 1945–1949 рр. — Є. Лазаренко, мінералог, майбутній ректор Львівського університету; 1949–1952 рр. — Микола Єрмаков (1913–1993 рр.), геолог, засновник і теоретик термобарогеохімічної галузі геологічної науки про флюїдні включення (первинні мінералоутворювальні розчини, законсервовані у мінералах), перші досягнення якої отримані у Львівському університеті, його всесвітньо відомі фундаментальні дослідження

*Лазаренко
Євген Костянтинівич,
ректор університету
(1951–1963 рр.)*

та теоретичні і методологічні висновки дали змогу кардинально розширити знання про генезис мінералів, гірських порід і руд та конкретизувати прогнозно-розшукові ознаки зруденіння; 1952–1958 рр. — Володимир Козеренко (1913 р. н.), дослідник геологічної будови, тектоніки, металогенії Західного Тянь-Шаню і Східного Забайкалля; 1958–1965, 1969–1971 рр. — Леонід Колтун (1923–1982 рр.), геолог-геохімік, вивчав фізико-хімічні умови формування родовищ корисних копалин Донбасу; 1965–1969 рр. — Юрій Пекун (1929–1990 рр.), геолог, досліджував мінералогію глин; 1971–1974 рр. — Ігор Марушкін (1930–1999 рр.), займався проблемами геології глибинних розломів Середньої Азії; 1974–1980 рр. — Юрій Мисник (1932–1983 рр.), досліджував магматизм, тектоніку і металогенію Східного Забайкалля; 1980–1996 рр. — Орест Матковський (1929 р. н.), мінералог, цікавиться мінералогією України, проблемами загальної і прикладної мінералогії.

Географічний факультет Львівського університету створено 1945 р. У післявоєнні роки він об'єднував кафедри фізичної географії, економічної географії, геоморфології.

Деканами географічного факультету в радянський час були: 1945–1951 рр. — Опанас Ващенко (1908–1984 рр.), економо-географ, який ввів у науковий обіг поняття «економічний вузол»; 1951–1952 рр. — П. Ситніков; 1952–1953 рр. — І. Сваричевський; 1954–1964 рр. — Петро Цись (1914–1971 рр.), географ-геоморфолог, засновник Львівської школи регіонального геоморфологічного аналізу; 1964–1967 рр. — Михайло Андріанов (1907–1977 рр.), географ-кліматолог, автор праці «Общие черты климата Украинских Карпат» (1964 р.); 1968–1974 рр. — Павло Климович (1933 р. н.), автор кандидатської дисертації «Структура ландшафтів Волинського Полісся і питання їх раціонального використання» (1963 р.); 1974–1976 рр. — Богдан Ляшук (1928–1993 рр.), який проводив комплексні геоморфологічні дослідження Покутсько-Буковинських Карпат, вивчення неотектонічних рухів на підставі аналізу повздовжніх профілів карпатських рік; 1976–1984 рр. — Г. Міллер; 1984–2002 рр. — Ярослав Кравчук (1937 р. н.), засновник школи інженерної геоморфології, один із засновників школи стаціонарних та експериментальних досліджень сучасних морфодинамічних процесів.

У 1950 р. зі складу філологічного факультету виділено факультет іноземних мов, який об'єднав кафедри англійської, французької, німецької, іспанської та класичної філологій. У 1959–1980 рр. на факультеті існувала загальноуніверситетська кафедра іноземних мов.

До розпаду СРСР факультетом іноземних мов Львівського університету очолювали: 1950–1951 рр. — Іван Вишневецький (1907–1994 рр.), літературознавець, дослідник проблем розвитку української та російської літератури ХХ ст.; 1951–1957 рр. — М. Рудницький; 1957–1968 рр. — Микола Войтюк (1921–1978 рр.), філолог-романіст, автор праць «К вопросу о морфологической структуре слов в современном французском языке» (1957 р.), «Слововивід з нульовим афіксом у сучасній французькій мові»

Подання документів до університету, 1950 р.

(1960 р.), «До питання про словесний і фразовий (ритмічний) наголос у французькій мові» (1962 р.); 1968–1980 рр. — Тетяна Буйницька (1926 р. н.), філолог-германіст, мовознавець, спеціаліст у галузі лінгвостилістики, дослідниця стилю німецької публіцистики та художньої літератури, проблем взаємовпливу жанру та стилю твору, застосування концептуального аналізу для виявлення особливостей індивідуальної манери письменниці; 1980–1995 рр. — Богдан Максимчук (1941 р. н.), філолог-германіст, цікавиться проблемами частин мови, категоріального статусу кваліфікативних слів у сучасній німецькій мові, питаннями дидактизації лінгвістичних категорій як одного з важливих засобів розвитку мовної і мовленнєвої компетенції студентів-германістів, досліджує історію української германістики.

Фізико-математичний факультет мав 3 відділи: математики, механіки та фізики. У 1953 р. на базі фізико-математичного факультету створено механіко-математичний та фізичний факультети.

У 1945–1946 рр. у зв'язку з тим, що польські професори-математики Львівського університету емігрували, почалося формування нового колективу факультету: Борис Гнеденко (1912–1995 рр.), Олександр Кованько (1893–1975 рр.), Георгій Буймола (1905–1986 рр.), Ярослав Лопатинський (1906–1981 рр.), Олександр Костовський (1917 р. н.), Валентин Рогаченко (1915–1978 рр.), Лев Волковиський (1913–1992 рр.) та інші.

Механіко-математичний факультет об'єднував кафедри теорії функцій і теорії ймовірностей, диференціальних рівнянь, математичного аналізу та механіки; у 1960 р. створено кафедру обчислювальної математики; в 1963 р. на базі кафедри механіки почали працювати кафедра загальної механіки і гідромеханіки та кафедра теорії пружності і пластичності; в 1970 р. кафедру загальної механіки і гідромеханіки перетворено на кафедру прикладної математики, а кафедру теорії і пластичності — на кафедру механіки. На базі переданої до складу механіко-математичного факультету кафедри вищої математики в 1968 р. створено кафедру вищої математики і кафедру геометрії.

У 1975 р. на базі механіко-математичного факультету утворено математичний факультет і факультет прикладної математики і механіки.

Основними напрямками досліджень у галузі математики в післявоєнні роки були: теорія диференціальних рівнянь, теорія функцій, теорія ймовірностей, дослідження з алгебри, геометрії, історії та методики математики. З 1950-х рр. велися дослідження в галузі обчислювальної математики і кібернетики; з другої половини 1960-х — функціонального аналізу.

У 1947–1949 рр. на фізичному відділі фізико-математичного факультету закінчився етап відновлення лабораторій і почав створюватися науковий колектив. У цей період на 2 кафедрах — теоретичної та експериментальної фізики — починаються систематичні наукові дослідження.

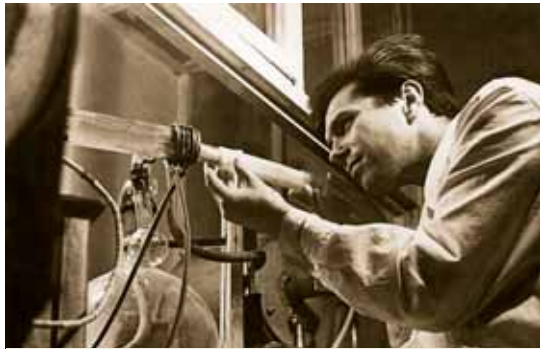
Новостворений фізичний факультет спершу складався з 4 кафедр: теоретичної фізики, експериментальної фізики, загальної фізики, вищої математики. У 1958 р. відкрито кафедру фізики твердого тіла, яка в 1961 р. реорганізована в кафедру рентгенометалофізики, а в 1964 р. — кафедри теорії твердого тіла, теоретичних основ електротехніки.

У другій половині 1940-х — у 1960-х рр. оформилися основні напрями комплексних досліджень фізичного факультету: теоретична фізика, фізика твердого тіла (фізика напівпровідників, оптика і спектроскопія, рентгенометалофізика, фізична електроніка, аналіз електричних кіл). У 1956 р. під керівництвом Абби Глаубермана (1917–1974 рр.) розпочалася робота з вирощування та дослідження фізичних властивостей кристалів лужно-галоїдних сполук. Дослідження у галузі рентгенометалофізики активізувалися, коли в 1963 р. відкрито відповідну кафедру. У 1964 р. створено кафедру теоретичних основ електрорадіотехніки, силами якої почав видаватися республіканський міжвідомчий науковий збірник «Теоретическая электротехника».

Деканами фізичного факультету Львівського університету в радянський час були: 1953–1957 рр. — А. Глауберман, фізик-теоретик, дослідник проблем квантової теорії твердих тіл, удосконалення теорії поверхневої енергії іонних кристалів, питань теорії контакту метал-напівпровідник або метал-діелектрик у зовнішньому електричному полі; 1957–1971 рр. — Михайло Сеньків (1923–1993 рр.), фізик-теоретик, вивчав тетраедне формулювання загальної теорії відносності, аналіз окремих типів розв'язків

Студенти геологічного факультету на практиці у Криму, 1954 р.

*Доцент кафедри твердого тіла
М. В. Пашковський за підготовкою спеціальної
установки для вирощування монокристалів
сірчаної ртуті в лабораторії, 1961 р.*

загальної теорії відносності, зокрема розв'язки рівнянь Ейнштейна і Папаетру, питання поєднання загальної теорії відносності з U-точковою геометрією та гіллястими дробами; 1971–1974 рр. — Микола Романюк (1931 р. н.) — фізик-оптик, розвинув напрями спектральної рефрактометрії в електронній ділянці спектра та кристалооптичної термометрії; 1974–1977 рр. — Василь Вишневський (1927–1993 рр.), експериментально визначив дифузійне зміщення екситонів у молекулярних кристалах, розробив методику визначення абсолютного квантового виходу фотолумінесценції кристалів за допомогою фотометричної кулі; 1977–1990 рр. — Ананій Крочук (1934–2006 рр.), займався дослідженням оптичних властивостей твердих тіл; 1990–1995 рр. — Лев Іванків (1930 р. н.), експериментально вивчив і розкрив механізм хемосорбції кисню на оксидах, його дисоціацію й утворення озону, виготовив сенсори для визначення кисню в газовій фазі.

Наукова робота в галузі астрономії проводилася за такими напрямками: фізика Сонця і сонячна активність; фізика зір, туманностей і зоряна космогонія; небесна механіка; дослідження навколоземного космічного простору з допомогою штучних супутників та космічних зондів.

У 1946 р. Астрономічна обсерваторія Львівського університету була включена до складу сонячних станцій АН СРСР. Для спектральних досліджень Сонця в 1949 р. за проектом Володимира Степанова (1913–1986 рр.) та Антона Копистянського (1918–1988 рр.) в експериментальній майстерні фізичного факультету виготовлено вертикальний сонячний телескоп. Навесні 1952 р. розпочалися дослідження в галузі спектрофотометрії Сонця. Астроно-

мічна обсерваторія організувала 5 експедицій для спостережень повних сонячних затемнень (1952, 1954, 1961, 1968, 1972 рр.); проводилися спостереження повних (1950, 1957 рр.) та часткових (1952, 1963 рр.) затемнень Місяця; велася робота з дослідження змінних зір.

Напередодні запуску першого штучного супутника Землі при Львівському університеті була організована станція візуальних, а в грудні 1957 р. при Астрономічній обсерваторії відкрилася станція фотографічних спостережень штучних супутників Землі. Для їх електрофотометричних спостережень розроблено і виготовлено електрофотометр.

Факультет журналістики Львівського університету створено в 1954 р. на базі відділення журналістики філологічного факультету. В 1971 р. кафедру журналістики розділено на кафедри історії журналістики та теорії і практики радянської преси; згодом створено кафедру стилістики та редагування.

У роки перебування Львівського університету в складі УРСР факультет журналістики очолювали: 1954–1959 рр. — Володимир Дмитрук (1906–1959 рр.), історик преси, літературознавець, автор праці «Нарис з історії української журналістики XIX ст.» (1969 р.); Яків Білоштан (1904–1985 рр.), літературознавець, дослідник життя та творчості І. Франка, автор праць «Іван Франко в боротьбі за реалізм і народність українського театру» (1950 р.), «Франко — драматург. Поетика драми» (1969 р.); 1962–1965 рр. — Дем'ян Григораш (1921–1992 рр.), журналіст, літературознавець, поет, перекладач, автор праць «Теорія і практика редагування газети» (1966 р.), «Журналістика у термінах і виразах» (1974 р.); Михайло Нечитайлюк (1921–2010 рр.), історик української преси, літературознавець, фольклорист, критик, автор досліджень про І. Франка; 1969–1973 рр. — Павло Яшук (1923–1987 рр.), журналіст, редактор; 1973–1986 рр. — Йосип Цьох (1916–1991 рр.), жур-

наліст, історик української преси, редактор; 1959–1962, 1986–1996 рр. — Володимир Здоровега (1930–2006 рр.), теоретик журналістики і літератури, літературний критик, публіцист, автор праць «Сучасна українська комедія» (1959 р.), «Мистецтво публіциста» (1966 р.); «Теорія і практика радянської журналістики» (1989 р., у співавторстві).

Економічний факультет Львівського університету виник у 1966 р. на базі філії Київського інституту народного господарства. Підготовку спеціалістів забезпечували, зокрема, кафедри економіки, організації та планування народного господарства, фінансів, бухгалтерського обліку і статистики,

*Студенти під час вивчення іноземних мов у кабінеті
синхронного перекладу, 1963 р.*

математичних методів в економіці. В 1969 р. останню розділено на кафедру економічної кібернетики та кафедру механізованої обробки економічної інформації. У 1970 р. кафедри економіки, організації та планування народного господарства також розділилися — на кафедру економіки і планування промисловості та кафедру економіки і планування народного господарства.

Деканами економічного факультету Львівського університету в радянську добу були: 1966 р. — Михайло Олексієнко (1923–1992 рр.), економіст-фінансист, дослідник проблем історії фінансової науки, вдосконалення фінансово-кредитного механізму і державного бюджету; 1966–1970 рр. — Іван Лущик (1919–1999 рр.), економіст-юрист, вивчав вплив науково-технічного прогресу на ефективність національного виробництва; 1970–1973 рр. — Валентин Медведєв (1926–1998 рр.), економіст, вивчав проблеми підвищення ефективності сільського господарства; 1973–1975 рр. — Петро Гуменюк (1923–2002 рр.), економіст, автор праці «Оплата праці в умовах господарської реформи» (1969 р.); 1975–1983 рр. — Іван Михасюк (1935 р.н.), економіст, розробив методіку економічної оцінки землі в господарствах західного регіону України, науковий керівник концепції розвитку АПК Львівщини, засновник наукової школи; 1983–2002 рр. — Зіновій Ватаманюк (1938–2008 рр.), економіст-географ, дослідник проблем підвищення ефективності виробництва та ринкової трансформації перехідних економічних систем, формування ринкової інфраструктури.

Як і в інших вищих СРСР, студенти всіх спеціальностей Львівського університету, окрім спеціальних профільних навчальних дисциплін, були зобов'язані вивчати історію ВКП(б), діалектичний та історичний матеріалізм, марксистську політичну економію, атеїзм.

Кафедру марксизму-ленінізму у Львівському університеті створено вже в грудні 1939 р. Кафедра політичної економії виникла на початку 1940 р. У жовтні 1940 р. у вищі відкрито кафедру діалектичного та історичного матеріалізму, першим завідувачем якої став А. Брагінець. У 1947–1948 рр. вона була реорганізована у кафедру філософії. Її викладачі (Борис Кубланов, Андрій Пашук, Анатолій Яртись, Анатолій Нечипорук, Олена Веремєєва, Мирослав Олексюк, Дмитро Кирик, Мусій Гофман, Всеволод Астаф'єв, Олександр Ковальов, Володимир Вареник) у різні роки читали курси діалектичного та історичного матеріалізму, історії філософії, логіки, естетики та етики. Кафедра займалася також дослідженням філософської проблематики точних та природничих наук, зокрема

Студенти юридичного факультету на заняттях в криміналістичній лабораторії, 1970 р.

гносеологічними та методологічними питаннями математики, теорії інформації, кібернетики, процесу математизації знань, філософськими питаннями біології, проблемами методології наукового пізнання, питаннями інформації, проблемами гносеологічної природи художньої творчості, дослідженням доробку І. Франка в галузі естетики (питання психології творчості та сприйняття творів мистецтва), співвідношенням формальної і діалектичної логіки. Кафедра філософії видавала збірники наукових праць «Питання філософії». У 1963 р. організовано секцію, а 1964 р. — кафедру наукового комунізму. У вересні 1964 р. у вищі відкрито кафедру наукового атеїзму. В 1967 р. у Львівському університеті створено загальнонауковий факультет, а в 1971 р. — факультет підвищення кваліфікації учителів середніх шкіл.

На 1975/1976 н. р. Львівський університет об'єднував 13 факультетів та 70 кафедр.

Професорсько-викладацький склад Львівського університету у післявоєнний період виглядав так: у 1944/1945 н. р. — усього 127 осіб: 9 професорів і докторів наук, 11 доцентів і кандидатів наук, 0 викладачів, 107 асистентів, 0 допоміжного навчального персоналу; у 1945/1946 н. р. — відповідно 216, 41, 50, 0, 125, 0; у 1946/1947 н. р. — 221, 30, 52, 0, 139, 122; у 1947/1948 н. р. — 289, 27, 79, 147, 36, 210; у 1948/1949 н. р. — 296, 30, 60, 173, 33, 0; у 1949/1950 н. р. — 277, 29, 76, 145, 27, 209. У 1950/1951 н. р. у вищі налічувалося 264 викладача, зокрема 33 професори і доктори наук, 84 доценти і кандидати наук, 147 викладачів без учених звань і ступенів; у 1954/1955 н. р. — відповідно 365, 24, 162, 179; у 1960/1961 н. р. — 418, 29, 218, 171; у 1964/1965 н. р. — 546, 30, 253, 263; у 1970/1971 н. р. — 681, 54, 334, 293; у 1975/1976 н. р. — 753, 53, 352, 348.

На 1945 р. дві третини всього професорсько-викладацького складу становили українці. У зв'язку з подіями Другої світової війни та післявоєнною еміграцією кількість викладачів-поляків в університеті зменшилися з 53,5 до 23,4%.

Уже в 1940/1941 н. р. у Львівському університеті розроблялося понад 200 наукових тем, а науковці вишу надрукували в різних виданнях більше 20 праць. У 1945 р. вони опублікували 37 наукових статей, 2 брошури, монографію, у 1946–1950 рр. — 632 наукові статті, 17 брошур, 26 монографій, 9 підручників і посібників. Із кожним роком їх кількість збільшувалася.

Підсумки наукової діяльності працівників Львівського університету підбивалися на наукових сесіях. Перша з них відбулася в січні-лютому 1941 р.: на 12 секціях заслухано і обговорено 141 доповідь.

Репетиція перед виступом, 1961 р.

27–30 липня 1945 р. у Львівському університеті було проведено першу за післявоєнний час звітну наукову сесію, на якій виступили 50 професорів, доцентів та викладачів вишу. На другій звітній сесії про наукову роботу за 1945 р. заслухано 64, а на третій (за 1946 р.) 105 наукових доповідей і повідомлень.

З нагоди 100-річчя від дня народження Івана Франка 10–13 вересня у Львівському університеті проведено наукову сесію. У 1962 р. виш спільно з Інститутом літератури АН УРСР організував XI Республіканську Шевченківську конференцію.

У перше післявоєнне десятиріччя на факультетах і кафедрах Львівського університету було закладено основи таких наукових напрямів: теорія пластичності і міцності, теорія диференціальних рівнянь, теоретична мінералогія, фізико-хімічний аналіз металічних систем, франкознавство, слов'янознавство, народно-господарські ресурси, культура західних областей УРСР.

У другій половині ХХ ст. учені Львівського університету завдяки госпдоговірним роботам стали тісніше поєднувати наукові розробки з потребами народного господарства. У 1980-х рр. Львівський університет активізував співпрацю з конструкторськими бюро та дослідницькими лабораторіями підприємств Львова, зокрема заводом кінескопів, ЛАЗом, «Електроном».

Львівський державний університет імені Івана Франка був і залишається одним із найбільших вишів Західної України. У 1939/1940 н. р. у ньому навчалося 1835 студентів, 35% яких становили діти селян та робітників; у 1940/1941 н. р. — відповідно 2230 та 41%. Кількість студентів Львівського університету (стаціонару та заочного відділення) у післявоєнний період виглядає так: у 1944/1945 н. р. у виші навчалося 566 студентів,

закінчило — 86; у 1945/1946 н. р. — відповідно 1455 та 27; у 1946/1947 н. р. — 1956 та 40; у 1947/1948 н. р. — 3692 та 203; у 1948/1949 н. р. — 3905 та 380; у 1949/1950 н. р. — 4010 та 459.

Кількісний склад студентів стаціонару Львівського університету протягом 1950–1970 рр. має такий вигляд: у 1950/1951 — 2753, у 1955/1956 — 3838, у 1960/1961 — 3758, у 1965/1966 — 3845, у 1970/1971 — 5446, у 1975/1976 — 6258.

За факультетами кількість студентів протягом вказаного періоду розподіляється так: біологічний факультет: 1950/1951 н. р. — 208, 1955/1956 н. р. — 262, 1960/1961 н. р. — 380, 1965/1966 н. р. — 309, 1970/1971 н. р. — 371, 1975/1976 н. р. — 396; геологічний факультет: відповідно 138, 323, 263, 293, 366, 355; географічний факультет — 119, 204, 209, 202, 247, 257; факультет іноземних мов: 436, 640, 432, 435, 496, 484; історичний факультет — 270, 271, 224, 190, 269, 367; філологічний факультет — 484, 632, 462, 442, 535, 574; хімічний факультет — 168, 290, 245, 273, 394, 321; юридичний факультет — 621, 225, 228, 219, 284, 451; механіко-математичний факультет: з 1955/1956 н. р. — відповідно 368, 556, 817, 816, 653; фізичний факультет: з 1955/1956 н. р. — відповідно 341, 368, 554, 887, 846; факультет журналістики: з 1955/1956 н. р. — відповідно 211, 206, 111, 195, 358; економічний факультет: у 1970/1971 — 586, у 1975/1976 — 698; прикладна математика: у 1975/1976 — 498.

З 1940 р. у Львівському університеті існує заочна форма навчання, татистика студентів якої, наприклад, за 1950-ті — 1960-ті рр. виглядає так: у 1949/1950 н. р. — 1326, у 1955/1956 н. р. — 2573, у 1960/1961 н. р. — 4828, у 1965/1966 н. р. — 7964, у 1970/1971 н. р. — 6629.

У 1940/1941 н. р. у Львівському університеті відкрито аспірантуру.

У II пол. ХХ ст. (на 1951 р.) Львівський університет здійснював підготовку спеціалістів за такими спеціальностями: «Історія» (історичний факультет); «Правознавство» (юридичний факультет); «Українська мова і література», «Російська мова і література», «Логіка і психологія» (філологічний факультет); «Англійська філологія», «Німецька філологія», «Французька філологія», «Іспанська філологія» (факультет іноземних мов); «Фізична географія і економічна географія» (географічний факультет); «Математика», «Фізика», «Механіка» (фізико-математичний факультет); «Ботаніка», «Фізіологія рослин», «Зоологія», «Фізіологія тварин» (біологічний факультет); «Геологія» (геологічний факультет); «Неорганічна хімія», «Органічна хімія», «Фізична хімія», «Аналітична хімія» (хімічний факультет).

Згодом на філологічному факультеті з'явилася спеціальність «Слов'янська мова і література», на біологічно-

Науковий співротник астрономічної і магнітної обсерваторії університету П. Олійник фотографує атмосферу Сонця фотоголіографом

му — «Біохімія», «Мікробіологія», «Фізіологія людини і тварин», «Зоологія і ботаніка»; геологічному — «Геологічна зйомка та розшуки родовищ корисних копалин», «Геологія і розвідка родовищ корисних копалин», «Геохімія»; на механіко-математичному — «Обчислювальна математика», «Механіка»; фізичному — «Радіофізика і електроніка», «Оптичні прилади і спектроскопія»; економічному — «Планування народного господарства», «Планування промисловості», «Економічна кібернетика», «Організація механізованої обробки економічної інформації» тощо.

Відповідно до закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям та про подальший розвиток системи народної освіти СРСР» з кінця 1950-х рр. значними перевагами при прийомі почали користуватися особи, які мали дворічний стаж роботи на виробництві або служили у лавах Радянської армії. У 1969 р. з метою підвищення рівня загальноосвітньої підготовки робітничої та сільської молоді і створення необхідних умов для вступу до вишів, при Львівському університеті відкрито підготовче відділення (зі спеціальностей «Фізика», «Математика», «Геологія», «Географія», «Біологія», «Історія», «Правознавство», «Журналістика», «Українська філологія», «Планування народного господарства та планування промисловості», «Економічна кібернетика», «Організація обробки економічної інформації»). Завдяки цим заходам у 1960-х — на початку 1970-х рр. дві третини студентів Львівського університету становили діти робітників і селян.

Студенти Львівського університету в радянський період залучалися до наукової роботи через Наукове студентське товариство. Її підсумки підбивались на щорічних наукових конференціях.

Вже у другому семестрі 1939/1940 н. р. почали працювати студентські наукові гуртки. У післявоєнний період їхня діяльність керувалася Науковим студентським товариством (на 1949/1950 н. р. воно вже об'єднувало 50 гуртків). Деякі студенти були учасниками львівського обласного відділення Всесоюзного хімічного товариства імені Д. І. Менделєєва (засноване 1946 р.) та Львівського геологічного товариства (засноване 1945 р.).

У листопаді 1939 р. у Львівському університеті створено комсомольську організацію. У радянський час з'явилася також практика організації «трудоих семестрів»: студенти залучалися до робіт на будівництві, в колективних господарствах тощо.

Науково-навчальна база Львівського університету постійно зростала та удосконалювалася: у 1954 р. організовано Високогірний біологічний стаціонар (розташований у Черногірському масиві субальпійського поясу на полонині Менчул Квасівський над річкою Чорна Тиса між урочищами Васкул і Шумнеска біля підніжжя вершини Менчул на висоті 1210 м над рівнем моря поблизу села Кваси Рахівського району Закарпатської області), у 1958 р. — Шацький біолого-географічний стаціонар, реорганізований у 1969 р. (розміщується у Шацькому районі Волинської

*Чугайов
Володимир Петрович,
ректор університету
(1981–1990 рр.)*

області на території Шацького НПП в урочищі озера Пісочного); у 1950-х — 1970-х рр. створено низку навчальних та науководослідних лабораторій та кабінетів, зокрема історичних дисциплін з музеєм нумізматики і сфрагістики (1952 р.), франкознавства (1954 р.), мистецтвознавства (1959 р.), шевченкознавства (1961 р.). Вже на 1971/1972 н. р. у Львівському університеті діяло понад 100 лабораторій і кабінетів.

Розвивалися зоологічний, геологічний музей Львівського університету, у самостійні підрозділи виділилися мінералогічний (1953 р.) та археологічний (1967 р.).

У травні 1946 р. засновано видавництво Львівського університету, а з 1948 р. виходила університетська газета «За радянську науку».

У 1973 р. видавнича база Львівського університету була реформована у потужний філіал республіканського об'єднання «Вища школа».

У 1961 р. розпочав роботу обчислювальний центр, а 1970 р. — автоматизована інформаційна система управління вишом (АСУ ВНЗ) «Сигма», відзначена в 1977 та 1979 рр. дипломами та медалями ВДНГ СРСР та схвалена Мінвузом СРСР й рекомендована до впровадження в усіх вишах.

Велику роль у житті Львівського державного університету імені Івана Франка радянського періоду почала відігравати організація дозвілля студентів та викладачів. Попри всі ідеологічні нашарування, вона мала багато позитивів.

Так вже у другому семестрі 1939/1940 н. р. профспілковим комітетом Львівського університету були створені гуртки художньої самодіяльності: хоровий, хореографічний, літературний, а також студентський самодіяльний театр та вокальний квартет. У квітні 1941 р. у виші пройшов огляд художніх самодіяльних колективів.

Навесні 1940 р. у Львівському університеті вже існували баскетбольна, волейбольна, футбольна, легкоатлетична, плавальна та шахова секції. Влітку того ж року студенти вишу взяли участь у змаганнях із фізкультурниками Києва, Харкова, Одеси, Дніпропетровська, а взимку 1940–1941 рр. — у всеукраїнському лижному кросі. Поблизу міста Миколаєва на Львівщині було організовано університетський оздоровчо-фізкультурний табір.

У післявоєнний період художня самодіяльність та фізкультура і спорт починають ще більше входити в життя студентів та викладачів вишу: був організований Студентський клуб Львівського університету, при якому діяли гуртки художньої самодіяльності, вокально-хореографічний ансамбль «Черемош», симфонічний оркестр.

У 1946 р. у Львівському університеті з ініціативи студентів, виникла літературна студія «Франкова кузня». Одним з її організаторів став історик преси, літературознавець, майбутній декан факультету журналістики В. Дмитрук. Серед перших учасників «Франкової кузні» був Дмитро Павличко. Пізніше до неї приєдналися Володимир Лучук, Роман Лубківський, Роман Кудлик, Микола Ільницький. У 1961 р. світ побачила збірка поезій молодих авторів

«Яблуневий цвіт». Поети «Франкової кузні» друкувалися також в альманасі «Вітрила», журналі «Жовтень». Наприкінці 1980-х рр. літературну студію очолював літературознавець, мовознавець, фольклорист, викладач кафедри української літератури ім. М. Возняка Іван Остапик (1951–2007 рр.).

У 1948 р. на базі кафедри фізичної підготовки створено кафедру фізичного виховання і спорту. Вже на 1948/1949 н. р. при ній існувало 14 спортивних секцій. Лише за 1961–1968 рр. викладачі кафедри підготували більше 15 майстрів спорту.

У 1952 р. з ініціативи викладачів і студентів Львівського університету споруджено спортивний майданчик, а згодом — стадіон з футбольним полем, легкоатлетичними доріжками та секторами, майданчик для спортивних ігор. У 1957 р. на межі Свалявського і Мукачівського районів Закарпатської області, у гірській лісистій місцевості на висоті 350 м над рівнем моря, збудовано спортивно-оздоровчий табір «Карпати».

Визначною подією стало відкриття у 1980 р. спортивного комплексу Львівського університету: стадіон, ігрові майданчики, 2 ігрові зали, плавальний басейн, зали для занять боксом, боротьбою, карате, тренажерні зали, зал лікувальної фізкультури тощо.

На кафедрі фізичного виховання і спорту працювали відомі спортсмени, зокрема, заслужений майстер спорту, 4-разовий рекордсмен світу з плавання, срібний призер Олімпіади у Токіо, 11-разовий рекордсмен Європи Георгій Прокопенко (1937 р. н.) та майстер спорту, рекордсменка світу з легкої атлетики з бігу на 800 м, член збірних УРСР та СРСР Любов Январьова (1935 р. н.).

У післявоєнний час виникла традиція щорічно святкувати «дні факультетів». У 1965 р. у Львівському університеті вперше проведено урочистий ритуал посвячення у студенти першокурсників.

У радянський період Львівський університет налагодив співпрацю з багатьма вишами та науковими установами УРСР, інших республік СРСР та зарубіжних країн.

Між вишам СРСР постійно проводився обмін результатами наукової роботи. Чимало вчених багатьох навчальних та наукових установ СРСР запрошувалися для читання лекцій у Львівському університеті. Львівські науковці були учасниками всесоюзних та республіканських наукових конференцій, а студенти — виробничих практик у Москві, Ленінграді, на теренах Сибіру, Середньої Азії та Кавказу.

З 1956 р. розпочався науковий обмін між Львівським університетом та польським Університетом ім. Марії Кюрі-Склодовської в Любліні. У 1961 р. група вчених Люблінського університету брала участь у святкуванні 300-річчя Львівського університету. З 1964 р. відносини між цими вишами розвиваються на договірній основі. У 1960–1970-х рр. Університет ім. Марії Кюрі-Склодовської в Любліні надав професорам Львівського університету Є. Лазаренку, Д. Похилевичу (1897–1974 рр.) та М. Максимовичу звання «*doctor honoris causa*».

У 1974 р. угоду про співпрацю, за якою здійснювалася підготовка спільних наукових досліджень та обмін викладачами, уклали Львівський та болгарський Великотирновський університети. Таке ж співробітництво було нала-

годжено з Варшавським (Польща), Ростоцьким (Німеччина) та Карловим (Чехія) університетами.

Плідною в галузі дослідження історії Львова виявилася співпраця істориків Львівського університету з ученими Вищої педагогічної школи (тепер Педагогічної академії) ім. Національної Едукації у Кракові.

У 1975/1976 н. р. у Львівському університеті розпочав роботу факультет для іноземних громадян, на який одразу вступило близько 100 студентів із 15 зарубіжних країн.

Викладачі Львівського університету відряджалися на тривалі строки викладання природничих та гуманітарних дисциплін до вишів Алжиру, Афганістану, В'єтнаму, Гвінеї, Індії, Куби, Малі, Монголії, Сенегалу, Тунісу та інших країн.

Львівський національний університет імені Івана Франка в роки незалежності

У нове тисячоліття Львівський національний університет імені Івана Франка увійшов як один із найпрестижніших вишів України. За роки незалежності він став знаним своїми здобутками не лише в нашій країні, а й далеко за її межами. Упродовж 1991–2010 рр. подолано лише невелику частину історичного шляху. Але так сталося, що саме цьому короткому відрізку часу судилося вмістити великі реформи, які докорінно змінили обличчя нашої *alma mater*.

3 березня 1985 р. у Радянському Союзі розпочалися перебудовчі процеси, ініційовані новим керівництвом держави на чолі з Михайлом Горбачовим. Офіційна концепція перебудови, визначена у 1987–1988 рр., проголошувала курс на розвиток економічних реформ та демократизацію суспільного життя, зокрема розширення гласності. Кінцевою метою вважалася побудова гуманного, демократичного соціалізму. Але глибока всеохопна криза, в якій опинилася радянська система, не піддавалася реформуванню. Перебудова, як революція згори, не вдалася, однак стимулювала революційні зрушення знизу в усіх республіках СРСР.

Львівський університет завжди був в авангарді демократичних змін в українському суспільстві. У березні 1989 р. відбулися перші вибори народних депутатів СРСР з альтернативними кандидатами. У 486-му виборчому окрузі з вражаючою перевагою переміг професор Львівського університету І. Вакарчук. У своїй передвиборній програмі

Підписання угоди про співробітництво між Львівським та Люблінським університетом, 1975 р.

Відбір електрогіраційних кристалів для проведення експериментів. Зліва направо: завідувач кафедри нелінійної оптики університету, д. ф.-м. н. О. Г. Влох, доцент, к. ф.-м. н. Л. Ф. Луців-Шумський та старший науковий співробітник І. М. Клімов, 1980 р.

професор-фізик наголошував на тому, що змагатиметься за демократизацію вступних іспитів, індивідуальний підхід при роботі зі студентами, діалог у стосунках між викладачами та студентами. У Верховній Раді він став дієвим активістом Міжрегіональної депутатської групи, створеної під керівництвом академіка Андрія Сахарова, разом з однопумцями Володимиром Яворівським, Дмитром Павличком, Галиною Старовойтовою, Володимиром Черняком, Ростиславом Братунем, Романом Федорівим, Юрієм Сорочиком наближав проголошення незалежності України.

А в цей час мітингова хвиля свободи проходила багатьма містами України. Львів і площа біля пам'ятника І. Франкові напроти Львівського університету стала місцем проведення багатотисячних демонстрацій. Вочевидь показовим було те, що саме університет та університетська спільнота брала активну участь у тогочасних мітингах, лейтмотивом яких була ідея демократизації та незалежності України. Відтак 26 березня 1989 р. на мітингу у Львові було вперше піднято синьо-жовтий прапор. А 1 травня цього ж року колона львів'ян із національними прапорами взяла участь у демонстрації. Авангардом, радикальною силою, яка у всі часи підхоплювала демократичні ідеї та йшла у перших лавах її захисників, було львівське студентство. 29 березня 1990 р. Конференція трудового колективу університету на пропозицію Студентського братства університету прийняла рішення про підняття національного прапора над головною будівлею університету.

У ті роки Студентське братство тісно співпрацювало з Товариством Лева, Народним Рухом України, брало активну участь у виборчій кампанії до Верховної Ради України 1990 р. Активну участь львів'яни взяли і в студентському голодуванні в Києві на Майдані Незалежності (тоді — площа Жовтневої революції) у жовтні 1990 р. Ця подія увійшла в українську історію як студентська «революція на граніті». В цей час у Львові проходило багато мітингів, студентських страйків, і вся студентська спільнота перебувала у великому емоційному запалі. Серед активістів студбратства поширилася ідея необхідності перейти до

нової якості протесту і провести загальнонаціональну студентську акцію. Почалися оперативні формування списків охочих їхати до Києва. Таких добровольців було багато. Все відбувалося надзвичайно швидко, і вже за день студенти вирушили до столиці.

Важливим поштовхом на шляху демократизації Львівського університету стало прийняття його нового Статуту, робота над проектом якого розпочалася ще 1989 р. У листопаді 1989 р. університетська газета «За радянську науку» опублікувала першу редакцію Статуту. Чотири місяці його положення обговорювали на факультетах та в підрозділах вишу. Викладачі, співробітники та студенти висловили за цей час чимало пропозицій, доповнень і зауважень. У березні проект Статуту Львівського ордену Леніна державного університету імені Івана Франка знову було представлено на розгляд університетської громади. Стаття 48 восьмого розділу проекту Статуту ще декларувала діяльність в університеті партійної та комсомольської організацій.

Великою новацією проекту Статуту університету серед іншого було те, що ректор університету не призначався міністерством, а обирався на конференції трудового колективу, що наблизило виш до автономії та світової практики функціонування університетів. Виступаючи на урочистій інавгурації 5 грудня 1990 р., перший ректор демократично оновленого Львівського університету висловив своє бачення перспектив майбутнього вишу. «Я, Іван Вакарчук, приступаючи до виконання обов'язків ректора Львівського університету [...], перед Богом, людьми і перед 330-літньою історією університету присягаю, що всі свої зусилля, помисли і дії спрямую на відродження Львівського університету як одного із центрів української науки, освіти і культури, осередку світової цивілізації, джерела високої духовності і загальнолюдської моралі». Ці слова були сказані менш ніж за рік до проголошення України незалежною державою.

Після обрання ректором І. Вакарчука демократизація Львівського університету прискорилася. Одним із першочергових завдань було впровадження української мови в усі сфери університетського життя. 30 серпня 1991 р. вчена рада Львівського університету постановила забезпечити систематичний контроль за виконанням Закону «Про мови в Українській РСР», зокрема поступово переходити до викладання усіх предметів українською мовою, постійно працювати над підготовкою підручників, навчальних посібників та методичної літератури українською мовою. У листопаді 1991 р. прийнято рішення вважати дисципліни «українська мова», «українська література», «історія України» обов'язковими на всіх факультетах університету. Важливим поштовхом на шляху до демократизації університету стало вилучення із назв кафедр радянської термінології. Для прикладу: у 1991 р. кафедру теорії і практики радянської преси перейменовано на кафедру теорії і практики журналістики, а з 1993 р. — української преси. У 1992 р. кафедра радянського права й охорони праці удостоїлася назви «кафедра основ права України». Активно проходило реформування навчальних програм. Приміром, на засіданні вченої ради університету у січні 1991 р. ухвалено скасувати державний іспит із

суспільно-політичних дисциплін на спеціальностях, де вони викладалися за програмами до 1988 р. Торкнулися зміни і військової кафедри університету. Протягом 1993 р. її ліквідували. З 1994 р. всі студенти, які відчували потяг до військової справи, змогли продовжити навчання у відділенні військової підготовки Львівського політехнічного інституту.

Із самого початку ректорства І. Вакарчука керівництво Львівського університету в рамках освітніх експериментів розпочало пошуки оптимального варіанту, який враховував би національну специфіку освіти й відповідав би міжнародним освітнім стандартам. Про труднощі у процесі реформування Львівського університету ректор розповів в інтерв'ю університетській газеті «Каменярь» у травні 1993 р.: «Мою ректорську програму багато хто не сприймав серйозно, говорячи у вічі, що це утопія, можлива хіба за 20 років. І я усвідомлював десь ту психологічну неготовність Університету до кардинальних змін. Тому у програмі записав: відкрити не факультет міжнародних відносин, а кафедру міжнародного права та міжнародних відносин. Професор з юридичного факультету на це сказав, що хіба через 5 років можна вести мову про таку кафедру, а факультет — це був для усіх «космос». Однак кафедра постала через рік, факультет — через півроку. Хоча підготовку до відкриття цього факультету я розпочав ще працюючи в Москві, а потім мало не розбився об мури в Києві. У дуже високих кабінетах заявлялося, що такий факультет — то зайвий клопіт: високий конкурс, протекції й т. п. І якби не підтримка народних депутатів — Братуна, Юхновського, Федоріва, Павличка, Завадської — на рівні державного бачення проблеми, очевидно, про відкриття факультету ще й досі б велася мова. Ті ж настрої були при відкритті філософського факультету. Чомусь такий намір розцінювався мало не як авантюрний крок [...]». Результат не забарився. 20 лютого 1992 р. було оголошено конкурс на посади деканів обох новостворених факультетів. Деканом філософського факультету було обрано професора А. Пашука (сьогодні факультет очолює Володимир Мельник).

Факультет міжнародних відносин відтоді й донині очолює професор Маркіян Мальський.

Згадує перший демократично обраний ректор і про започаткування у Львівському університеті програми з «незалежного тестування». «А ідея тестування замість вступних іспитів відкидалася ж неодноразово на засіданнях приймальної комісії! Непросто було довести, що при вступі можна позбутися «людського фактора», замінивши традиційні іспити тестуванням — єдиним варіантом природного відбору сильніших абітурієнтів. Поступово цей психологічний бар'єр несприйняття ідеї тестування (котра, до речі, уперше пророблялась в Україні) зник [...] і Університет таки взяв на себе таку важку роль першого на шляху до відродження нашої моралі з такого боку, як вступ до вузу». Новиною у вступній кампанії до університету було започаткування у 1992 р. програми «Обдаровані діти села». Для випускників сільських шкіл було запроваджено окреме тестування, що дозволило дітям із сіл, котрі мали слабші стартові умови для навчання, вступати в університет і здобувати вищу освіту. І якщо у 1992 р. кількість випускників сільських шкіл, які вступали до університету, становила 21,7%, то вже у 2005 р. — 39%.

У 1994 р. Львівському університету надано IV рівень акредитації з автономією у вирішенні цілої низки питань. Підтвердженням того, що виш за результатами своєї діяльності здобув загальнодержавне визнання, є ініціатором найважливіших державних освітніх та наукових реформ, вищим навчальним закладом освіти IV рівня акредитації із максимальним для державних навчальних закладів статусом автономії, стало надання Львівському державному університету імені Івана Франка статусу національного. На зламі ХХ–ХХІ ст. були втілені в життя пророчі слова геніального історика, професора Львівського університету М. Грушевського: «У Львові, столиці Галицької Русі, в центрі національного, культурного життя в першій лінії мусить бути задоволена потреба українсько-руського народу. Львівський університет належить русинам!». Ідея створення національного університету у Львові була

обґрунтована галицькою спільнотою ще на зламі ХІХ–ХХ ст. Проте лише з проголошенням незалежності України у серпні 1991 р. була остаточно реалізована. Відтак минуло ще дев'ять років до того часу, як в офіційній назві університету з'явилося слово «національний». 11 жовтня 1999 р. Указом Президента України за № 1311/99, «враховуючи значний внесок Львівського державного університету імені Івана Франка у підготовку висококваліфікованих фахівців та розвиток науки», було надано «статус національного».

Ринкові умови, тенденції розвитку світу в напрямку глобалізації та універсалізації, вимагали від університетської освіти різних механізмів швидкого реагування на запити та майстерності гнучко перетворювати освітні стандарти і норми, зважаючи на нові виклики та зміни на ринку праці. З цією метою

Виступ хорової капели бандуристів з нагоди 196-ї річниці від дня народження Тараса Шевченка

Університетський хор «Черемош»

у 1997 р. в університеті розпочали впровадження експериментальної магістерської програми гуманітарного напрямку. Вона дала можливість випробувати відповідну гнучкість академічних програм, певну міждисциплінарність та інтегрованість курсів і спецкурсів. Уперше в Україні було підготовлено і запроваджено міждисциплінарні програми з європейських студій, філософії науки, економічної теорії. У 2001/2002 н. р. на факультетах Львівського університету вперше здійснено випуск бакалаврів. Відповідно до вимог «Положення про ступеневу систему освіти» було проведено прийом студентів для здобуття освітньо-кваліфікаційних рівнів «спеціаліст» та «магістр» за річними навчальними планами.

У березні 2002 р. вступив у дію Закон України «Про вищу освіту», який регламентував суспільні відносини у галузі навчання, виховання, професійної підготовки громадян України. Конференція трудового колективу вишу 28 листопада 2002 р. внесла зміни і доповнення до Статуту Університету відповідно до Закону України «Про вищу освіту», і ці зміни затверджені Міністерством освіти і науки 4 грудня 2002 р.

У 2001/2002 н. р. Львівський університет організував і провів міжнародні семінари «Управління університетом: проблеми і шляхи їх вирішення», в роботі яких взяли участь представники Міністерства освіти і науки України, ВАК України, ректори і представники вишів України та зарубіжних країн. На цих семінарах подано пропозиції та рекомендації щодо можливої моделі університетської автономії та розширення академічної свободи вишів. Із метою глибшого утвердження принципу відкритості Львівського університету, його діалогу з іншими освітніми закладами та установами, громадськими організаціями, органами державної влади започатковано серію круглих столів «Університет і школа» з обговорення найактуальніших проблем сучасної освіти. Метою цих зустрічей є об'єднання зусиль державних та незалежних організацій,

різних освітніх закладів для реформування системи освіти, удосконалення освітньої законодавчої бази, аналіз стану і тенденцій змін в освітній системі України, оцінка її реального рейтингу стосовно європейських та світових стандартів, формування концепції і моделі української освіти XXI ст.

У березні 2003 р. закінчився другий термін перебування І. Вакарчука на посаді ректора Львівського національного університету імені Івана Франка згідно з контрактом, укладеним із Міністром освіти і науки України. Підводячи підсумки своєї діяльності на посаді ректора упродовж останніх п'яти років, він наголосив на тих фундаментальних принципах університетського життя, на основі яких здійснювалось управління університетом. Насамперед національний дух освіти, звідси — автономія, академічні свободи, гідність людини, висока професійність, відповідальність і підзвітність. Час показав, що дотримання саме таких принципів трансформувало Львівський університет у національний за суттю, європейський за зразком і один із найпрестижніших в Україні.

У 2004 р. викладачі та студенти Львівського національного університету імені Івана Франка взяли активну участь у «Помаранчевій революції». Ректор Університету так згадував ті часи: «2004 рік був особливим в історії нашого народу. Українці продемонстрували всьому світові високу культуру в захисті своїх конституційних прав і свобод. Академічна спільнота нашого Університету зуміла витримати впродовж драматичного перебігу передвиборного марафону справжній іспит на моральні принципи [...]. У важкий час студентська молодь вийшла на майдани, даючи нам урок чесної і невідступної боротьби за вільну державницьку долю України, за демократію, за нашу гідність. У важкі дні «Помаранчевої революції» Львівський національний університет імені Івана Франка без будь-яких вагань зайняв гідну позицію у відстоюванні свободи і демократії. Тисячі наших студентів, викладачів

та співробітників є учасниками «Помаранчевої революції». Ми посилено допомагали Майданові, надсилали численні листи, звернення та відозви до керівників Української держави, силових структур, працівників дипломатичних служб України та відомих політичних і культурних діячів світу, в яких висвітлювали реальний стан справ в Україні і просили підтримати український народ у відстоюванні свого вибору».

У 2004/2005 н. р. Львівський університет разом із Національним університетом «Києво-Могилянська академія» та Українським католицьким університетом ініціював експериментальний проект університетської автономії. Під час перебування президента України Віктора Ющенка у Львівському університеті І. Вакарчук та ректор Українського католицького університету Борис Гудзяк вручили йому звернення від академічних спільнот трьох університетів і вперше озвучили ідею про необхідність експерименту з університетської автономії. Президент публічно пообіцяв якнайшвидше розглянути цю пропозицію і після експертного розгляду вирішити питання дозволу на експеримент групі університетів. Через чотири роки ця ідея була втілена у життя. Постановою Кабінету Міністрів України № 797 від 29 липня 2009 р. «за особливу роль Львівського національного університету імені Івана Франка в розбудові української державності, розвитку національної освіти, науки, культури і духовності, формуванні національної еліти» університетові надано статус самоврядного (автономного) дослідницького національного вищого навчального закладу.

У травні 2005 р. офіційно розпочало діяльність Студентське самоврядування Львівського університету — об'єднання студентів, діяльність якого спрямована на захист прав та інтересів студентської громади вишу. На засіданні Конференції студентів університету більшістю голосів делегатів прийнято Положення «Про студентське самоврядування у Львівському національному університеті імені Івана Франка», згідно з яким вищим органом самоврядування є Конференція, у проміжках між котрою діє виконавчий орган студентського самоврядування — Студентський уряд Університету. До його складу входять по два представники від кожного факультету та коледжу вишу. Ініціатива студентів Львівщини щодо студентського самоврядування сприяла винесенню цього питання на законодавчий рівень. 19 січня 2010 р. Верховна Рада України прийняла зміни до Закону України «Про вищу освіту» з питань студентського самоврядування. Цим законом передбачено, що відрахування студентів проходить за погодженням з органами студентського самоврядування. Також орган студентського самоврядування одержує фінансування на свою діяльність у розмірі 0,5% від спеціального фонду вишу. Крім того, законопроект передбачено присутність не менше 10% студентів у вчених радах. Суперництво за прийняття цього закону тривало два роки і от нарешті студентство здобуло цю перемогу.

Концепція освітньої діяльності Львівського університету, згідно із його оновленим Статутом від 29 листопада 1999 р., базується на особистісній орієнтації освіти, формуванні національних та загальнолюдських цінностей,

створенні рівних можливостей для молоді у здобутті якісної освіти, розробленні та запровадженні освітніх інновацій та інформаційних технологій, розвитку неперервної освіти та освіти впродовж життя, інтеграції української освіти в європейський і світовий простір, створенні та розвитку цінностей громадянського суспільства. Виходячи з цих завдань, здійснюється управління університетом, в основу якого покладені такі фундаментальні принципи університетського життя, як національний дух освіти, автономія, академічні свободи, гідність людини, висока професійність, відповідальність і підзвітність. 16 грудня 2004 р. Львівському національному університету імені Івана Франка видано нову ліцензію на провадження освітньої діяльності з терміном дії до 1 липня 2014 р.

Після призначення І. Вакарчука у грудні 2007 р. Міністром освіти і науки України його задуми у розвії Львівського університету провадив в. о. ректора професор Василь Височанський.

Важливим у діяльності вищого навчального закладу є функціонування, розвиток та створення нових кафедр. Саме вони є тією фундаментальною основою, на якій тримається навчальна, наукова та громадська робота університетської спільноти. У 2009 р. у Львівському університеті функціонувало 129 кафедр. Зміни у структурі вишу стосовно факультетів і кафедр виглядають так:

1990 р. одними з перших були утворені кафедри політології (сьогодні її очолює доцент, кандидат філософських наук Микола Поліщук) та географії України (це перша кафедра такого спрямування в історії існування різних географічних інституцій в Україні — керівник Роман Лозинський).

1991 р. — кафедри: теорії та історії культури; математичного і функціонального аналізу; теорії функцій і теорії ймовірностей; міжнародного права; української фольклористики імені академіка Філарета Колесси; психології; економічної теорії; соціології; фізики конденсованих систем.

1992 р. — факультет міжнародних відносин та філософський факультет; кафедри: ботаніки; фізіології рослин; політичної географії та країнознавства; історії слов'янських країн.

Урочиста піша хода до Меморіалу Українських Січових Стрільців з нагоди 88-ої річниці створення ЗУНР, 2006 р.

1993 р. — кафедри: ґрунтознавства і географії ґрунтів; фінансів, кредиту і статистики; економіки України імені Михайла Туган-Барановського; бухгалтерського обліку і аудиту; радіомовлення і телебачення; зарубіжної преси та інформації.

1994 р. — кафедра міжнародних економічних відносин.

1995 р. — кафедри: філософії; історії філософії; давньої історії України та спеціальних історичних дисциплін; етнології; новітньої історії України; іноземних мов; інформаційних систем.

1996 р. — кафедри: прикладного українського мовознавства; астрофізики.

1997 р. — факультет доуніверситетської підготовки; кафедри: статистики; менеджменту; іноземних мов для гуманітарних факультетів; іноземних мов для природничих факультетів; радіоелектронного матеріалознавства.

1998 р. — кафедри: сходознавства і візантології; теоретичної та прикладної статистики; безпеки життєдіяльності; кримінального права і кримінології; кримінального процесу і криміналістики; бібліотекознавства і бібліографії; театрального мистецтва та акторської майстерності; перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура; історичного краєзнавства.

1999 р. — кафедри: кримінального процесу і криміналістики; кримінального права і кримінології; екологічної та інженерної геології і гідрогеології; теоретичної та прикладної статистики; театрознавства та акторської майстерності; бібліотекознавства та бібліографії.

2000 р. — кафедри: фізики Землі; банківського та страхового бізнесу; математичного моделювання соціально-економічних процесів; конструктивної географії і картографії.

2001 р. — кафедри: режисури; теорії літератури та порівняльного літературознавства; міжнародних відносин і дипломатичної служби.

2002 р. — кафедри: історії та теорії соціології; електроніки.

2003 р. — факультет електроніки; кафедри: європейського права; міжнародного економічного аналізу і фінансів; геометрії і топології; алгебри і логіки; країнознавства і міжнародного туризму; туризму; фізичної та біомедицинської електроніки; дискретного аналізу та інтелектуальних систем; нелінійної оптики.

2004 р. — факультет культури і мистецтв; кафедра польської філології.

2005 р. — кафедри: теорії і практики журналістики; музичного мистецтва.

2006 р. — кафедри: математичної економіки і економіметрії; аналітичної економіки та міжнародної економіки.

2007 р. — кафедра теорії та історії політичної науки.

2008 р. — кафедри: адміністративного та фінансового права; історії держави, права та політико-правових учень; теорії та філософії права.

Львівський національний університет імені Івана Франка завжди був і залишається одним із найбільших наукових центрів України. У виші сформувалося понад

Зустріч ректора зі студентським активом вузу

20 наукових шкіл: теоретична фізика, фізика твердого тіла, фізико-хімія полімерів, кристалохімія інтерметалічних сполук, біохімія і молекулярна біологія, селекція та генетична інженерія промислових мікроорганізмів, генетика, біоенергетика і електрофізіологія секреторних клітин, комплексний аналіз, функціональний аналіз, механіка, чисельне моделювання і оптимізація фізико-механічних полів, термобарогеохімічна школа М. Єрмакова, мінералогічна школа Є. Лазаренка, географічне українознавство, інженерна та екологічна геоморфологія, розвиток агропромислового комплексу західного регіону України, економіко-математичне моделювання, франкознавство, слов'янознавство, історія і культура західноукраїнських земель, теорія і історія журналістики, історія філософії, теорія і історія держави та права, кримінальне право і процес.

Наукові дослідження проводяться у структурі Науково-дослідної частини Львівського університету (успішно реорганізованої 2000 р.), до якої на 2005 р. входили 19 науково-дослідних лабораторій, 7 науково-дослідних інститутів (франкознавства, славістики (обидва — з 1988 р.), історичних досліджень (з 1992 р.), літературознавчих студій (з 1996 р.), археології, Європейської інтеграції (обидва — з 2000 р.), екології масової інформації (з 2001 р.)), а також астрономічна обсерваторія (заснована 1771 р.) та ботанічний сад (закладений у 1780-х рр.).

У 2002 р. Львівський університет внесено до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави. Цього ж року розпорядженням Кабінету Міністрів України до об'єктів, що становлять національне надбання, включено гербарій біологічного факультету (заснований 1783 р.), колекцію культур мікроорганізмів-продуцентів антибіотиків кафедри генетики та біотехнології (створена 1995 р.) та колекцію тропічних і субтропічних рослин ботанічного саду (створена 1972 р.).

У Львівському університеті постійно проводяться наукові конференції університетського та міжнародного рівнів, на яких учені та студенти вишу виступають із доповідями для апробації результатів своєї роботи. Так у 2007 р. в університеті відбулося 68 наукових, науково-практичних конференцій, із них 32 — міжнародні.

Експозиції Зоологічного музею

Експозиції Музею геології корисних копалин

Щороку наукові і науково-педагогічні працівники вишу є учасниками різноманітних міжнародних конкурсів, отримують гранти для проведення досліджень. Наприклад, 2007 р. Львівським університетом отримано 14 міжнародних грантів на суму 1,3 млн грн. До виконання наукових проєктів, які фінансуються за рахунок держбюджету, залучаються кращі студенти й аспіранти університету. У рамках тематики науково-дослідної роботи вони виконують курсові, дипломні (бакалаврські та магістерські), дисертаційні роботи.

У Львівському університеті на 2009 р. діяло 15 спеціалізованих учених рад із захисту кандидатських та докторських дисертацій за 39 спеціальностями. У 2007 р. в аспірантурі вишу навчалося 794 особи за 94 спеціальностями, з них 451 — з відривом від виробництва. Кількість захищених співробітниками університету кандидатських та докторських дисертацій залишається на доволі високому рівні, наприклад, докторських — у середньому 10 дисертацій за рік.

Щороку результати наукових досліджень узагальнюються у наукових звітах, статтях, монографіях, підручниках і навчальних посібниках. Наукові статті викладачів, аспірантів, студентів вишу публікуються у вітчизняних та зарубіжних виданнях. Так у 2007 р. учені Львівського університету опублікували 3491 наукову статтю. Кількість опублікованих статей у зарубіжних виданнях у 2007 р. становила 539.

Львівський університет має свої періодичні видання: «Вісник Львівського університету» (19 серій: журналістика (з 1958 р.), іноземні мови (виходив у 1961–1971 рр., відновлено 2000 р.), юридична (з 1961 р.), біологічна, географічна, геологічна, історична, фізична (усі — з 1962 р.), філологічна та хімічна (обидві — з 1963 р.), механіко-математична (з 1965 р.), економічна (з 1968 р.), педагогічна (з 1971 р.), міжнародні відносини, прикладна математика та інформатика, філософські науки (усі — з 1999 р.), мистецтвознавство (з 2001 р.), книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології (з 2005 р.), соціологічна (з 2007 р.)), збірники наукових праць «Мінералогічний збірник» (перше періодичне спеціалізоване наукове видання в Україні; започатковане 1947 р. з ініціативи Є. Лазаренка), «Палеонтологічний збірник» (з 1961 р.), «Іноземна

філологія» (з 1964 р.), «Теоретична електротехніка» та «Українське літературознавство» (обидва з 1966 р.), «Проблеми слов'язознавства» (з 1970 р.), «Математичні студії» (з 1993 р.), «Україна Модерна» та «Журнал фізичних досліджень», «Археологічні дослідження Львівського університету» (усі — з 1996 р.), «Формування ринкової економіки в Україні» та «Телерадіожурналістика: історія, теорія, практика, погляд у майбутнє» (обидва — з 1997 р.), «Наукові зошити історичного факультету» (1998) (усі перераховані видання входять у перелік ВАК України), театрознавчий журнал «Просценіум» (з 2001 р.), науково-популярний журнал «Світ фізики» (з 1997 р.).

Зростає кількість виданих підручників та навчальних посібників авторства викладачів та науковців Львівського університету, зокрема завдяки програмі «Університетський підручник». Серед найвідоміших, наприклад, з історичних дисциплін, є «Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст.» Ярослава Грицака (Київ, 2000 р.), «Історія Центрально-Східної Європи» за редакцією Леоніда Зашкільняка (Львів, 2001 р.), «Етнографія України» за редакцією Степана Макарчука (Львів, 2004 р.), «Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки» Зої Баран, Геннадія Кипаренка, Степана Мовчана та Михайла Швагуляка (Львів, 2005 р.), «Новітня історія Азії та Африки» Андрія Козицького (Львів, 2005 р.), «Новітня історія України. 1914–1945 рр.» Костянтина Кондратюка (Львів, 2007 р.), «Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець XX — початок XXI ст.)» Михайла Кріля (Київ, 2008 р.), «Етнічна історія України» Степана Макарчука (Київ, 2008 р.) тощо.

Грунтовні дисертаційні дослідження львівських учених побачили світ як монографії у видавництві Львівського університету. У 2004 р. видано 53 монографії, 18 підручників, 81 навчальний посібник. Книговидавнича активність університету щорічно зростає. У 2007 р. і за перші місяці 2008 р. світ побачили 21 підручник, 47 навчальних посібників, 12 навчально-методичних посібників та 22 монографії. У 2007 р. Львівський університет отримав свідоцтво на право реалізації книжково-журнальної продукції свого видавничого центру. В результаті на початку 2008 р. у головному корпусі вишу відкрито нову книгарню,

у якій читачі мають змогу придбати продукцію Видавничого центру Львівського університету.

У 2007 р. на XIV Форумі видавців у Львові два видання Видавничого центру університету стали лауреатами конкурсу «Книга Форуму — 2007», на VII Міжнародному ярмарку інвестицій та нерухомості у Львові та на II Всеукраїнській виставці навчальної та наукової літератури «Політехніка книжкова» вони були відзначені Почесним дипломом. На форумі видавців у Львові 2009 р. однією з найкращих книжок визнано «Мікробіологію» (Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2009 р.) авторства викладачів біологічного факультету Львівського університету Степана Гудзя, Світлани Гнатуш та Ірини Білінської.

Результати досліджень і розробок науковців Львівського університету захищаються заявками на винаходи і патентами України. У 2007 р. отримано 14 патентів.

На високому рівні в університеті й організація науково-дослідної роботи студентів. Збільшується участь студентів у других турах олімпіад, наприклад, 1998 р. — 47, 1999 р. — 47, 2000 р. — 73, 2001 р. — 77, 2002 р. — 81, 2003 р. — 96. У 2007 р. 21 студент університету отримав нагороди за результатами других турів олімпіад. Команда студентів факультету прикладної математики та інформатики Львівського університету перемогла на Міжнародній олімпіаді з програмування, й у 2008 р. студенти-прикладники Василь Білецький, Остап Коркуна та Руслан Бабіль отримали золоті медалі на XXXII Чемпіонаті світу зі спортивного програмування. У 2007 р. 20 студентів Львівського університету отримали нагороди за результатами Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт із природничих, технічних і гуманітарних наук.

Розроблено Положення про конкурс науковців Львівського університету на здобуття почесного звання «Науковець року Університету» та «Молодий науковець року Університету». За підсумками наукової діяльності у 2004 р. переможцями конкурсу «Науковець Університету» стали: завідувач кафедри механіки механіко-математичного факультету Георгій Сулим та завідувач кафедри соціальної та економічної географії географічного факультету Олег Шаблій; переможцем конкурсу «Молодий науковець Університету» став доцент кафедри теоретичної фізики фізичного факультету Андрій Ровенчак.

Діяльність учених Львівського університету оцінена різними державними нагородами. Так за період 1998–2002 рр. лауреатами Державної премії України в галузі науки і техніки стали професори Іван Вакарчук та Йосип Стахіра (фізичний факультет); почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України» отримали професори Богдан Задорожний (факультет іноземних мов), Степан Злупко (економічний факультет), Степан Макачук (історичний факультет), Андрій Пашук (філософський факультет), Тарас Салига (філологічний факультет); почесне звання «Заслужений працівник освіти України» — професор Георгій Сулим (механіко-математичний факультет), доцент Дарія Бородій (Педагогічний коледж); почесного звання «Заслужений журналіст України» удостоївся професор Йосип Лось (факультет журналістики), «Заслужений юрист України» — професор Василь Нор (юридичний

факультет), «Заслужений працівник культури України» — Мирон Божко (Наукова бібліотека), «Заслужений діяч мистецтв України» — диригент народного камерного оркестру Сергій Бурко. Лауреатами премії ім. М. Рильського у галузі художнього перекладу стали професори факультету іноземних мов Йосип Кобів та Андрій Содомора. Почесне звання «Народний посол України» отримали професори Іван Вакарчук, Маркіян Мальський, Василь Нор, Володимир Кульчицький. Почесні грамоти Міністерства освіти і науки України отримали доценти Павло Стародуб (хімічний факультет) та Роман Шуст (історичний факультет).

Заслуженими професорами Львівського національного університету імені Івана Франка є Оксана Бодак, Іван Денисюк, Володимир Здоровега, Володимир Кульчицький, Орест Матковський, Іван Михасюк, Андрій Пашук, Микола Романюк, Ярема Савула, Олег Шаблій, Мирослав Шеремета, Зіновій Ватаманюк, Нонна Копистянська, Ярослав Кравчук, Юрій Кузьма, Владислав Лянце, Леоніла Міщенко, Петро Рабінович, Йосип Стахіра, Євген Ковальчук, Степан Макачук, Олексій Миколайчук, Василь Нор, Маріан Пашковський, Ольга Терек, Мирон Клевець, Ананій Крочук, Сергій Лавренюк, Роман Луців, Борис Тищик, Володимир Вовк, Ярослав Довгий, Іван Ковальчук, Катерина Кусько, Мар'ян Миськів, Костянтин Кондратюк, Роман Помірко, Георгій Шинкаренко, Микола Крикун, Василь Лисий, Лев Синицький, Георгій Сулим.

Серед почесних докторів Львівського національного університету імені Івана Франка є видатні українські письменники та громадські діячі Іван Драч, Іван Дзюба, Дмитро Павличко, Євген Сверстюк, Ліна Костенко, Валерій Шевчук; політичні діячі Василь Куйбіда та Борис Тарасюк; академіки НАН України Ігор Юхновський, Михайло Бродин, Ігор Скрипник та Володимир Семиноженко.

Упродовж останніх років ректорат Львівського університету надає пріоритет розвитку Наукової бібліотеки — однієї із найцінніших книгозбірень України (її багатогалузевий бібліотечний фонд налічує понад 3 млн одиниць збереження більш ніж 140 мовами та діалектами світу). Важливим кроком для перетворення бібліотеки в сучасний інформаційний центр є автоматизація бібліотечних процесів та створення електронного каталогу. Щороку бібліотека Львівського університету проводить звітну наукову конференцію секції «Бібліотекознавство. Бібліографія. Книгознавство». Бібліотека ініціювала низку видавничих серій («Українська біобібліографія. Вчені Львівського університету», «Дрібненька бібліотека», «Каталоги книгозбірень» та «Мемуари і документи», «Doctor Honoris Causa»).

Завдяки зусиллям молодих архівістів активно розвивається і впорядковується Архів Львівського університету. У жовтні 2009 р. відбувся науковий семінар «Львівські архіви та архівісти: історія та сучасність», присвячений 115-річчю від заснування Архіву Львівського університету (1894 р.) та на пошану пам'яті історика-архівознавця, професора кафедри давньої історії України та спеціальних історичних дисциплін Львівського університету Ореста-Нестора Мацюка (1932–1999 рр.). У роботі семінару взяли участь співробітники Архіву, працівники Наукової

Урочиста лінійка до Дня знань, 1 вересня 2009 р.

бібліотеки, вчені та викладачі Львівського університету, архівісти Львова, науковці з інших інституції України та Польщі.

На 2009 р. у Львівському університеті здійснювалася підготовка молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів та магістрів згідно з отриманими ліцензіями із 79 спеціальностей на 17 факультетах та з 12 спеціальностей у трьох коледжах (правничому, педагогічному, природничому). В Інституті післядипломної освіти другу вищу освіту здобували слухачі з 11 спеціальностей. На факультеті до-університетської підготовки слухачів готують до вступу на перший курс усіх спеціальностей факультетів та коледжів. На базі Самбірського технікуму інформатики й обчислювальної техніки та Червоноградського гірничого технікуму функціонують філії економічного факультету Львівського університету. З метою зарахування до Львівського університету обдарованих дітей, особливо з віддалених районів, при виші працює три середніх навчальних заклади: Львівський фізико-математичний лицей, Львівська класична гімназія та Буська гімназія ім. Є. Петрушевича. На увагу заслуговує університетська ініціатива щодо сільських дітей, яка реалізується згідно з програмою «Обдаровані діти села».

Статистика кількості студентів Львівського університету за 1994–2008 рр. виглядає так: 1994/1995 н. р. — 7959 студентів денної форми навчання, 3854 — заочної, 87 — вечірньої; 1995/1996 н. р. — відповідно 8250, 3576 та 44; 1996/1997 н. р. — 8571, 3392 та 12; 1997/1998 н. р. — 9235 студентів денної форми навчання, 3377 — заочної, 514 — коледжів Львівського університету; 1998/1999 н. р. — відповідно 9715, 3567 та 1168; 1999/2000 н. р. — 10501, 3690 та 1013; 2000/2001 н. р. — 11282, 3878 та 1055; 2001/2002 н. р. — 11925, 4011 та 1205; 2002/2003 н. р. — 12068, 4184 та 1199; 2004/2005 н. р. — 14326, 4522 та 1351;

2007/2008 н. р. — 18601 студентів денного навчання і 5481 студент-заочник.

Динаміка росту та якісного складу науково-педагогічних працівників Львівського університету така: 1991 рік: професори, доктори наук — 109, доценти, кандидати наук — 527; 1992 р. — відповідно 124 та 515; 1993 р. — 140 та 544; 1994 р. — 150 та 551; 1995 р. — 152 та 554; 1996 рік — 148 та 553; 1997 р. — 148 та 544; 1998 р. — 144 та 532; 1999 р. — 138 та 531; 2000 р. — 156 та 603; 2001 р. — 157 та 605; 2002 р. — 158 та 650; 2003 р. — 159 та 671; 2004 р. — 148 та 759; 2008 р. — 162 та 802 (навчальний процес загалом забезпечували 1676 штатних науково-педагогічних працівників). Підвищення кваліфікації та проведення стажування професорсько-викладацького персоналу Львівського університету проводиться в установах і організаціях України та за кордоном, зокрема в Інституті післядипломної освіти Львівського університету.

Європейський вибір України сприяв підписанню Львівським університетом Болонської декларації (у травні 2005 р.). У рамках реалізації її положень, згідно з наказом Міністерства освіти і науки України, виш став учасником експерименту із запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу. У 2004/2005 н. р. запроваджено викладання курсу «Вища освіта України і Болонський процес» для магістрів, а з 2005/2006 н. р. — курсу «Інтелектуальна власність» для спеціалістів та магістрів усіх спеціальностей. Починаючи з 2006/2007 н. р. на молодших курсах запроваджено оцінювання знань студентів за 100-бальною шкалою. Вчена рада Львівського університету у лютому 2008 р. прийняла ухвалу, згідно з якою, починаючи з 2008/2009 н. р. максимальна кількість балів при оцінюванні знань студентів становить 50 балів за поточну успішність і 50 балів на екзамені.

Щороку зростає роль комп'ютерної техніки в організації навчального процесу. На всіх факультетах функціонують сучасні комп'ютерні класи. Цікаво, що під'єднання Львівського університету до світової інформаційної мережі Internet відбулося ще у 1995 р. За підтримки Міжнародного фонду «Відродження» Центр гуманітарних досліджень Львівського університету розпочав інноваційний проект Електронного архіву наукової інформації з відкритим доступом вишу (DSpace) — <http://www.dspace.humanities.org.ua>. На сьогодні в архіві систематизовано низку випусків «Вісника Львівського університету», розміщено матеріали наукових видань «Записки НТШ», «Україна Модерна» тощо. Центр гуманітарних досліджень веде перемовини з Гарвардським і Кембриджським університетами та Масачусетським технологічним інститутом про доступ до їхніх інформаційних баз у рамках проекту електронного архіву.

Львівський національний університет імені Івана Франка забезпечує національно-патріотичне виховання студентів, зокрема через відзначення пам'ятних дат з історії України та Львова, Львівського університету, вшанування пам'яті визначних українських учених, культурних та громадсько-політичних діячів (Івана Франка, Андрея Шептицького, Адама Коцка, Богдана Ігоря Антонича, Володимира Кубійовича, В'ячеслава Чорновола та інших), проведення Шевченківських вечорів, участь студентів у Міжнародному конкурсі з української мови імені Петра Яцика.

Виш пропагує загальнолюдські моральні цінності, формування гармонійного внутрішнього світу студентів, любов до мистецтва, здоровий спосіб життя, залучає студентів до занять спортом та фізичною культурою. Кафедра фізичного виховання і спорту проводить комплексну студентську Універсіаду серед факультетів із 24 видів спорту.

В університеті діють художні колективи (ансамбль пісні і танцю «Черемош», капела бандуристок «Зоряниця», камерний оркестр, чоловічий хор «Прометей», ансамбль естрадного танцю «Сіріус»); проводяться музичні та літературні вечори, фестиваль «Таланти Франкового університету», інтелектуальні вікторини «Що? Де? Коли?», турніри КВК, художні виставки. Студенти мають змогу оздоровлюватися у спортивному таборі «Карпати».

За підтримки студентського братства Львівщини, відділу роботи з молоддю Львівської міської ради та профкому студентів Львівського університету у березні 2004 р. відбувся I Всеукраїнський фестиваль театрального аматорського мистецтва «Драбина», у якому взяло участь 13 молодіжних колективів з Івано-Франківська, Києва, Кіровограда, Львова, Рівного. У Львівському університеті діє навчально-професійний театр «Просценіум».

У листопаді 2007 р. Студентський клуб Університету реорганізовано у Центр культури та дозвілля «Лис Микита». Його метою є пропагування надбання української і світової культур, духовне збагачення студентів, аспірантів, викладачів і співробіт-

ників Львівського університету, організація їхнього дозвілля та розвиток творчих здібностей обдарованої молоді. Упродовж 2007 р. Центр проводив «Університетські творчі зустрічі» (з композитором Мирославом Скориком, співаком Святославом Вакарчуком, громадсько-політичними та культурними діячами Іриною та Ігорем Калинцями, Ярославом Лемиком). З метою популяризації творчих здобутків художніх колективів Львівського університету організуються концертні виступи, участь у фестивалях, гастрольні поїздки.

Вагоме місце в популяризації Львівського університету та організації виховної роботи займає Центр громадських зв'язків та університетська газета «Каменяр». Завершується робота над створенням експозиції Музею історії Університету. На факультетах та у коледжах вишу діють студентські громадські організації, видаються студентські журнали та газети. На всіх факультетах та у коледжах функціонують студентські профспілки, діяльність яких координується студентським профспілковим комітетом вишу й полягає у соціальному захисті студентів. Щомісяця у Львівському університеті відбуваються зустрічі ректора зі студентами, під час яких порушуються актуальні питання навчального процесу та студентського життя.

Основні навчальні корпуси Львівського національного університету імені Івана Франка розташовані в центральній частині міста Львова. Головний корпус (вул. Університетська, 1) та корпус на пл. Галицькій, 10, є пам'ятками архітектури національного надбання України. Сім будівель належать до пам'яток архітектури місцевого значення, десять — до цінної історичної забудови міста. Загалом на балансі університету тільки у Львові перебуває 31 будинок (20 навчальних корпусів, два корпуси наукової бібліотеки, ботанічний сад, астрономічна обсерваторія, шість гуртожитків, оздоровчий центр). Окрім того, є сім науково-навчальних стаціонарів та спортивно-оздоровчий табір «Карпати», допоміжні та інженерні споруди.

Міжнародна діяльність Львівського національного університету імені Івана Франка здійснюється на основі окремих угод з іноземними інституціями, через посередництво Головного управління з міжнародної співпраці Міністерства освіти і науки України, на взаємних персональних контактах співробітників вишу, через міжнародні фундації.

На 2008 р. Львівським університетом укладено 63 міжнародні угоди з навчальними закладами та установами світу. Зокрема у 1991–2004 рр. підписано угоди про співпрацю з такими зарубіжними вишами та установами: Вроцлавський, Варшавський, Люблінський, Опольський, Шльонський університети, Гданська політехніка, Інститут фізики Польської Академії наук, Вищі педагогічні школи в Кельцах, Жешуві і Ченстохові, Вища школа адміністрації і управління м. Пшемисьль, (Польща), Карловий та Остравський університети, Університет Палацького (Чехія), Московський

університет ім. М. В. Ломоносова (Росія), Брестський університет (Білорусь), Клузький університет (Румунія), Печський та Веспремський університети, Інститут географії Академії наук Угорщини, Міжнародний інститут розвитку економіки та охорони навколишнього середовища Центральної і Східної Європи (Угорщина), Віденський інститут перепідготовки кадрів, Українсько-австрійське бюро кооперації в освіті, науці та культурі (Австрія), Технічний університет м. Хемніц-Цвікау, Інститут серболужицького народознавства, Український вільний університет у м. Мюнхені (Німеччина), Британська рада, Незалежна мовна школа «Міжнародний дім» (Велика Британія), Університет м. Анже, Французький культурний центр, Університет П'єра і Марії Кюрі м. Париж (Франція), Лувенський університет та Університет м. Льєж (Бельгія), Університет країни Басків, Університет Валенсії (Іспанія), Університет м. Мачерата (Італія), Університет Аристотеля у Салоніках та Центр грецької мови і культури ім. Арсенія Еласонського (Греція), Стамбульський університет, Освітня фірма «Чаг-Україна А.Ш.» (Туреччина), Педагогічний університет м. Бельци, Молдовський державний університет м. Кишинів (Молдова), Едмонтонський університет (Канада), Алабамський, Канзасський, Нортвудський університети, Університет Вісконсін, Технологічний інститут Нью-Джерсі (США), Федеральний центр технологічної освіти штату Парана (Бразилія), Міжнародний університет Сузука (Японія). У 2001 р. поновлено угоди про співпрацю з Ягеллонським та Жешувським університетами (Польща). Цього ж року розпочав роботу Європейський колегіум українських і польських університетів (м. Люблін, Польща), співзасновниками якого стали Львівський національний університет імені Івана Франка, Київський національний університет імені Тараса Шевченка та Національний університет «Києво-Могилянська академія».

Львівський університет — учасник міжнародних освітніх організацій, програм та фондів DAAD, ACCELS, програм Британської ради, Австрійського інституту Східної Європи, Міжнародної програми «Балтійський університет», програми партнерства «Орегон-Львів», Міжнародного фонду «Відродження» та інших.

Щороку зростає кількість закордонних відряджень працівників і студентів Львівського університету. Якщо за 1991–2003 рр. за кордон для стажування, наукової роботи, участі у конференціях і семінарах, на навчання тощо відряджено 6467 осіб, то у 2004 р. — 902, у 2007 р. — 927. Викладачі Львівського університету працюють за контрактами у Великій Британії, Канаді, Колумбії, Німеччині, Польщі, США, Швейцарії. Під час закордонних відряджень працівники університету опановують досвід викладання, сучасний науково-теоретичний і методичний доробок своїх колег, опрацьовують бібліотечні та архівні фонди тощо.

Простежується тенденція й щодо збільшення кількості іноземців, які відвідують Львівський університет: у 1991–2002 рр. — 5824, у 2004–2005 рр. та 2007–2008 рр. — понад 1600 іноземних гостей з Австрії, Аргентини, Бельгії, Білорусі, Болгарії, Великої Британії, Іспанії, Канади, Молдови, Німеччини, Польщі, Росії, Румунії, Словаччини, США, Туреччини, Фінляндії, Франції, Хорватії, Чехії,

Швеції, Японії, зокрема представники посольств та консульств, ОБСЄ, НАТО.

Іноземні фахівці проходять у Львівському університеті наукове стажування, читають лекції студентам, проводять спільні наукові дослідження з українськими вченими, надають консультації, беруть участь у конференціях, працюють над виданням спільних монографій і підручників. У різні роки в Університеті працювали викладачі з Австрії, Білорусі, Великої Британії, Ємену, Іспанії, Італії, Канади, Кореї, Литви, Македонії, Німеччини, Польщі, США, Франції, Хорватії, Швеції, Японії. У 2007 р. за сприянням Генерального консульства Румунії у Львівському університеті проведено «День Європейської Румунії у Львові».

У 2007/2008 н. р. у Львівському національному університеті імені Івана Франка навчалося 109 іноземних студентів: з Азербайджану, Алжиру, Білорусі, Боснії і Герцеговини, Бразилії, В'єтнаму, Грузії, Еквадору, Канади, Китаю, Литви, Лівану, Молдови, Нігерії, Німеччини, Польщі, Португалії, Росії, Румунії, Сербії, США, Туреччини, Туркменістану, Хорватії.

Кращі студенти Львівського університету отримують стипендії імені зарубіжних меценатів: Б. Чемеринського (Канада), А. і Т. Беш (Канада), Ю. Гамоти (США), Б. Барабаша (США), родини Куп'яків (США), фонду Лозинських, благодійного фонду «Філософський проект» (США).

Щорічно у Львівському університеті проводиться близько 50 міжнародних конференцій. Виш — учасник проекту Європейського Союзу «Еразмус-Мундус», за яким близько 20 студентів упродовж року навчаються у провідних університетах десяти держав Європи. З 2000 р. почергово у Львові та Варшаві проводиться Львівсько-Варшавський семінар із філософії науки, в якому беруть участь науковці Львівського і Варшавського університетів. Це своєрідне продовження традицій Львівсько-Варшавської філософської школи логічного позитивізму, заснованої ректором Львівського університету К. Твардовським.

Спільно з Педагогічною академією у Кракові багато років поспіль проводяться українсько-польські наукові конференції «Львів: місто — суспільство — культура». Спільно з польськими та німецькими партнерами регулярно організовується цикл наукових семінарів «Польща, Німеччина, Україна: шлях до спільної Європи».

При Інституті історичних досліджень Львівського університету функціонує Центр історичної полоністики, за сприянням якого 2002 р. підготовлено й опубліковано перше українське видання «Історія Польщі» професорів Львівського університету Миколи Крикуна та Леоніда Зашкільняка. Викладачі вишу також є авторами монографій «Історія Бельгії» (Олексій Сухий, Львів, 2005 р.), «Історія Словаччини» (Михайло Кріль, Львів, 2006 р.), «Історія Болгарії» (Володимир Чорний, Львів, 2007 р.), «Історія Росії XIX — початку XX ст.» (Тамара Полещук, Львів, 2008 р.).

У 1998 р. у Львівському університеті відкрито Українсько-австрійське бюро кооперації в освіті, науці та культурі та Центр італійської мови і культури, у 1999 р. — Французький культурний центр та Центр країн Північної Європи, у 2000 р. — Центр грецької мови і культури ім. Арсенія Еласонського. Ці інституції сприяють вивченню іноземних мов працівниками та студентами вишу

завдяки сучасному аудіо- та відеообладнанню, бібліотекам наукової та методичної літератури, періодики.

Почесними докторами Львівського університету є директор Австрійської кооперації з питань науки, освіти та культури у Відні Бернгард Штільфрід, професор Інституту австрійського, європейського і порівняльного права, політології та теорії адміністрування Університету м. Грац Вольфганг Мантль (Австрія); ректор Вищої педагогічної школи в Кракові, професор Фелікс Кірик, керівник Закладу кристалографії Інституту хімії Вроцлавського університету Тадеуш Глов'як, професор Вроцлавського університету, академік Польської Академії наук Альфред Ян, професор Варшавського університету Єжи Аксер, віце-прем'єр Республіки Польща, професор Гжегож Колодко (Польща); президент Світової ради Наукових товариств ім. Шевченка, професор Леонід Рудницький, президент Наукового товариства імені Шевченка в Америці, професор Лариса Онишкевич, закордонний член НАН України, професор Олекса-Мирон Біланюк (США).

На початку ХХІ ст. у Львівському університеті підготовлено та запроваджено нову концепцію вивчення іноземних мов, яка відповідає широкій міжнародній практиці. Студенти вишу мають змогу вивчати близько 25 іноземних мов, зокрема усі слов'янські. Згідно з ухвалою вченої ради Львівського університету, з метою гуманізації освіти та поглиблення класичного виміру сучасної університетської освіти на всіх факультетах запроваджено обов'язкове вивчення латинської мови. На базі підготовчого відділення для іноземних громадян проводиться Літня школа українознавства для студентів магістерської програми Канзаського університету (США). Мовна служба

Великої Британії визнала підготовче відділення для іноземних громадян факультету доуніверситетської підготовки базовим із вивчення української мови британськими дипломатами. На підготовчому відділенні навчаються слухачі з Бангладеш, Великої Британії, В'єтнаму, Індії, Йорданії, Марокко, Нігерії, Кенії, Китаю, Перу, Румунії, США, Франції, Японії.

Зважаючи на особливу роль Львівського національного університету у зміцненні та розбудові української державності, розвитку національної освіти, науки, культури й духовності, формуванні національної еліти, Президент України В. Ющенко видав Указ № 904/2008 «Про відзначення 350-річчя Львівського національного університету імені Івана Франка», яке відбудеться у 2011 р.

Підсумовуючи усе сказане про Львівський університет, наведемо слова Івана Вакарчука, висловлені на Конференції трудового колективу вишу у квітні 2004 р.: «Прагнення нашої академічної спільноти добре відомі усім — це бути Українським Університетом за духом і Європейським за зразком. Уся наша діяльність іде під цим гаслом. Ми будемо і надалі творити, зберігати й розвивати нашу українську духовну культуру, нашу ідентичність. Будемо оберігати наші академічні традиції і академічні свободи — ці засадничі цінності Європейських університетів. І будемо це робити за будь-яких обставин, активно і без конформізму, пам'ятаючи, що Честь, Гідність та індивідуальна Свобода людини є найвищими цінностями».

Елементом Герба Львівського національного університету імені Івана Франка є гасло, яке чи не найкраще відображає головну ідею вишу: «*Patriae decori civibus educandis*» (Освічені громадяни — окраса Батьківщини).